

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
HISTORICKÝ ÚSTAV

Diplomová práce

FARA A KOSTEL V LIŠOVĚ
V DOBĚ „DLOUHÉHO“ 19. STOLETÍ

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Miroslav Novotný, CSc.

Autor práce: Jana Benedová

Studijní obor: Kulturní historie

Ročník: 5.

2009

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

České Budějovice, 15. července 2009

ANOTACE

Jana Benedová

Fara a kostel v Lišově v době „dlouhého“ 19. století

Diplomová práce, Filozofická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, Historický ústav, České Budějovice 2009, 108 stran, 10 nestránkovaných textových a obrazových příloh.

Diplomová práce přibližuje každodenní život v jihočeské farnosti Lišov v letech 1789-1914. Autorka vycházela převážně z pramenů uložených ve Státním okresním archivu v Českých Budějovicích ve fondu Farní úřad Lišov a Okresní úřad České Budějovice I, ve Státním oblastním archivu v Třeboni ve fondu Biskupský archiv a z pramenných materiálů Katastrálního úřadu České Budějovice.

Předkládaná práce je rozdělena do sedmi kapitol, úvodu a závěru. První kapitola přibližuje na základě odborné literatury vývoj církevní správy a farní organizace v Čechách ve sledovaném období. V dalších kapitolách se autorka zabývá lišovskou farností, jejím správním vývojem a hospodářským zabezpečením lišovského záduší; všímá si též sociálních poměrů obyvatel farnosti. Dále se práce věnuje lišovskému kostelu, jeho přestavbě a lidem, kteří chod farnosti zajišťovali, ať už hmotně, duchovně či fyzicky, a na konkrétním případě přibližuje život lišovského farníka na počátku 20. století. Práce nastiňuje život venkovské farnosti v prudce se měnící a modernizující době devatenáctého a počátku dvacátého století. Součástí práce jsou textové a obrazové přílohy.

ANNOTATION

Jana Benedová

The rectory and the church in Lišov at the time of “the long“ 19th century

The thesis, University of South Bohemia in České Budějovice, Faculty of Philosophy, Institute of History, České Budějovice 2009, 108 pages, 10 textual and picture supplements without pages numbers.

The thesis shows everyday life in south Bohemian rectory Lišov in the years 1789-1914. The authoress used mostly sources preserved in the State District Archives in České Budějovice in the funds of Parish Office Lišov and District Office České Budějovice I, in the State Regional Archives in Třeboň in the fond Bishop's Office and from sources of the Land Register Office in České Budějovice.

The work is divided into seven chapters, introduction and conclusion. The first chapter is based upon specialized literature and describes the development of a church administration in Bohemian countries in observed period. In other chapters the authoress describes the rectory Lišov, its administration development and its economy; she also mentions social conditions of rectory's inhabitants. The work then considers a chapter about church in Lišov, its renovation and people, who ensured the daily operation of the parish and the church. The thesis also describes a life of one of the rectory's inhabitants in the beginning of the 20th century. The work outlines life at country rectory in the time of fast changing and modernizing 19th and the beginning of 20th century. Textual and picture supplements included.

Děkuji všem, kteří svou ochotou přispěli ke vzniku této práce. Největší dík patří Doc. PhDr. Miroslavu Novotnému, CSc. za jeho podnětné připomínky a rady. Dále pak panu Václavovi Benedovi nejen za laskavé zapůjčení rodinné kroniky, ale i za jeho zájem o dějiny našeho rodu a snahu o zachycení osudů našich předků. Dík patří také pracovníkům Katastrálního úřadu v Českých Budějovicích, kteří mi ochotně dohledali a poskytli potřebné informace. Také děkuji biskupskému sekretáři P. Kulhánkovi z českobudějovického biskupství za nezbytná úřední povolení a dovození nahlédnout do diecézních katalogů.

OBSAH

ÚVOD	8
I. KATOLICKÁ CÍRKEV A CÍRKEVNÍ SPRÁVA V ČESKÝCH ZEMÍCH V 19. STOLETÍ	15
I. 1. Církevní správa v českých zemích v letech 1630-1914	15
I. 2. Církevní správa v jižních Čechách	22
II. LIŠOVSKÁ FARNOST A JEJÍ VÝVOJ	25
II. 1. Lišov v běhu staletí	25
II. 2. Lišovská farnost	33
II. 3. Socioprofesní struktura obyvatel lišovské farnosti v roce 1900	37
II. 3. 1. Ekonomická aktivita obyvatel farnosti	37
II. 3. 2. Socioprofesní struktura obyvatel farnosti	38
III. HOSPODÁŘSKÉ ZABEZPEČENÍ FARNOSTI V LETECH 1843-1913	40
III. 1. Příjmy	42
III. 2. Výdaje	45
IV. FARNÍ KOSTEL SVATÉHO VÁCLAVA	49
IV. 1. Původní kostel	49
IV. 2. Stavba nového kostela	53
IV. 3. Interiér kostela	57

V. KOSTEL A JEHO LIDÉ	61
V. 1. Patron	61
V. 2. Kaplan	64
V. 3. Kostelník	67
VI. FARÁŘ	68
VI. 1. Lišovští faráři	72
VI. 2. Rok v životě lišovského faráře	77
VI. 2. 1. Život Ludvíka Kazdy	77
VI. 2. 2. Rok v životě Ludvíka Kazdy (od září 1903 do srpna 1904)	78
VII. FARNÍK	86
VII. 1. Život Františka Benedy	87
VII. 2. Rok v životě Františka Benedy (od září 1903 do srpna 1904)	90
ZÁVĚR	98
PRAMENY A LITERATURA	101
Prameny nevydané	101
Prameny vydané	102
Literatura	103
SEZNAM PŘÍLOH	108

ÚVOD

„Lišov nemá hrad, zámek ani zoologickou zahradu, hory ani písčité pláže, které by lákaly statisíce turistů. Nikdy tady nesídlila vrchnost, nikdy tu nedošlo k velké bitvě ani jiné události, která by zahýbala našimi dějinami.“¹ Takto výstižně charakterizoval Lišov před pár lety jihočeský historik Daniel Kovář. A měl pravdu. Nejen Lišov, ale i jeho okolí, celá lišovská farnost, jsou vcelku obyčejná místa, kde se nikdy nic zvlášť významného nestalo. Tedy z hlediska „velkých dějin“ se tam nic důležitého nestalo. Pro 3 273² obyvatel lišovské farnosti je ale tento kraj jedinečný. Je jejich domovem, kde se vesměs odehrávají jejich osudy a kde mají tito lidé zapuštěny své kořeny. Stejně tak bylo Lišovsko jedinečným místem pro předky jeho dnešních obyvatel, kteří se v 19. století podíleli na jeho běžném životě, byli svědky svátečních chvil i okamžiků, kdy nebylo nejveseleji. Každý z těchto lidí žijících v lišovské farnosti zde prožíval svůj neopakovatelný osud. Každý člověk byl zasazen do kontextu svého města, resp. vsi a celé farnosti, do společenství, které tohoto člověka z velké části utvářelo, mělo vliv na jeho přístup k jeho blízkým, k životu, k Bohu.

Před sto i dvěma sty lety tvořila farnost dost semknutou sociální jednotku, která byla spojena především osobou faráře a kostelem, ve kterém se všichni farníci společně scházeli. Úkolem této práce je postihnout všechny aspekty, které se v letech 1789 až 1914 jedinečného společenství lišovských farníků týkaly. Ve středu zájmu práce tedy stojí lišovský kostel a fara s farářem a lidmi, kteří mu pomáhali chodit celé farnosti zajišťovat. A v jejich okolí jsou zahrnuti ti, kvůli kterým se toto vše dělo - lišovští farníci. Celá farnost je pak zasazena do širšího dějinného kontextu a to jak dějin světských, tedy Lišovska, tak do kontextu dějin církevních.

Téma církevních dějin devatenáctého století je u nás bohužel zatím dost opomíjené. Tato doba už neláká historiky a historičky okázalou barokní zbožností³ dvou

¹ Daniel KOVÁŘ, *Lišov 1334-2004. Stránky z dějin jihočeského města*. Lišov 2004, s. 3.

² Stav obyvatel k roku 2001. Jiřina RŮŽKOVÁ - Josef ŠKABRAL, *Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005*, Praha 2006, s. 192-195.

³ Zbožností doby baroka v Čechách se zabývá především Vít VLNAS, *Jan Nepomucký - česká legenda*, Praha 1993; TÝŽ (ed.), *Sláva barokní Čechie. Stati o umění, kultuře a společnosti 17. a 18. století*, Praha 2001; Zdeněk R. NEŠPOR, *Náboženství na prahu nové doby. Česká lidová zbožnost 18. a 19. století*, Ústí nad Labem 2006; Ivana ČORNEJOVÁ, *Tovaryšstvo Ježíšovo. Jezuité v Čechách*, Praha 2002; Jan ROYT, *Lidová zbožnost v 17. a 18. století ve výtvarném umění*, in: Zdeňka HLEDÍKOVÁ - Jaroslav V. POLC (edd.), *Pražské arcibiskupství 1344-1994. Sborník statí o jeho působení a významu v české zemi*, Praha 1994, s. 179-196; Jiří MIKULEC, *Kult svatého Izidora sedláka v českých zemích. K působení církve* Praha 1992, s. 65-84; Karl VOCELKA, *Habsburská zbožnost a, lidová zbožnost. K mnohovrstevnatosti*

století předešlých ani heroismem husitské éry. Devatenácté století je už jaksi nábožensky odpoetizované, je to doba, kdy je katolická církev sevřena klepety státu a náboženství se stává stále více racionální záležitostí. Kromě několika syntéz souborně se zabývajících dějinami církve, nebyla dosud vydána žádná větší publikace, týkající se výlučně církve v českých zemích v 19. století.⁴ Byla ale publikována řada dílčích prací, zabývajících se některým z aspektů církevních dějin předminulého věku,⁵ totéž lze říci o církevních dějinách jižních Čech v 19. století.⁶

vztahů mezi elitní a lidovou kulturou, FHB 18, 1993, s. 225-239; J. MIKULEC, *Barokní náboženská bratrstva v Čechách*, Praha 2000. V jihočeském regionu souhrnně zpracoval téma barokní zbožnosti Zdeněk KALISTA, *Století andělů a ďáblů*, Jinočany 1994; dále též Miroslav NOVOTNÝ, *Mariánské družiny na jihu Čech od konce 16. do počátku 20. století*, JSH 71, 2002, s. 5-43; Pavel HIML, *Zbožné bratrstvo svaté Barbory v Mirovicích mezi vrcholným barokem a josefínskými reformami*, FHB 17, 1994, s. 183-186; Jiří ČERNÝ, *Poutní místa Českobudějovicka a Novohradska*, České Budějovice 2004; Martin GAŽI, „Srpské utočiště.“ *Podsrpský kostel Panny Marie Bolestné a jeho lidé*, JSH 72, 2003, s. 35-70; TÝŽ, „K lékářce nebeskej.“ *Poutní Podsrp a vnímání nemoci na českém venkově 18. století*, Kuděj 6, 2004, č. 1, s. 17-31; Zdeňka PROKOPOVÁ, *Každodenní život mariánského poutního místa Kájov v letech 1656-1725*, JSH 66-67, 1997-1998, s. 51-63 či TÁŽ, „Auxilium Christianorum ora pro nobis!“ *Barokní knihy zázraků jako dosud málo využitý pramen*, Kuděj 6, 2004, č. 1, s. 3-16.

⁴ Souborně se ve svých syntézách církevními dějinami zabývá Jaroslav KADLEC, *Přehled českých církevních dějin I-II*, Praha 1991; TÝŽ, *Dějiny katolické církve I-III*, Olomouc 1993; TÝŽ, *Církevní dějiny I-IV*, Praha 1983. Dále srov. inspirativní syntézu Rudolfa ZUBERA, *Osudy moravské církve v 18. století (1695-1777) I-II*, Praha 1987- Olomouc 2004 či starší, ale faktograficky stále přínosnou práci Antonína PODLAHY, *Dějiny arcidiecéze pražské od konce XVII. století do počátku století XIX.*, Praha 1917.

⁵ Těmito pracemi je např. příspěvek M. NOVOTNÉHO, *Řeholní kongregace v Čechách na přelomu 19. a 20. století v kontextu proměn náboženského milieu*, *Theatrum historiae* 3, 2008, s. 307-320 či diplomové práce Hany PLEŠKOVÉ, *Karel Alois Vinařický. Ze života venkovského kněze 19. století*, diplomová práce, katedra historie, Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, České Budějovice 1994 a Daniely VYŽRÁLKOVÉ, *Václav Svatopluk Štulc. Život a dílo českého katolického kněze (1814-1887)*, diplomová práce, katedra historie, Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, České Budějovice 1994. Srov. též tři kolektivní monografie Lukáše FASORY - Jiřího HANUŠE - Jiřího MALÍŘE (edd.), *Člověk na Moravě 19. století*, Brno 2004; TITÍŽ, *Sekularizace českých zemí v letech 1848-1914*, Brno 2007 a nejnověji TITÍŽ, *Sekularizace venkovského prostoru v 19. století*, Brno 2009.

⁶ Problematikou církevních dějin jižních Čech se zabýval J. KADLEC, *Českobudějovická diecéze*, České Budějovice 1995; M. NOVOTNÝ, *Českobudějovická diecéze v kontextu proměn církevní správy v českých zemích v 18. - 20. století*, in: Emil Kordiovský - Libor Jan (edd.), *Vývoj církevní správy na Moravě*, Mikulov 2002, s. 169-177 či Marie RYANTOVÁ, *Církevní patronát Eggenberků a Schwarzenberků na přelomu 17. a 18. století (1694-1710)*, in: Václav Bůžek - Pavel Král (edd.), *Život na dvorech barokní šlechty (1600-1750)*, *Opera Historica* 5, České Budějovice 1996, s. 617-637. Ve svých diplomových resp. rigorózních pracích se tohoto tématu dotkla i Lucie JANDOVÁ, *Působení řádu piaristů v Českých Budějovicích ve druhé polovině 18. století*, diplomová práce, historický ústav, Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, České Budějovice 1998; Pavel PUMPR, *Hospodaření kostelů na hlubockém panství ve druhé polovině 17. a počátkem 18. století*, diplomová práce, historický ústav, Filosofická fakulta Masarykovy university, Brno 2001; Blanka ŠAMATOVÁ, *Vikariáty Český Krumlov a České Budějovice ve světle farářských relací. Příspěvek k poznání duchovní správy a náboženského života Bechyňského kraje ve druhé polovině 17. a počátkem 18. století*, diplomová práce, Historický ústav Jihočeské univerzity, České Budějovice 2004; Jan ŠIMÁNEK, *Kostel a fara v Doudlebech v době baroka. Příspěvek k poznání každodenního života venkovské jihočeské farnosti v 17. a 18. století*, diplomová práce, Historický ústav Jihočeské univerzity, České Budějovice 2004 a TÝŽ, *Venkovské farnosti Doudleby a Kamenný Újezd v době baroka*, rigorózní práce, historický ústav, Filosofická fakulta Jihočeské univerzity, České Budějovice 2007.

Kromě prací týkajících se církevních dějin a církve vůbec byla v práci využita i další odborná literatura k příslušným tématům vztahujícím se k jednotlivým kapitolám. Pro postihnutí dějin Lišova a celé farnosti byly zásadní dvě práce, a to rozsáhlá syntéza lišovského rodáka a historika města Václava Vaška,⁷ který vykresluje dějiny města od první zmínky, jež o něm byla v pramenech nalezena až po svou současnost ve třicátých letech dvacátého století. Kromě množství informací o vývoji města, se Vašek často zmiňuje i o záležitostech týkajících se lišovského kostela, fary a farářů, takže bylo možné z této práce čerpat pro více tematických celků. Druhým významným počinem vydaným u příležitosti 670. výročí první dochované zmínky o existenci města je kniha již zmiňovaného historika Daniela Kováře,⁸ která byla využita k doplnění informací o Lišově, lišovském kostele a hlavně o přifařených vsích.

Pramenná základna využitá v předkládané práci je poměrně široká, ne vždy ale úplně dostačující a zachovalá. Zásadním pramenem k předkládané práci byl fond Farního úřad Lišov uložený ve Státním okresním archivu v Českých Budějovicích.⁹ Jeho materiály, které tvoří celkem čtyři kartony a sedmdesát tři knih,¹⁰ byly použity ke zpracování několika kapitol práce. První část fondu tvoří Pamětní knihy kostela a fary, které jsou celkem tři.¹¹ Jsou psané latinsky, německy a některé pasáže i česky. Všechny tyto knihy se ve sledovaném období informačně dost shodují a někdy jsou psány i téže rukou. Je znát, že mnohé zápisy byly zapsány až dodatečně, někdy i se zpožděním několika let. Zápisy v pamětních knihách jsou dost stručné a zachycují většinou pouze výjimečné události, které se ve farnosti udály, případně záležitosti finanční a majetkové. Z těchto knih byly také získány zevrubné informace o některých lišovských farářích. Jinak bylo v práci těchto pramenů použito spíše k ilustraci.

Dále byly z tohoto fondu využity knihy, obsahující záznamy o hospodaření lišovského záduší.¹² Tyto prameny poskytly informace o příjmech a výdajích lišovského

⁷ Václav VAŠEK, *Historie kraje lišovského*, Praha-Strakonice 1941.

⁸ D. KOVÁŘ, *Lišov*.

⁹ SOKA České Budějovice, Farní úřad Lišov (dále FÚ).

¹⁰ Ovšem ne všechny materiály z tohoto fondu byly využity. Např. soupisy duší nebo knihy ohlásek apod. nebyly ke zpracování této práce zapotřebí.

¹¹ SOKA České Budějovice, FÚ Lišov, Pamětní kniha kostela a fary v Lišově (1654) 1808-1887; Pamětní kniha kostela a fary 1765-1930; Pamětní kniha kostela a fary 1881-1950. Poslední z uvedených není z neznámých příčin uvedena v inventáři k fondu FÚ Lišov a byla nalezena v podstatě náhodou.

¹² SOKA České Budějovice, FÚ Lišov, kniha č. 22, Kniha nadací a fundací 1658-1929; kniha č. 23, Hospodářská kniha farnosti lišovské (rejstřík osevu a sklizně) 1843-1868; kniha č. 30, Kniha příjmů a vydání kostelních peněz 1842-1877 a kniha č. 31, Kniha Příjmů a vydání kostelních peněz 1878-1931; kart. č. 3, Nadace, fundace 1699-1939; kart. č. 3, Finanční záležitosti, daně 1735-1926; kart. č. 3,

záduší v letech, ve kterých byla provedena sonda. Dalším zdrojem informací v předkládané práci byly z tohoto fondu písemnosti zachycující chod farnosti, většinou dopisy, ve kterých mezi sebou komunikují lišovští faráři s biskupskou konzistoří v Českých Budějovicích. Tady se objevují různá nařízení, žádosti, odpovědi na ně a informace o prezentacích farářů a kaplanů na lišovskou faru.¹³

Dalším využitým fondem ve Státním okresním archivu v Českých Budějovicích byl fond Okresního úřadu České Budějovice I poskytující informace ze sčítání lidu.¹⁴ Protože kapitola této práce věnovaná lišovské farnosti a jejímu vývoji obsahuje rozbor ekonomické aktivity a socioprofesionální struktury obyvatel farnosti, byly k tomu využity informace získané právě ze sčítání lidu v roce 1900. Také byl tento fond zdrojem některých poznatků o životě na statku Františka Benedy, jemuž je věnována poslední kapitola předkládané práce.

Pramenným zdrojem k této práci byl dále Státní oblastní archiv v Třeboni, fond Biskupský archiv, odkud pocházejí některé informace o lišovských farářích a kaplanech. Většinou však šlo pouze o jmenovací dekrety na lišovskou farnost, případně některé dopisy, jejichž prostřednictvím komunikovali lišovští faráři s konzistoří.¹⁵ Z třeboňského archivu byly pro práci využity i některé matriky v digitalizované podobě.¹⁶ Šlo o matriky týkající se miletínského rodáka Františka Benedy. O něm a o jeho rodině, jakožto o lišovských farnicích, pojednává poslední kapitola práce.

V Národním památkovém ústavu v Českých Budějovicích bylo čerpáno z evidenčního listu lišovského kostela svatého Václava, jakožto nemovité kulturní památky.¹⁷ Katastrální úřad v Českých Budějovicích poskytl některé doplňující informace o pozemcích, které vlastnil František Beneda a o jejich převodech¹⁸ a také katastrální mapu v digitální podobě, na níž je zachycena podoba Dolního Miletína

Písemnosti týkající se farních pozemků, pronájmy, pozemnostní archy, rejstříky výsevu a sklizně 1785-1949.

¹³ SOkA České Budějovice, FÚ Lišov, kart. č. 1, Farní obvod, přefaření 1893-1923; TAMTÉŽ, Zásady vlastní duchovní správy 1816-1934; TAMTÉŽ, Písemnosti týkající se farářů 1811-1914; TAMTÉŽ, Kostelní zařízení 1858-1943.

¹⁴ SOkA České Budějovice, Okresní úřad České Budějovice I, Sčítání lidu 1900, fasc. 112-115.

¹⁵ SOA Třeboň, Biskupský archiv České Budějovice, kart. č. 449, Faráři a děkani 1788-1876; TAMTÉŽ, kart. č. 449, Kaplani 1723/1786-1896.

¹⁶ SOA Třeboň, Sběrka matrik, Matriční obvod Lišov, kniha č. 10, 17 a 25.

¹⁷ Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, evidenční list nemovité kulturní památky kostel sv. Václava, Lišov, okres České Budějovice, r. č. ÚSKP 101948.

¹⁸ Katastrální úřad České Budějovice, pracoviště Pozemková kniha, č. knihy 48, Dolní Miletín.

včetně Benedova statku v roce 1889.¹⁹ Diecézní katalogy sloužily k dohledání vývoje českobudějovické diecéze a lišovské farnosti.²⁰

Posledním a významným pramenem pak pro vznik této práce byla kronika autorčina rodu, do které její příbuzný Václav Beneda postupně již více než dvacet let dohledává, zaznamenává a stále doplňuje dějiny rodu, jehož nejstarší zjištěný předek žil již v šestnáctém století.²¹ Kronika je jednosvazková, ručně psaná, iluminovaná, bez stránkování. Kniha nemá ambice být vědeckým dílem, ale poskytla autorce veškeré informace o životě jejího prapradědečka Františka Benedy, jemuž, jak už bylo řečeno, věnuje ve své práci jednu kapitolu. Kronika je důvěryhodným pramenem, neboť její autor při svém bádání spolupracuje s významnými jihočeskými historiky a archiváři.²²

Co se týče metodologického pojetí předkládané práce, bylo využito několik metod tak, aby bylo získáno co nejvíce poznatků vztahujících se k tématu. V práci byly samozřejmě využity metody indukce a dedukce, které jsou základem každého (nejen) historického bádání. K získání odpovědí na obecné otázky byla použita metoda přímá. Při řešení složitějších otázek a jevů využila autorka i metodu nepřímou a to především v historicko-demografické části práce, která se zabývá socioprofesionální strukturou a ekonomickou aktivitou obyvatel lišovské farnosti. Metoda nepřímá byla uplatněna i při rekonstrukci roku v životě faráře a farníka.

V podstatě v celé práci byl uplatněn diachronní přístup. Nejvíce se projevil v kapitolách zabývajících se dějinami církve a dějinami Lišova a v kapitolách nazvaných Kostel a jeho lidé a Farář. Stejně tak byl tento přístup použit i při rekonstrukci života lišovského farníka.

V kapitole této práce týkající se hospodářského zabezpečení farnosti bylo užito metody sondy, kdy byly v desetiletých intervalech prováděny sondy do příjmů a výdajů lišovského záduší a na jejich základě pak došlo ke zhodnocení, analýze a porovnání takto získaných informací.

Konečně koncepce celé práce je pojata mikrohistoricky. Tedy v tom smyslu, že autorka nezkoumala lišovskou farnost kvůli tomu, že je něčím zvláštní nebo se tam událo něco, co mělo důsledky širšího rozsahu. Naopak, dějiny lišovské farnosti mezi roky 1789 - 1914 jsou v této práci pojaty jako dějiny naprosto obyčejného místa, které

¹⁹ Katastrální úřad České Budějovice, Dolní Miletín, katastrální mapa č. 556 a 557.

²⁰ Biskupství českobudějovické, Diecézní katalogy českobudějovické diecéze z let 1794-1924.

²¹ Václav BENEDA, *Kronika rodu Beneda*, rkp. v archivu autorky.

²² Většinu archivních materiálů, které kronika obsahuje, dohledal dnešní ředitel Státního oblastního archivu v Třeboni PhDr. Václav Rameš.

svým významem nepřesahuje hranice svého kraje a nemá žádná abnormální specifika. Autorka se v práci zajímá především o běžný život farnosti, ne o významné události, které se zde udály.

Kromě úvodu a závěru obsahuje práce sedm kapitol a je dělena následovně. První kapitola je teoretická a na základě odborné literatury nastiňuje situaci v církvi a potažmo i ve státě v letech od pobělohorského období, přes baroko a josefínské reformy až k sekularizaci církve na počátku dvacátého století. Druhá část této kapitoly je pak zaměřena na vývoj církevní správy v jižních Čechách a změny v členění diecéze s přihlédnutím ke vzniku českobudějovického biskupství v roce 1785.

Druhou kapitolu tvoří rozsáhlý celek zaměřený již přímo na lišovskou farnost a její vývoj. První část popisuje dějiny samotného Lišova od roku 1334, ze kterého pochází o Lišově první zmínka v pramenech, až po první světovou válku. Další část tohoto celku ukazuje vývoj celé farnosti a změny v církevní jurisdikci, pod kterou v různých dobách spadala. Také stručně vykresluje polohu, dějiny a rozlohu čtyřech vsí, které byly v minulosti součástí lišovské farnosti. Následující část kapitoly se na základě pramenů ze sčítání obyvatel detailněji zabývá socioprofesionální strukturou a ekonomickou aktivitou obyvatel lišovské farnosti v roce 1900. Z historicko-demografického hlediska rozebírá, čím se lidé ve farnosti živili, jak velké procento jich pracovalo v zemědělství a kolik jich vykonávalo řemeslo s přihlédnutím k lokaci, tedy zda jde o samotný Lišov nebo některou z přifařených vsí. Tato část také analyzuje gramotnost obyvatel sledovaného místa. Text této podkapitoly je v přílohách doplněn o grafy a tabulky, které usnadňují orientaci v dané problematice.

Následující kapitola práce je věnována hospodářskému zabezpečení farnosti, kde byla v desetiletých intervalech provedena sonda do kostelních účtů lišovského záduší a byly rozebrány nejprve příjmy farnosti a poté i její výdaje. Zde bylo nutné se vyrovnat se dvěma měnovými reformami, které ve sledovaném období proběhly a zohlednit je při analýze kostelních účtů.

Čtvrtá kapitola na základě literatury rozebírá kostel svatého Václava v Lišově, který byl v roce 1996 prohlášen kulturní památkou. Jsou zde popsány všechny jeho opravy a přestavby včetně rozsáhlé přestavby, která proběhla v letech 1862-1864. Je také popsáno vybavení interiéru kostela a jeho změny a spolu s nimi i například některé krádeže. Kapitola je doplněna o obrazové přílohy dnešního vzhledu kostela a fary.

Další část práce se zabývá lidmi, kteří se, ať už materiálně nebo fyzicky, starali o chod kostela a fary. Lišovská farnost spadala ve sledovaném období pod hlubocké panství patřící Schwarzenberkům, kteří byli patrony lišovského kostela. Jejich patronát je zde rozebrán teoreticky, jaká měli práva a jaké povinnosti jim z této funkce plynuly a prakticky, jak se skutečně na chodu farnosti podíleli a kteří členové rodu vlastně patrony byli. Následující podkapitola se věnuje kaplanům a opět nejprve teoreticky a poté prakticky vysvětluje jejich povinnosti a kdo dvě kaplanská místa, která v Lišově ve sledované době byla, obsazoval. Stejně tak je v dalším oddíle pojednáno o lišovských kostelnících.

Následuje další větší celek věnující se farářům. Nejprve je v práci nastíněno dnešní vnímání kněze devatenáctého století spolu se stereotypy a jeho očekávaným chováním. Následně jsou popsány stručné biogramy jednotlivých kněží, kteří na lišovské faře mezi léty 1789-1914 působili. A poslední část této kapitoly je věnována lišovskému faráři Ludvíku Kazdovi. Je zde vykreslen jeho život a následně na základě církevní literatury modelově rekonstruován jeden rok v jeho životě.

Poslední kapitola práce se opírá o rodinnou kroniku, která byla zmíněna výše a která rámcově přibližuje život lišovského farníka Františka Benedy. Nejprve jsou v kapitole popsány jeho životní osudy a následuje opět modelové vykreslení jednoho roku z jeho života, které je založeno především na neměnném koloběhu zemědělských prací a lidových zvyčích a také na dobových kalendářích a tisku.

I. KATOLICKÁ CÍRKEV A CÍRKEVNÍ SPRÁVA V ČESKÝCH ZEMÍCH V 19. STOLETÍ

I. 1. Církevní správa v českých zemích v letech 1630-1914

Ve farní organizaci přetrvala v českých zemích forma, již vytvořil ve druhé polovině 17. století pražský arcibiskup Arnošt Harrach. Tehdy byla země rozdělena do vikariátů, přičemž starší správní dělení na děkanáty a arcijáhenství již nebylo obnoveno a titul děkana a arciděkana zůstal pouze jako čestný. Nově vzniklé vikariáty se shodovaly s hranicemi krajů a každý kraj byl rozdělen nejvýše na tři vikariáty. Původně bylo v Čechách dvacet tři vikariátů, ale jejich počet narůstal. Vikáři na přiděleném území zastupovali biskupa a plnili jeho požadavky, dohlíželi na kněze a dvakrát ročně je svolávali ke schůzkám. Už od třicetileté války se katolická církev potýkala s nedostatkem kněžstva, takže ve druhé polovině 17. století často spravoval jeden kněz až deset farností.²³

Za Marie Terezie výrazně zesílil tlak státu na církev, která se tak dostávala do stále větší závislosti na panovníkovi a vládě. Církevní řády se svou mezinárodní organizací vymykaly pravomocem státu a byly mu trnem v oku. V sedmdesátých letech 18. století byly proto všechny kláštery postaveny pod státní dozor a začalo omezování přijímání nových členů do řádů a zřizování nových klášterů, které vyvrcholilo rušením tzv. neúčinných řádů v následujících desetiletích.

Náboženství mělo v této době „*poskytnout státu mravní základ a zároveň sloužit lidskému blahu podle poznatků rozumu, mělo být nástrojem blaha a bezpečnostním faktorem, který by vykonával policejní dohled v oblasti, kde se rámě světské nemohlo uplatnit*“.²⁴ Tato definice jasně poukazuje na úlohu církve jako prodloužené ruky státu a především její podřízenosti vůči světské moci. Již panovnice Marie Terezie začala více, než bylo zvyklé, zasahovat do vnitřních záležitostí církve a její syn a následník Josef II. tento tlak ještě více zesílil.

²³ Pokud není uvedeno jinak, vychází text této kapitoly z prací: Jaroslav KADLEC, *Přehled českých církevních dějin 2*, Praha 1991, s. 149-231; Jan JANÁK - Zdena HLEDÍKOVÁ, *Dějiny správy v Českých zemích do roku 1945*, Praha 1989, s. 190-195.

²⁴ Citováno dle J. KADLEC, *Přehled*, s. 150.

Asi největší změnou v církevním životě bylo vydání tolerančního patentu 13. října 1781, jemuž předcházely náboženské nepokoje na Moravě, při nichž se přes 10 000 lidí přihlásilo k evangelickému vyznání. Toleranční patent povolil v habsburských zemích tři nekatolické konfese a to augsburskou, helvetskou a pravoslavnou. Patent tedy nebral v úvahu české náboženské tradice Jednoty bratrské ani České konfese. Ani povolená vyznání však s katolickým plně nezrovnoprávnili. Nekatolíci tak mohli sloužit jen soukromé bohoslužby a za určitých okolností jim bylo dovoleno zřizovat náboženské obce a s nimi i školy a modlitebny, které nesměly mít podobu kostela. Vedení matrik zůstávalo jen na farářích katolických, kteří i nadále měli právo štoly. Úřední vedení matrik bylo evangelickým duchovním svěřeno teprve roku 1829.

V prvních letech se čeští protestanti potýkali s nedostatkem pastorů, kteří sem přicházeli nejčastěji z Horních Uher (především luteráni) nebo z Dolních Uher (helvetští duchovní). Čeští evangeličtí kněží mohli studovat pouze v cizině (jedinou nekatolickou školou v českých zemích bylo luteránské gymnázium v Těšíně), teprve v roce 1821 byl ve Vídni založen Ústav pro výchovu evangelických kněží, roku 1850 změněný na teologickou fakultu. Evangelíci si mohli své pastory vybírat sami, pokud si je vydržovali. Pastor ale musel být do své funkce schválen konzistoří jménem krále. Už v roce 1787 se z téměř 4 milionů obyvatel českých zemí hlásilo 12 000 lidí k augsburskému vyznání a 25 000 věřících k vyznání helvetskému. Zároveň bylo nařízeno, aby každému, kdo se pokládá za deistu, bylo vyplaceno 24 ran holí.²⁵ Toleranční doba přinesla postupnou emancipaci i pro židy, kteří už se nadále nemuseli lišit svým oděvem, mohli se usazovat mimo ghetta, přestali platit zvláštní poplatky. Směli se také věnovat všem řemeslům, zastávat funkce v úřadech a studovat.

Ve stejném roce jako toleranční patent vešlo v platnost nařízení, kterým byly zrušeny všechny řeholní konventy v monarchii, které se nezabývaly vyučováním, nevěnovaly se vědě nebo péči o nemocné. Zbylí řeholníci byli nově podřízeni domácím biskupům, nikoliv už představeným svých řádů a kongregací v zahraničí. Počet řeholních domů v zemi se snížil o více než polovinu.²⁶ Nemovitý majetek zrušených klášterů byl sekularizován a jednotlivé řeholní domy nadále sloužily většinou jako kasárna, nemocnice nebo továrny. Z movitého jmění zrušených klášterů byly pro jednotlivé země monarchie zřízeny náboženské fondy, z jejichž prostředků bylo

²⁵ TAMTÉŽ, s. 162.

²⁶ V Čechách bylo zrušeno 74 a na Moravě 49 klášterů.

financováno rozšíření farní sítě.²⁷ Zároveň s kláštery zanikly také některé kostely a kaple. O dva roky později, v květnu 1783, byla zrušena i laická náboženská bratrstva a literátské sbory. Z jejich jmění vznikl chudinský a nadační fond pro humanitární a sociální účely. Z něj pak byly zřizovány nemocnice, porodnice a nalezince.²⁸

Ještě na sklonku vlády Marie Terezie, v roce 1777, bylo z jižní části olomouckého biskupství zřízeno nové biskupství brněnské a Olomouc povýšena na arcibiskupství. Roku 1785 bylo podle již staršího plánu zřízeno biskupství i v Českých Budějovicích. Vzniklo z táborského, píseckého a klatovského kraje, které dříve patřily do pražské arcidiecéze. Prvním českobudějovickým biskupem se stal hrabě Jan Prokop Schaaffgotsche. Pražská arcidiecéze se dále o něco zmenšila po úpravách hranic biskupství litoměřického a královéhradeckého. Farnosti na Šluknovsku a na Frýdlantsku, které dříve patřily pod správu míšeňské diecéze, byly připojeny k Čechám. Také na Moravě byly upraveny hranice diecézí.

Významným počinem Josefa II. v církevní správě se stalo založení nových farností na základě klíče, aby v každé osadě, která měla více než 700 obyvatel a byla od nejbližšího stávajícího farního kostela vzdálena více než jednu hodinu chůze, byla zřízena farnost nová. Tato instrukce byla vydána v únoru roku 1782 a na jejím základě bylo v Čechách zřízeno 250 nových farností a na Moravě 300. Náklady na stavbu nových kostelů a far byly pokryty penězi z náboženských fondů a také od patronů a klášterů. Nové kostely byly prosté, vybavené většinou zařízením ze zrušených klášterních kostelů. Díky husté farní síti dosáhl stát na každého poddaného. Kněží pak byli povinni oznamovat při bohoslužbách úřední vyhlášky a nařízení a nabádat lidi k dodržování zákonů, jak Božích, tak světských. Z druhé strany museli faráři hlásit krajským úřadům násilí, kterého se dopustila vrchnost vůči poddaným.²⁹

Kněžstvo bylo na státu stále více závislé. Stát farářům zajistil existenční minimum, které nahradilo zrušené desátky. Na fary byli faráři obsazováni konkursem, kde museli prokázat svou schopnost pro duchovní i administrativní správu. Krajské úřady pravidelně kontrolovaly, jak faráři plní státní povinnosti. Tak se fary de facto staly nejnižšími články státní správy. K plnění svého úkolu požadovaného státem, tedy výchově farníků v duchu panovníkem prosazovaného osvícenství, bylo ale potřeba vhodných a vyškolených kněží, kteří nelpěli již na barokní zbožnosti a byli více

²⁷ V Čechách poté tento fond spravoval 11 740 000 zl., na Moravě 10 140 000 zl.

²⁸ J. KADLEC, *Přehled*, s. 164.

²⁹ TAMTÉŽ, s. 166.

úředníky než duchovními pastýři. Byly proto zřízeny státní generální semináře a dosavadní kněžské semináře byly zrušeny. Generální semináře vedli rektori, kteří byli jmenováni státem a vrchní dozor nad nimi drželi předsedové zemských duchovních komisí. V českých zemích byly založeny dva generální semináře, jeden v pražském Klementínu a druhý v Olomouci.

V roce 1784 byla církvi odňata soudní pravomoc v manželských záležitostech. Dále byla za Josefa II. z hygienických důvodů vydána nařízení, aby hřbitovy byly zřizovány mimo město, hroby zasypány vápnem a už se nesmělo pochovávat v kostelech. Od roku 1786 se všechny bohoslužby musely sloužit v obou zemských jazycích, tedy v češtině i v němčině, vzhledem k národnostní struktuře obyvatelstva dané farnosti. Byly činěny zásahy i přímo do duchovní sféry. Povolovala se pouze dvě procesí ročně, a to ve svátek Božího Těla a v prosebných dnech. Úředně stanovena byla i délka mše a zakázáno či naopak přikázáno mnoho dalších církevních úkonů.

Z tohoto podhoubí tedy vyrůstala církevní správa a duchovní život v českých zemích v následujících letech. Josefův nástupce Leopold II. některá nařízení sice zrušil nebo zmírnil, například povolil opětovné zřízení biskupských seminářů, ale církevní zákonodárství ustanovené Josefem II. zůstalo v podstatě v platnosti několik dalších desítek let. Protože počátkem 19. století začalo výrazně ubývat duchovních, byly nově zakládány nebo obnovovány gymnázia, filozofické ústavy, a také diecézní semináře, které nahradily semináře generální. V roce 1811 dal císař zabavit v kostelech zlaté a stříbrné předměty, jež se pak v tavárnách měnily ve válečnou náhradu Napoleonově Francii. Po porážce napoleonských vojsk a Vídeňském kongresu pak došlo ve dvacátých a třicátých letech 19. století ke zmírnění některých josefínských reforem, včetně těch církevních. Císař František II. dokonce osobně navštívil papeže v Římě. V revolučním roce 1848 se katolický klérus stavěl k problematice konstituce kladně a podporoval českou deputaci do Vídně. O otázkách týkajících se vztahu státu a církve měl jednat říšský sněm a biskupové z celé rakouské monarchie mu tak předložili své návrhy a připomínky. Především to byl požadavek na svobodné stýkání biskupů s papežem. Dále biskupové žádali právo spravovat náboženský fond a opětovný dozor nad školstvím, především nad duchovními studii. Kroměřížský sněm nakonec v březnu 1849 stanovil, že církev je podřízena státním zákonům. Církevní představené si ale může církev volit sama dle svého uvážení. Zároveň ale ve stejné době císař vydal tzv. oktrojovanou ústavu, v níž stanovil, že katolická církev a jiné státem uznávané

náboženské společnosti mají právo si samy spravovat vlastní záležitosti. Tím katolicismus ztratil výsadu jediného státního náboženství. František Josef I. vyzval biskupy, aby mu k této ústavě sdělili své připomínky. Biskupové z celého mocnářství se sešli v následujícím roce celkem šedesátkrát a byla vyslána delegace na jednání s vládou. Výsledkem těchto jednání byly dva císařské patenty z dubna 1850. Ty zrušily *placetum regium*³⁰ a ponechali biskupům právo rozhodovat o vnitřních záležitostech církve. V kompetenci biskupů byla také ponechána teologická studia i výchova v seminářích a bohoslužebný pořádek byl opět v církevní pravomoci.

Dne 18. srpna 1855 podepsali zástupci papeže a rakouského dvora konkordát, který opět zaručil katolické církvi rozsáhlá práva v monarchii. Rakouští biskupové se mohli svobodně stykat s Římem, klérus byl podřízen jejich nařízením a byly odstraněny zásahy do bohoslužebného řádu a řeholního života. Církev také opět získala dozor nad školstvím a stejně tak jí byla podřízena i manželství katolíků. Konkordát byl završením snah uvolnit v rakouských zemích katolickou církev z podřízenosti státu. Nebylo to však nadlouho.

K opětovnému okleštění pravomocí katolické církve došlo už v roce 1868. Mezitím byl ale vydán roku 1861 protestantský patent, který v monarchii plně zrovnoprávnil státem povolené církve s katolickou. Evangelická vyznání tak mohla veřejně vykonávat svůj kult a byl tímto dořešen nedokonalý toleranční patent. Prosincová ústava z roku 1867 zaručovala úplnou svobodu víry a svědomí, zajišťovala autonomii a správu státem uznaných náboženských společností a právo alespoň na soukromou bohoslužbu pro státem neuznané náboženské společnosti. Také byla stanovena svoboda vědy a vyučování. První z tzv. květnových zákonů z roku 1868 zrušil závislost školy na církvi, což pro ni byla velká ztráta, a dále bylo povoleno vyučování náboženství jen dvě hodiny týdně a to podle konfesí.³¹ Další z květnových zákonů - zákon manželský - převedl manželské právo pod státní správu a upravil záležitosti týkající se nábožensky smíšených manželství (například náboženství dětí a podobně). Když byla v roce 1870 Římem vyhlášena papežská neomylnost, byla to pro rakouskou liberální vládu vhodná záminka k vypovězení konkordátu z roku 1855. Zákony z let 1868-1874 byla církev znovu postavena pod přísný státní dozor – místodržitelství a ministerstvo kultu. Církevní majetek spravoval zásadně stát. To

³⁰ Placetum regium je státní souhlas pro styk papeže s věřícími a s rakouským duchovenstvem.

³¹ Mj. tak mezi léty 1871-1884 přešlo třináct piaristických gymnázií do správy státu. V roce 1891 byla v Praze ustanovena samostatná česká bohoslovecká fakulta jako součást české univerzity.

vyvolalo odpor některých biskupů, v jejichž čele stál v Čechách budějovický biskup Jirsík. Toto zásadní podřízení církve státu trvalo v podstatě až do roku 1918. Právo jmenovat biskupy si ponechal císař a vždy si vybíral osoby loajální k dynastii, většinou příslušníky německých (rakouských) šlechtických rodin. Z těchto ve své době výrazněji vybočovali pouze dva, zmiňovaný českobudějovický biskup Jan Valerián Jirsík a královehradecký biskup Eduard Brynych, kteří nebyli šlechtického původu. Kromě toho, že byli jako všichni ostatní, státními úředníky, zároveň působili jako skuteční pastýři duchovní, kteří vychovávali věřící ve vlasteneckém duchu.

Prudce se měnící doba druhé poloviny 19. století kladla nové nároky i na duchovní, mnozí faráři tak vystupovali ve svých farnostech nejen jako duchovní správci a učitelé náboženství či státní úředníci, ale také jako šířitelé nových poznatků (zejména v zemědělství či včelařství), podporovatelé různých technických novinek, divadla či knihoven a čtenářských kroužků či zapálení vlastenci a buditelé. Pod dojmem nacionálních a romantických proudů mělo mnoho kněží i vlastní literární a básnické ambice. Někdy takto ale působili na úkor duchovního života a péče o své ovečky. Změn rovněž doznala příprava nových duchovních, která byla nyní soustředěna v diecézních seminářích a na teologických fakultách, od přelomu století se běžně konaly i pravidelné kněžské exercicie, teologické a pastorační kurzy a duchovní cvičení kněží.

Měnící se společnost devatenáctého století, jež se stávala stále více urbánní a industriální, potřebovala ke své každodenní existenci náboženství stále méně. Jednotlivá náboženství se tak stala jen jednou z řady vyznání a ideologií.³² Náboženství se posupně přesunulo z veřejné do privátní oblasti.³³ Tato skutečnost vyžadovala nové prostředky, jak posílit zbožnost lidí a udržet je při aktivním náboženském životě. Za tímto účelem byly zřizovány některé nové pobožnosti jako křížová cesta, mariánské májové pobožnosti, modlitba svatého růžence a jiné. Od poloviny 19. století se také opět konaly lidové misie. Postupně si získaly na oblibě a přispívaly k náboženské obrodě farností. Jako misionáři působili často redemptoristé, jezuité, františkáni a dominikáni. Svůj význam měla i křesťanská cvičení, jež se konala většinou v postní době, a byl při nich vykládán katechismus. V této době také vzniklo velké množství nových mešních písní a znovu se obnovovaly poutě. V závěru 19. století se začaly konat katolické sjezdy věřících, buď v rámci diecéze, nebo v celonárodním měřítku.

³² Nejvýraznějším proudem byl v českých zemích ve druhé polovině devatenáctého století nacionalismus.

³³ Miroslav NOVOTNÝ, *Řeholní kongregace v Čechách na přelomu 19. a 20. století v kontextu proměn náboženského milieu*, *Theatrum historiae* 3, Pardubice 2008, 307-320.

Devatenácté století se vyznačovalo značnou spolkovou činností a nejinak tomu bylo i v katolické církvi. V roce 1849 byla v Brně založena Katolická jednota, pro dělníky byly zakládány spolky katolických tovaryšů. Tyto spolky měly lidi vzdělávat, ale také mravně a především nábožensky povznášet. Zakládaly se také spolky podporující rozvoj katolických tiskovin, především časopisů. Jako obdoba Sokola vznikla katolická jednota Orel. Do této doby také spadá vznik prvních katolických politických stran a křesťanských odborů. Až do roku 1918 setrvalo formálně 90 procent obyvatel českých zemí v katolické církvi. Z beletrie je ale zřejmé, že lidová zbožnost byla na přelomu 19. a 20. století někdy již značně pokroucená, často povrchní a sentimentální.³⁴

³⁴ Viz například Alois MRŠTÍK - Vilém MRŠTÍK, *Rok na vsi. Kronika moravské dědiny I-II*, Praha 1986. K lidové zbožnosti souhrnně Zdeněk R. NEŠPOR, *Náboženství na prahu nové doby. Česká lidová zbožnost 18. a 19. století*, Ústí nad Labem 2006, zvl. s. 378-466, 512-556.

I. 2. Církevní správa v jižních Čechách

První návrh na oddělení jižní části Čech od pražské arcidiecéze byl předložen už v polovině 17. století. Tehdy se ale záměr o vytvoření českobudějovického biskupství nezdařil především kvůli odmítavému stanovisku městské rady, která se bála, že by město mohlo přijít o svá starobylá práva a svobody a s poukázáním, že České Budějovice jsou věrně katolické, navrhla zřízení biskupství v Táboře.³⁵

Biskupství bylo na jihu Čech konečně založeno až v rámci tereziánsko-josefínské církevní politiky druhé poloviny 18. století. Českobudějovické biskupství bylo ustanoveno dvorským dekretem Josefa II. ze dne 5. 12. 1783. Prvním biskupem byl jmenován dosavadní olomoucký kanovník Johann Prokop hrabě Schaaffgotsche³⁶ a dekretem z 18. dubna 1784 mu byl stanoven roční plat ve výši 12 000 zlatých.³⁷ Na podzim téhož roku požádal pražský arcibiskup Antonín Petr hrabě Příchovský z Příchovic papeže o vytvoření nové diecéze odtržením jižní a jihozápadní části z arcidiecéze pražské. Již v prosinci obdržel arcibiskup z Říma souhlas a dne 20. září 1785 bulou *Cunctis ubique* papež Pius VI. slavnostně vyhlásil vznik českobudějovického biskupství. Na začátku roku 1786 tento akt biskup Schaaffgotsche oznámil pastýřským listem obyvatelům Budějovického, Klatovského, Prácheňského a Tábořského kraje, jichž se nová diecéze týkala. Za patrony této diecéze byli přijati svatý Mikuláš a svatý Jan Nepomucký. Formálně celý akt uzavřel Josef II. až v roce 1789. Původně se sídlem nového biskupa a katedrální kapituly měl stát dominikánský konvent, který ale nebyl příliš vyhovující. Nakonec byla na žádost hraběte Schaaffgotsche určena za biskupskou rezidenci novostavba piaristické koleje.³⁸

Se vznikem biskupství bylo také rozhodnuto o zřízení katedrální kapituly při biskupském kostele svatého Mikuláše. Českobudějovická kapitula měla tři dignitáře

³⁵ M. NOVOTNÝ, *Biskupství*, in: Encyklopedie Českých Budějovic, České Budějovice 1998, s. 41.

³⁶ Více k prvnímu českobudějovickému biskupovi viz J. KADLEC, *Schaaffgotsche Johann Prokop*, in: Encyklopedie Českých Budějovic, České Budějovice 1998, s. 449 a M. NOVOTNÝ, *Českobudějovická diecéze v kontextu proměn církevní správy v českých zemích v 18. - 20. století*, in: Emil Kordiovský - Libor Jan (edd.), *Vývoj církevní správy na Moravě*, Mikulov 2002, s. 175.

³⁷ Z této částky pocházelo 3 000 zlatých od pražského arcibiskupství a zbylých 9 000 zlatých dostával biskup z náboženského fondu.

³⁸ Piaristé se i se svým gymnáziem a hlavní školou nastěhovali do krátce předtím zrušeného dominikánského konventu, jehož interiér byl ale pro tyto účely nedostačující (především zdi byly vlhké a bylo tam dost chladno). K působení piaristů v Českých Budějovicích viz Lucie JANDOVA, *Působení řádu piaristů v Českých Budějovicích ve druhé polovině 18. století*, diplomová práce, historický ústav, Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, České Budějovice 1998 a M. NOVOTNÝ, *Piaristé*, in: Encyklopedie Českých Budějovic, České Budějovice 1998, s. 358-359.

(probošta, děkana a kustoda) a čtyři sídelní kanovníky. Z těchto kanovníků byl vybírán generální vikář, což byl hlavní pomocník biskupa při správě diecéze, a také českobudějovický městský děkan. Až do roku 1918 jmenoval nové kanovníky panovník.³⁹ V roce 1871 pak českobudějovický biskup Jan Valerián Jirsík zřídil instituci čestných kanovníků, do níž byli jmenováni významní či zasloužilí kněží diecéze.

I když se již od vzniku biskupství hovořilo o potřebě nové katedrály, byl na katedrální chrám nové diecéze nakonec povýšen původně farní kostel svatého Mikuláše. K přestavbě chrámu na důstojnou katedrálu došlo až na přelomu 19. a 20. století. Již od roku 1888 byla ale pořádána sbírka věřících na financování této stavby. Do roku 1912 se v ní vybralo více než 650 000 korun - celkem 250 000 korun z této částky nakonec přišlo na zmíněné úpravy a opravy chrámu svatého Mikuláše. Zbývající peníze byly v letech 1914-1915 použity na výstavbu nového kostela svatého Jana Nepomuckého a vedle stojící farní budovy na Lineckém předměstí.⁴⁰

Od založení biskupství do roku 1914 bylo do funkce českobudějovického biskupa jmenováno celkem sedm církevních hodnostářů.⁴¹ Během jejich episkopátu prošla rozloha a struktura českobudějovické diecéze řadou proměn. První reorganizaci spravovaného území provedl již první českobudějovický biskup hrabě Schaaffgotsche. Roku 1789 byla diecéze rozdělena na pět arcikněžství - budějovické, klatovské, strakonické, táborské a vimperské - a z původních šestnácti bylo nově vytvořeno třicet vikariátů.⁴² V roce 1808 se území spravované českobudějovickým biskupem rozrostlo o Železnorudsko a Grafenried.

³⁹ Blíže ke kapitule viz Vladimír FELDMANN, *Českobudějovická katedrální kapitula*, Setkání 1, 2000, s. 8 a též J. KADLEC - M. NOVOTNÝ, *Kapitula*, in: Encyklopedie Českých Budějovic, České Budějovice 2006, s. 213-214.

⁴⁰ Nová farnost vznikla na Lineckém předměstí až v roce 1925.

⁴¹ Biskupský úřad ve sledované době zastávali: Johann Prokop hrabě Schaaffgotsche (1785-1813), Arnošt Konstantin Růžička (1815-1845), Josef Ondřej Lindauer (1845-1850), Jan Valerián Jirsík (1851-1883), Franz de Paula Schönborn (1883-1885), Martin Josef Říha (1885-1907) a Josef Antonín Hůlka (1907-1920). V letech 1813-1815 a 1850-1851 byl biskupský stolec uprázdněn a správu diecéze vykonávali pověření církevní hodnostáři.

⁴² K původním vikariátům, jimiž byly Borovany, Blatná, Břeskovice, Český Krumlov, Domažlice, Horšovský Týn, Hosín, Choustník, Němčice, Netolice, Nezamyslice, Pacov, Soběslav, Strmilov, Sušice a Tábor, nově přibýly vikariáty Bechyně, Benešov nad Černou, Dešenice, Hluboká nad Vltavou, Horažďovice, Hostouň, Chýnov, Jindřichův Hradec, Jistebnice, Kamenice nad Lipou, Kaplice, Kašperské Hory, Lukavice, Mirovice, Nepomuk, Nové Hrady, Pelhřimov, Písek, Prachatice, Třeboň, Týn nad Vltavou, Vodňany a Volyně. Zároveň byly zrušeny vikariáty v Borovanech, Břeskovících, Hosíně, Choustníku, Němčicích, Netolicích, Nezamyslicích, Strmilově a Táboře. Srovnání údajů Johann TRAJER, *Historisch-statistische Beschreibung der Diözese Budweis*, Budweis 1862, zvl. s. 77; Franz MARDETSCHLÄGER, *Kurz gefasste Geschichte des Bisthums und der Diözese Budweis*, Budweis

Další reformou prošla správa diecéze za biskupa Jirsíka v roce 1856 (s účinností k 1. lednu 1857). Během ní byl navýšen počet arcikněžství na osm (ke stávajícím přibýlo arcipryšství v Domažlicích, Českém Krumlově a Jindřichově Hradci) a také vikariátů na celkových 34.⁴³ K tomu byl také zřízen generální vikariát diecéze, jež zprvu tvořilo jen českobudějovické děkanství, jindřichohradecké proboštství a arcijáhenství v Českém Krumlově. Až v roce 1914 sem byla přičleněna i arciděkanství v Domažlicích, Klatovech a děkanství v Písku a Táboře.

Tyto proměny církevní správy se dotkly v určité míře též lišovské farnosti, která byla od 17. století součástí českobudějovického vikariátu, jež byl před vznikem biskupství tvořen - vedle českobudějovického děkanství a lišovského benefícia - ještě dalšími devatenácti farnostmi.⁴⁴ V rámci následných reforem v letech 1785-1790 a 1856 byl mj. v rámci českobudějovického arcipryšství budějovický vikariát zrušen a nově vytvořeny vikariáty třeboňský a hlubocký, jejichž součástí byla po celé sledované období i lišovská farnost.⁴⁵

1885, zvl. s. 116; *Catalogus Saecularis et regularis cleri dioceseos Bohemo-Budvicensis pro anno Domini 1789*, České Budějovice 1789.

⁴³ V důsledku této reorganizace byly zrušeny vikariáty v Benešově nad Černou a v Chýnově a objevily se nové vikariáty Horní Planá, Klatovy, Plánice, Tábor, Vimperk a Vyšší Brod. Viz J. TRAJER, *Historisch statistische Beschreibung*, zvl. s. 77; F. MARDETSCHLÄGER, *Kurz gefasste Geschichte*, s. 117; *Catalogus saecularis et regularis cleri dioceseos Bohemo-Budvicensis pro anno Domini 1858*, České Budějovice 1858.

⁴⁴ Borovany, Boršov, Doudleby, Dubné, Hojná Voda, Hosín, Kamenný Újezd, Ledenice, Nové Hrady, Pištín, Rudolfov, Rychnov u Nových Hradů, Střížov, Stropnice, Strýčice, Trhové Sviny, Velešín, Zahájí a Žumberk.

⁴⁵ Nejprve byl Lišova součástí třeboňského vikariátu, v roce 1790 přešel pod správu vikariátu hlubockého.

II. LIŠOVSKÁ FARNOST A JEJÍ VÝVOJ

II. 1. Lišov v běhu staletí⁴⁶

Z geografického hlediska je lišovská⁴⁷ oblast součástí dlouhé planiny, jež se táhne od Horní Lužnice v Dolním Rakousku směrem do Čech a postupně klesá v průměru o necelých devadesát metrů. V užším smyslu leží Lišov na pahorkatině oddělující od sebe českobudějovickou a třeboňskou kotlinu. Celé Lišovsko náleží do rybníční třeboňské pánve, která je pozůstatkem sladkovodního jezera z pravěku, a rozkládá se na jejím západním svahu. Na východě lišovské planiny se zdvíhají nevysoké kopce třeboňské, na severovýchodě pak zase kopce táhnoucí se od Rudolfova až do Chotýčan. Tyto kopce jsou, a především v minulosti byly, významné pro výskyt stříbrnosného leštěnce. Zmínka o stříbře v okolí Rudolfova se objevuje již ve 14. století, ale největšího rozkvětu se rudolfovské doly těšily v 16. století, kdy jejich výnosy byly vyšší i než z dolů kutnohorských či jáchymovských.

Lišovsko náleží ke dvěma úvodím. Většina území spadá pod úvodí řeky Lužnice a pouze vody ze západní části tečou do Vltavy. Lišovem ani jeho okolím však neprotékají žádné řeky a potoků je zde také relativně málo. Největší zásobárnou vody jsou zde již od středověku rybníky. Těch se na území bývalého lišovského okresu nachází plných šedesát. Největší z nich je Dvořiště o výměře 399,3 hektaru. Dalšími většími rybníky jsou Spolský, Vlkovický, Vejskok, Adamovský či Mrhal.⁴⁸

Kolonizace ve 13. století zahustila osídlení Čech a nejenom tomu bylo i na Lišovsku. V této době vzniklo mnoho měst, která se stala správními i obchodními centry dané oblasti. Tehdy také bylo založeno královské město České Budějovice a ve stejné době i nedaleký hrad Hluboká. Hlubočtí páni soustředili ve svých rukou rozsáhlé

⁴⁶ Text této kapitoly vychází, není-li uvedeno jinak, z prací: Daniel KOVÁŘ, *Lišov 1334-2004. Stránky z dějin jihočeského města*, České Budějovice 2004 a Václav VAŠEK, *Historie kraje lišovského*, Praha-Strakonice 1941.

⁴⁷ Pro účely této práce je pojem Lišovsko vymezen územím někdejšího soudního okresu z let 1850-1949, kam patřilo i okolí Rudolfova a město Ledenice.

⁴⁸ Nejstarší dějiny Lišovska se počínají již v pravěku. V okolí vrchu Vávra mezi Jelmem a Červeným Újezdcem byla nalezena mohylová pohřebiště pravděpodobně spadající do starší doby bronzové. V jiné lokalitě poblíž Jelma a také kousek od Zvíkova se našla halštatská keramika. Tyto střepy tedy s největší pravděpodobností pocházejí ze starší doby železné, která bývá datována mezi léty 800-400 před naším letopočtem. Vrch Vávra se stal opět pohřebištěm v raném středověku, kdy v této oblasti sídlili již Slované. Toto pohřebiště vzniklo v 9. - 10. století a patří k největším svého druhu v jižních Čechách. Další podobná lokalita byla na Lišovsku nalezena ještě mezi Ledenicemi a Borovany.

pozemkové majetky, které dříve patřily panovníkovi a kam patřilo i území na cestě mezi Českými Budějovicemi a Třeboní.

Přesné datum založení Lišova už asi nebude přesně určeno. Pravděpodobně se tak stalo někdy po roce 1265, když byly založeny České Budějovice a stupňovala se komunikace mezi nimi a Třeboní. Panovník tím, že založil město poblíž Třeboně patřící Vítkovcům, upevnil své postavení v oblasti jižních Čech. Ve středověku bylo časté, že se nově založené město jmenovalo po osobě lokátora, tedy člověka, který z panovníkova pověření nové město zakládal a organizoval příchod obyvatel. V případě Lišova to byl pravděpodobně jakýsi Liš. Ve středověkých písemnostech se název města objevuje nejčastěji jako Lyschaw, Lyssow, Lyschow, Lissow či Lyssaw. Národnostní složení původního obyvatelstva lze již také těžko zjistit. Každopádně ještě ve 14. století hovořila, soudě podle jmen v písemných pramenech, část lišovských měšťanů německy.

Nejstarší datovanou zprávou zmiňující se o Lišovu je listina z 1. srpna 1334. Je to listina zavazující některé obyvatele Českých Budějovic k jejich obraně. Mezi měšťany je také zmíněn jistý Oldřich z Lišova (Ulricus de Lyschaw). Možná dříve, ale od poloviny 14. století určitě, se v Lišově konaly trhy. Roku 1351 totiž udělil Karel IV. obyvatelům Českých Budějovic privilegium svobodně dojíždět na lišovské trhy. V té době už byl Lišov také samostatnou farností a sídlem rychtáře.

Jak už bylo řečeno, Lišov patřil do panství Hluboká. To sice formálně vlastnil panovník, ale často jej dával do zástavy. Díky tomu se roku 1490 dostal Lišov do rukou Viléma z Pernštejna, který si ještě v témže roce nechal vyhotovit urbář, přinášející první podrobnější informace o lišovských obyvatelích.

Později Hluboká i s celým panstvím připadla Ondřeji Ungnadovi ze Sunaku. Významná změna vrchnosti se udála roku 1561, kdy král Ferdinand vyplatil hlubocké panství ze zástavy a prodal jej Jáchymovi z Hradce z rodu Vítkovců. Jeho vnuk Jáchym Oldřich povolil Lišovanům vařit vlastní pivo a prodávat ho ve městě a sedmi krčmách v okolních vsích. Novým majitelem panství na Hluboké se roku 1598 stal Bohuslav Malovec z Malovic. Nakrátko se Lišov stal centrem celého panství, když si v roce 1610 rozdělili synové Bohuslava Malovce hlubocké panství na čtyři části. Lišovsko připadlo Janu Malovcovi z Malovic. Ten však nesídlil v Lišově, ale na zámečku v blízkém Rudolfově.

Po porážce stavovského povstání byl Malovcům zkonfiskován majetek a Hluboká se dostala do rukou císařskému generálovi donu Baltazaru Marradasovi.⁴⁹ Krátce poté se syn Baltazara Marradase Bartolomeo rozhodl hlubocké panství prodat a tak se Lišov dostal na téměř dvě století pod správu Schwarzenberků. Stalo se tak za Jana Adolfa I. ze Schwarzenbergu roku 1661.

Revoluční a ústavní rok 1848 se dotkl samozřejmě velkou měrou i Lišova. Došlo především ke zrušení roboty a poddanství. Stejně jako v jiných městech, byla i zde ustanovena měšťanská Národní garda, jež ale ještě před rokem 1851 zanikla. Byla také výrazně posílena samospráva obcí a tak se i v Lišově dne 21. července 1850 uskutečnily volby do obecního výboru. Prvním zvoleným starostou se stal Vojtěch Mrázek.

Padesátá léta 19. století však přinesla stagnaci politického života. Teprve v šedesátých letech se v Lišově objevily první spolky a kulturní i společenský ruch nabýval na stále větší intenzitě. Neúspěchem skončil pokus o založení ostrostřeleckého sboru roku 1862, ale už o dva roky později vznikl pěvecký sbor Bohuslav a později ještě spolek Přemysl. O rozvoji české vlastenecké společnosti svědčí i fakt, že v roce 1861 se obecní výbor rozhodl zapisovat protokoly ze svých jednání už jen v češtině. Na počátku devadesátých let i v tomto malém městečku začaly působit první politické strany. Staročeská strana se scházela ve vinárně pana Krásného, mladočeši zase v lékárně. Časté byly slovní potyčky obou „znepřátelených“ partají, které musely být leckdy umravňovány až policií a některé z nich dokonce skončily u soudu.

Od poloviny devatenáctého století se v Lišově výrazněji projevovalo rovněž sílící národní uvědomění a později také nacionalismus. Zatímco v blízkých národnostně smíšených Českých Budějovicích vrcholily na sklonku století česko-německé spory, Lišov byl téměř výlučně český, ale ani jemu se národní pnutí nevyhnulo. A tak byly ulice Lišova přejmenovány po významných českých osobnostech a zrušeny byly i německé nápisy na hrobech. Od počátku dvacátého století se výlučně česky úřadovalo i na lišovské radnici.

Zatímco první světová válka se města přímo a bezprostředně nedotkla, události spjaté s jejím koncem a vznikem Československé republiky našly patřičný ohlas i v Lišově. Lidé strhávali symboly habsburské monarchie a večer je v obrovském ohni na náměstí pálili. Euforii ale brzy vystřídal všední život a běžné starosti, především stále

⁴⁹ Stručný biogram zaměřený především na Marradasův vztah k Českým Budějovicím podává Karel PLETZER, *Marradas*, in: Encyklopedie Českých Budějovic, České Budějovice 2006, s. 283.

velký nedostatek a často i bída. Chvilí ještě trvalo, než se celá země z války vzpamatovala.

Válečné události se však během dlouhé existence města - větší či menší měrou - dotkly jeho obyvatel mnohem častěji. Nelze pominout husitské houfy pod vedením Jana Hvězdy z Vicemilic a Jana Čapka ze Sán, které procházely Lišovskem při svém tažení směrem na Třeboň a kdy byly během dobývání hradu Lomnice v roce 1420 poničeny některé vsi v lišovském sousedství.

Výrazněji a daleko citelněji bylo město zasaženo roku 1611, když na pozvání Rudolfa II. vpadla roku 1611 do Čech vojska jeho pasovského bratrance Leopolda. Místní museli toho roku pasovské vojsko zásobovat od třetího do devátého června. Byla to pro ně velká zátěž a prosili o pomoc svého pána Petra Voka z Rožmberka. Ten, aby mohl toto vojsko vyplatit, nechal zmincovat rodinné klenoty a teprve poté odtáhli pasovští vojáci na Český Krumlov.

Ani třicetiletá válka se městu nevyhnula. První válečné konflikty postihly Lišov již v létě 1618.⁵⁰ Královské město České Budějovice bylo po dva měsíce obléháno stavovskými vojsky pod vedením Jindřicha Matyáše Thurna. Tato vojska hledala potravu a zábavu ve vsích a městech okolo Budějovic. Blízko byl i Lišov. Na podzim téhož roku přes Lišov přešlo nejprve císařské vojsko generála Karla Bonaventury Buquoye, které se stahovalo z prohrané bitvy poblíž Lomnice nad Lužnicí. Stavovské oddíly pronásledovaly jeho jednotky až k Českým Budějovicím a kvůli pokročilé době zde musely přenocovat. Část vojáků byla ubytována i v Lišově a okolních vesnicích. Teprve po porážce u Záblatí 15. června 1619 odtáhlo stavovské vojsko k Třeboni. Právě průchodem obou armád, nejprve stavovské a poté císařské, utrpěl Lišov nejvíce. Město bylo vypáleno patrně vojáky císařskými. Obyvatelé města přišli o dobytek a na dlouhých 28 let zanikla i zdejší fara a městečko bylo proto přifařeno k hosínské farnosti.

Války, které vedla Marie Terezie v prvních desetiletích své vlády, se Lišova příliš nedotkly. Nepřátelská vojska sice několikrát městem protáhla, ale o větších škodách záznamy nejsou. Sedmiletou válku odnesli životem čtyři lišovští měšťané. Válečné časy pociťovali místní spíše podle mimořádných daní a dodávek potravin.

Jinak tomu však bylo za napoleonských válek, které narušily běžný život lidí snad v celé Evropě, a ani Lišov nebyl výjimkou. Už v roce 1794 muselo několik místních mužů narukovat na vojnu. Od téhož roku bylo ve městě ubytováno několik

⁵⁰ O válečných operacích v okolí Lišova v první polovině 17. století srov. též M. NOVOTNÝ, *Třicetiletá válka*, in: Encyklopedie Českých Budějovic, České Budějovice 2006, s. 568-569.

částí pěšího pluku dělostřelců. Na přelomu let 1805 a 1806 přezimovala v Lišově část francouzského a bavorského vojska. Vojáci byli ubytováni v domech měšťanů a živili se na jejich náklady. Naproti tomu válečný konflikt s Pruskem v roce 1866 Lišované téměř nepocítili, pouze jednu noc zde přenocoval oddíl rakouských kyrysníků.

Na bojiště první světové války bylo hned v roce 1914 z Lišova povoláno 196 mužů. Ovšem nejen vojáci trpěli válkou, postiženo bylo také civilní obyvatelstvo, lišovské nevyjímaje. V roce 1915 byla ustavena vyživovací komise. Obec skladovala pro případ potřeby obilí a vznášela protesty proti zdražování. Město se také během války dost zadlužilo, hlavně kvůli opakovaným válečným půjčkám státu. V první světové válce padlo 108 lišovských mužů na straně monarchie a přibližně 37 obyvatel města bojovalo v táboře Dohody. Dva místní legionáři ve válce padli.

Vedle válečných pohrom se v běhu věků Lišov nevyhnul ani dalším neštěstím a pohromám. Jelikož většina domů ve městě byla dřevěná, Lišov často sužovaly požáry. Například na jaře 1679 zachvátil městečko velký požár, který vznikl v budově radnice a pak se rozšířil na dalších dvacet pět domů. Následujícího roku ve městě hořelo znovu, ale naštěstí vyhořel jen jeden dům. Ve stejném roce, tedy 1680, se Evropou šířil mor, který postihl i české země a zasáhl i nedaleké Budějovice, Lišovsku se však vyhnul. Záznamy hovoří o dalších požárech v letech 1706 a 1733, kdy lehlo popelem patnáct domů. Neštěstí se pak opakovalo ještě v roce 1749. Pravděpodobně kvůli častým požárům byla roku 1724 zřízena na náměstí velká kamenná kašna. Požáry však sužovaly Lišov i v 19. století. Třicátého dubna 1828 vypukl v domě čp. 181 oheň, kterému postupně padlo za oběť celkem třiadvacet domů. Další, již o něco menší požár, byl zaznamenán v roce 1837. Patrně v důsledku těchto pohrom začal být v Lišově kladen větší důraz na požární ochranu. Byly prováděny pravidelné prohlídky domů, aby se zjistil jejich stav a případná možnost vzniku požáru. V některých domech byly připraveny košíky na hašení a roku 1829 byla zakoupena nová moderní hasičská stříkačka, která svojí výkonností stačila nejen na lišovské domky, ale i na kostelní věž. Byla také zřízena funkce městských ponocných, kteří měli v noci konat každou hodinu obchůzku. Lidé si na ně však často stěžovali, jelikož je nebylo v noci ve městě vidět, ani nebylo slyšet trubení a dokonce ani nezabránili dalším dvěma požárům.

Ve výčtu těchto neštěstí nesmí chybět ani katastrofální neúrody v letech 1694 a 1699, kdy v zemi propukl velký hladomor a mnoho lidí při něm zemřelo. Další neúroda a následný hladomor postihly Lišov v letech 1771-1772.

V polovině 17. století byly v Čechách provedeny dva velké soupisy obyvatel – soupis poddaných podle víry z roku 1651 a v roce 1654 pak berní rula. První ze soupisů uvádí v Lišově valnou většinu z celkem 363 osob jako katolickou.⁵¹

Důležitou výsadu získal Lišov v roce 1699, kdy kníže Ferdinand ze Schwarzenbergu stvrdil svobodné přijímání a propouštění obyvatel města. Každý, kdo se pak chtěl v obci usadit nebo se z ní odstěhovat musel požádat o svolení městskou radu. V roce 1702 měl Lišov 357 obyvatel starších deseti let. Od konce 18. a po celé 19. století výrazně narůstal počet obyvatel Lišova.⁵² Přibývalo především takzvaných domkářů, kteří si stavěli domy a chalupy, buď na volných parcelách ve staré zástavbě nebo na okrajích městečka, především podél hlavní silnice a také podél Levínské cesty a Přívorky. Později se začaly stavět i patrové domy většinou ve stylu selského baroka. Na počátku roku 1823 žilo v Lišově 1 498 osob a o osm let později zde již bylo 2 100 obyvatel. I v 19. století se lidé ve městě stále ještě přísně dělili na měšťany a ty ostatní. Měšťanem se mohl stát jen syn měšťana nebo ten, kdo měl mimořádné zásluhy o obec. Obecní výbor uděloval okolo sedmi občanství ročně. V roce 1890 žilo v Lišově 2 543 obyvatel, z tohoto počtu však bylo jen 160 měšťanů.

Již od středověku byl Lišov, jako každé město ve své době, sídlem cechů. V roce 1795 zde byly cechy krejčích, obuvníků a řezníků. Potom tu byl ještě tzv. rajcech, který sdružoval pekaře, kováře, bednáře a koláře. Příslušníky lišovských cechů byli pravděpodobně i živnostníci z okolních vesnic. Kromě zemědělců a řemeslníků se někteří, především ti chudší, obyvatelé živili různými nádenickými a pomocnými pracemi. Významným zdrojem výděлку bylo předení vlny pro státní továrnu v Linci. Tuto práci organizoval faktor, který také přebíral hotovou přízi a vydával za ni odměnu. Lišovský faktor pod sebou organizoval přadleny nejen přímo z města, ale i z okolních vsí. Dalším zdrojem práce a z ní plynoucích financí byla od počátku 19. století těžba železné rudy v okolí Třeboně a Hluboké. Několik Lišovanů pracovalo v roce 1845 i na stavbě železniční tratě kolem štýrského Plankensteinu a Brucku. Tovaryši různých řemesel odcházeli často za vyučením do jiných měst v Čechách nebo v Rakousku. Stejně tak mnohé svobodné dívky sloužily v rakouských rodinách. K hojně

⁵¹ Toto číslo však nezahrnuje všechny obyvatele Lišova, protože zde nejsou započítány děti do dvanácti let věku, které dosud nebyly u prvního přijímání.

⁵² Velká změna v obecní správě přišla s rokem 1794, kdy byly zavedeny tzv. regulované magistráty. Od té doby se v městském archivu Lišova dochovalo mnohem více dokumentů, což dnes umožňuje větší přehled o běžném životě obyvatel města.

vyhledávaným místům, kde obyvatelé Lišova v 19. století žili, pracovali či studovali, patřilo především nedaleké krajské město; česky mluvící Lišované tak přispěli rovněž k postupnému počestění Českých Budějovic.

Šedesátá léta proběhla v Lišově ve znamení bytové krize, protože obyvatel i nadále přibývalo, a tak byly nově rozparcelovány některé pozemky, například vedle čerstvě postavených kasáren bylo postaveno množství domů (dnešní Komenského ulice). Na druhé straně jsou tato léta poznamenána také velkou vlnou vystěhovalectví do Spojených států amerických. Lidé se stěhovali za vidinou lepšího finančního zajištění, lepší životní úrovně a snad i touhou po úspěchu. V tehdejší Budějovickém kraji pocházelo z Lišovska hodně emigrantů. Někteří se po neúspěšném pokusu o nový život vraceli zase zpět a museli doma začít žít a hospodařit zcela od začátku. Jiní se v Americe uchytili. Například lišovský rodák Josef Novák, který odešel do USA roku 1881, byl později v Saint Louis redaktorem krajanského časopisu Hlas.

Původní zástavba Lišova se od té dnešní příliš nelišila. V podstatě byla z obou stran obestavěna cesta z Českých Budějovic do Třeboně, která byla hlavní spojnici mezi jihem Čech a Moravou. Zhruba uprostřed města se odbočovalo na cestu k Levínu a ke Hluboké. Uprostřed osady byl postaven kostel svatého Václava.⁵³ Jedinou lépe udržovanou komunikací ve městě byla hlavní silnice, tedy cesta mezi Českými Budějovicemi a Třeboní, ostatní cesty byly blátivé. Na přelomu let 1848 a 1849 byly v ulicích Lišova osazeny první plynové lampy veřejného osvětlení.

Náměstí v Lišově počátkem 19. století nebylo dlážděné jako dnes. Ze tří stran jej lemovaly kaštiny a v dolní části tekla otevřená stoka. Na horní straně u silnice stála kašna a byla tu i krytá studna. Do dneška se na náměstí dochovala jen kamenná socha svaté Anny. Na náměstí také stávaly napínací rámy, na nichž si soukeníci napínali plátno. Na konci třicátých a ve čtyřicátých letech devatenáctého století prošlo lišovské náměstí velkou proměnou. Byly pokáceny kaštiny rostoucí po jeho obvodu, zavezeny nerovnosti a zbudována kanalizace. Uprostřed náměstí vznikl klenutý kanál. Od toho se později odvíjela pověst o tajné chodbě mezi Lišovem a tvrzí na Zvíkově. A konečně na samém sklonku první poloviny století, v roce 1849, byla na náměstí položena dlažba. Městečko se i nadále rozvíjelo a zkrášlovalo. Roku 1885 byl ustanoven zvláštní výbor, který se měl starat o úpravu veřejných prostranství a výsadbu stromů. A už o rok

⁵³ O kostele svatého Václava bude blíže řeč v následující kapitole.

později bylo na náměstí vysazeno druhé stromořadí a začaly se sázet i stromky podél silnic.

K náměstí se ve všech městech vážou trhy a nejinak tomu bylo i v Lišově. Konaly se tu dvakrát ročně dva privilegované jarmarky, na svatého Bartoloměje (24. srpna) a na svatého Ondřeje (30. listopadu). Dále tu pak probíhaly týdenní dobytčí trhy, které se kromě zimy pořádaly každý pátek. S jejich umístěním ale Lišované nebyli příliš spokojeni, jednak kvůli zápachu a jednak z nepořádku z živého i poraženého dobytka.

Počátek nového století přivítali v Lišově stavbou několika nových silnic do okolních vsí a také snahou postavit železnici z Českých Budějovic přes Lišov do Třeboně. Tento plán se ale nakonec neuskutečnil. Již v prvních letech dvacátého století byl do Lišova zaveden telefon. Od roku 1911 jednali lišovští představitelé o dodávkách elektrického proudu buď z Českých Budějovic, nebo z Třeboně. Také se uvažovalo o vlastní elektrárně. První světová válka však plány na elektřinu ve městě zhatila a Lišované si na ni museli počkat až do roku 1923.

II. 2. Lišovská farnost

První zmínka o faře, respektive faráři v Lišově pochází z roku 1365. Plebánie je zde ale doložena již k roku 1384. Lišovská farnost byla od samého počátku součástí bechyňského arcijáhenství, respektive děkanství. V souvislosti s reformou církevní správy po roce 1630 se stala jednou z farností v rámci českobudějovického vikariátu.⁵⁴ Dle soupisu poddaných podle víry z roku 1651⁵⁵ žilo v Lišově 360 obyvatel, v Hůrkách 81, v Hrutově (zde uveden jako Rutov) 13 a v Levíně 43.⁵⁶ Na sklonku 17. století se na panství Hluboká nacházelo celkem devět kostelů, z nichž pět mělo svého duchovního správce - Bílá Hůrka, Hosín, Lišov, Pištín a Zahájí. Farní chrám v Dřítňi byl zpustlý a kostel v Němčicích byl coby filiální spravován střídavě pištínským a netolickým farářem, zatímco filiální kostely v Nákří a v Purkarci byly připojeny k zahájskému kostelu.⁵⁷ Zpovědní seznamy uvádějí v roce 1671 ve farnosti 435 zpovídáných, v roce 1700 již 753 a v roce 1725 přišlo ke zpovědi 920 farníků. Soupis také poukazuje na to, že v roce 1724 byla lišovská fara spolu s farami v Borovanech, Dubnu (dnešní Dubné), Hosíně, Ledenicích, Pištíně, Kamenném Újezdu a v Zahájí, podřízena velešínskému faráři.⁵⁸ Pro jednoho faráře to byl v tomto roce snad až příliš velký rozsah.

Další změny církevní správy jsou na jihu Čech spjaty se vznikem českobudějovické diecéze v roce 1785. Lišovské beneficium bylo součástí českobudějovické diecéze a zároveň budějovického vikariátu (*vicariatus Budvicensis*). Roku 1853 ale přechází farnost Lišov pod hlubocký vikariát (*vicariatus Frauenbergensis*), roku 1857 patřila pod vikariát třeboňský (*vicariatus Trebonensis*). V 19. století k lišovské farnosti byly přifařeny čtyři obce - Dolní Miletín, Hůrky, Hrutov a

⁵⁴ Podrobněji Blanka ŠAMATOVÁ, *Vikariáty Český Krumlov a České Budějovice ve světle farářských relací. Příspěvek k poznání duchovní správy a náboženského života Bechyňského kraje ve druhé polovině 17. a počátkem 18. století*, diplomová práce, Historický ústav Jihočeské univerzity, České Budějovice 2004.

⁵⁵ Zdena KOKOŠKOVÁ - Helena SEDLÁČKOVÁ - Magda ZAHRADNÍKOVÁ, *Soupis poddaných podle víry z roku 1651. Bechyňsko III*, Praha 1997, s. 170-178. Soupis zahrnuje všechno obyvatelstvo kromě duchovenstva a vojska.

⁵⁶ O Dolním Miletíně se soupis nezmiňuje, v rejstříku je zmíněn společně s Horním Miletínem. Nelze tedy zjistit, kolik přesně lidí v Dolním Miletíně v roce 1651 žilo. TAMTÉŽ, s. 176.

⁵⁷ Blíže k tomu srov. Pavel PUMPR, *Hospodaření kostelů na hlubockém panství ve druhé polovině 17. a počátkem 18. století*, diplomová práce, historický ústav, Filozofická fakulta Masarykovy university, Brno 2001, s. 42-43.

⁵⁸ Josef Vítězslav ŠIMÁK, *Zpovědní seznamy arcidiecéze pražské z r. 1671 - 1752. V, Bechyňsko*, Praha 1928, s. 168-173.

Levín. V současnosti tvoří lišovskou farnost celkem šest obcí: Dolní Miletín, Hůrky, Hrutov, Levín, Lišov a Velechvín.⁵⁹

Hůrky se nacházejí na severovýchodě od Lišova a podle dobových záznamů v diecézních katalogích byly od městečka vzdáleny tři čtvrtě hodiny pěší chůze. Osada pravděpodobně vznikla již někdy ve druhé polovině 13. století. Od svého vzniku až do poloviny 19. století náležela ves hlubockému panství. Kaple sv. Jana Nepomuckého, stojící uprostřed vsi, byla postavena v roce 1868 a v témže roce byla i lišovským farářem vysvěcena. V roce 1887 žilo v obci 499 katolíků, na přelomu století, v roce 1900 o jednoho více.⁶⁰ O deset let později evidoval diecézní katalog českobudějovické diecéze v Hůrkách 484 obyvatel katolického vyznání⁶¹ a na počátku války tento údaj znovu vzrostl na opětovných 499 věřících. V obci nebyl uveden žádný vyznavač jiného než římskokatolického vyznání.⁶² V roce 1850 se tato vesnička stala samostatnou obcí.

Hrutov (dle dobových záznamů také Hrůtov či Hrutkov) je v severním směru od Lišova vzdálen taktéž tři čtvrtě hodiny chůze. Místní kaplička byla postavena na konci 19. století. Její zvláštností je, že je propojena s hasičskou zbrojnicí. Od roku 1850 byl Hrutov součástí Hůrek. Počet místních obyvatel v 19. století nikdy nepřekročil stovku. Roku 1887 měla obec osmdesát sedm katolíků, v roce 1900 už devadesát šest. Poté místních opět o něco ubylo, takže v roce 1910 Hrutov evidoval osmdesát pět lidí katolického vyznání⁶³ a na prahu první světové války jich měla vesnice devadesát dva.⁶⁴ Začátkem 20. století byl Hrutov přiřčen na více než padesát let k Levínu.

Cestou do Hrutova je zapotřebí projít další přífařenou obcí Levín, která je od města vzdálena jen čtvrt hodiny chůze. Z druhé poloviny 19. století pochází kaplička svatého Víta stojící na levínské návsi. Velkého rozkvětu co do počtu obyvatel se tato ves dočkala během 19. století, kdy zde žilo více než jedno sto katolíků. V roce 1887 jich bylo 111, na konci století o jednoho člověka více. O deset let později, v roce 1910, žilo

⁵⁹ Srov. *Katalog českobudějovické diecéze L. P. 1996. Neměnná část*, České Budějovice 1996, s. 77-78.

⁶⁰ Údaje o počtu obyvatel v Lišově i přífařených vsích se v diecézních katalogích českobudějovické diecéze většinou liší od údajů ze sčítání lidu. Například sčítání lidu v roce 1900 uvádí v Hůrkách 484 obyvatel, viz Jiřina RŮŽKOVÁ - Josef ŠKABRAL, *Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005*, Praha 2006, s. 194.

⁶¹ Sčítání lidu v tomto roce uvádí v Hůrkách 498 lidí. Viz TAMTÉŽ, s. 194.

⁶² *Catalogus Saecularis et regularis cleri dioceseos Bohemo-Budvicensis pro anno Domini 1887-1914*, České Budějovice 1887-1914.

⁶³ Sčítání lidu uvádí v roce 1900 v Hrutově 85 lidí a 92 v roce 1910. Viz J. RŮŽKOVÁ - J. ŠKABRAL, *Historický lexikon*, s. 192, 194.

⁶⁴ *Catalogus Saecularis et regularis cleri dioceseos Bohemo-Budvicensis pro anno Domini 1887-1914*, České Budějovice 1887-1914.

v Levíně opět 111 katolických věřících⁶⁵ a počátkem války v roce 1914 bylo ve vsi už jen 102 katolíků.⁶⁶ Po roce 1850 byl Levín součástí Hůrek, ale od roku 1906 působil jako samostatná obec.

Poslední přífařenou vsí byl Dolní Miletín, který se nachází východně od Lišova a cesta tam trvala tři čtvrtě hodiny.⁶⁷ Dolní Miletín má i svůj horní protějšek. Nejstarší prameny však tyto dva celky nerozlišují. Farou patřil Dolní Miletín do Lišova, ale Horní Miletín již do Štěpánovic. Na návsi v Horním Miletíně stojí kaple Panny Marie Lurdské vysvěcená roku 1908, Dolní Miletín vlastní kapli nemá. V 19. století se počet katolíků Dolního Miletína pohyboval vždy okolo 120. Přesně 127 lidí katolického vyznání bylo v Dolním Miletíně napočítáno v roce 1887. O třináct let později jich bylo jen 106. V roce 1910 měla vesnice 115 obyvatel⁶⁸ a za další čtyři roky 129 římských katolíků.⁶⁹ Od poloviny téhož století byl celý Miletín součástí obce Dunajovice.

Podle statistických údajů, které se podařilo získat, se v lišovské farnosti nenacházel žádný nekatolík (vyjma několika židů žijících přímo v Lišově). Počet věřících (resp. obyvatel) se v lišovské farnosti vyvíjel od poloviny 17. do počátku 20. století takto:⁷⁰

⁶⁵ Sčítání lidu uvádí v roce 1900 a 1910 uvádí 111 a 102 obyvatel. Viz J. RŮŽKOVÁ - J. ŠKABRAL, *Historický lexikon*, s. 192, 194.

⁶⁶ *Catalogus Saecularis et regularis cleri dioceseos Bohemo-Budvicensis pro anno Domini 1887-1914*, České Budějovice 1887-1914.

⁶⁷ Údaje o vzdálenostech, respektive době potřebné k překonání vzdálenosti do přífařených obcí pocházejí z roku 1887. Je zajímavé, že již v roce 1900 trvala, dle záznamu, cesta do Levína půl hodiny a do Dolního Miletína celou hodinu.

⁶⁸ Sčítání lidu uvádí pro rok 1900 v Dolním Miletíně 116 obyvatel a pro rok 1910 je zde uveden údaj 129 lidí. Viz J. RŮŽKOVÁ - J. ŠKABRAL, *Historický lexikon*, s. 192, 194.

⁶⁹ *Catalogus Saecularis et regularis cleri dioceseos Bohemo-Budvicensis pro anno Domini 1887-1914*, České Budějovice 1887-1914.

⁷⁰ Podrobněji k proměně počtu obyvatel lišovské farnosti v letech 1839-1921 viz Příloha č. 1.

Rok	Počet katolíků/obyvatel
1651	497 ⁷¹
1700	753 ⁷²
1725	920 ⁷³
1827	2 371 ⁷⁴
1839	2 283 ⁷⁵
1862	3 289 ⁷⁶
1890	3 315 ⁷⁷
1910	3 495 ⁷⁸

⁷¹ Z. KOKOŠKOVÁ - H. SEDLÁČKOVÁ - M. ZAHRADNÍKOVÁ, *Soupis*, s. 176. Nebyl nalezen údaj o počtu věřících v Dolním Miletíně.

⁷² J. V. ŠIMÁK, *Zpovědní seznamy*, s. 171.

⁷³ TAMTÉŽ

⁷⁴ *Catalogus Saecularis et regularis cleri dioceseos Bohemo-Budvicensis pro anno Domini 1827*, České Budějovice 1827.

⁷⁵ Johann Gottfried SOMMER, *Das Königreich Böhmen statistisch-topographisch dargestellt*, IX, Prag 1841, s. 42.

⁷⁶ J. TRAJER, *Historisch-statistische Beschreibung*, s. 431-432.

⁷⁷ J. RŮŽKOVÁ - J. ŠKABRAL, *Historický lexikon*, s. 192, 194.

⁷⁸ TAMTÉŽ.

II. 3. Socioprofesionální struktura obyvatel lišovské farnosti v roce 1900

II. 3. 1. Ekonomická aktivita obyvatel farnosti

Předpokládá se, že na přelomu století tvořily valnou většinu ekonomicky aktivního obyvatelstva muži a z výzkumu provedeného v souvislosti s lišovskou farností vyplývá, že tomu tak skutečně bylo.⁷⁹ Ženy, především na venkově, notně svým mužům pomáhaly, hlavně v zemědělství. Jenomže hlavou rodiny byl vždy muž, a tak je tedy právě muž uveden jako *majitel hospodářství* či *polnosti* a u ženy je většinou kolonka povolání ponechána prázdná, v lepším případě je žena zapsána jako *v domácnosti*. To samé platí o dětech - o těch, které navštěvovaly školu i o těch, které již školní docházku ukončily, ale stále byly svobodné a neměly vlastní hospodářství. I v těchto případech bývá někdy kolonka povolání nevyplněna nebo je uvedeno, že dotyčný či dotyčná pomáhá v hospodářství či v domácnosti.

Ve městě byla situace poněkud jiná. Jakmile syn ukončil školní docházku, obvykle šel někam do učení nebo začal pracovat jako dělník. Tím se stával výdělečně činným, ekonomicky aktivním. S dcerami to měli rodiče složitější. Ty totiž často po škole „čekaly“, až se vdají. Do té doby většinu z nich stále živili rodiče a ony za to pomáhaly matce v domácnosti. Jiné ale nelenily a živily se jako služky či švadleny, pradelny a podobně. Ekonomická aktivita neprovdaných dcer se pravděpodobně většinou odvíjela od ekonomické situace jejich rodičů. Tedy, jestli rodiče měli na to, si dceru vydržovat či ne. Protože zkoumaný vzorek populace zahrnuje jak venkov, tak i malé město, jsou tyto dvě tendence propojeny.

Nelze také dávat rovnítko mezi pracující a ekonomicky činný. To, že valná většina žen je v pramenech uváděna jako v domácnosti rozhodně neznamená, že nic nedělaly. Tyto ženy zajišťovaly chod domácnosti, bez kterého by jejich muži nebyli pravděpodobně schopni být ekonomicky aktivní. Kromě toho byly ženy také často těhotné a to jim znemožňovalo velkou fyzickou námahu. Také děti musely celý rok rodičům v domácnosti a v hospodářství pomáhat. Některé děti na vesnici, které chodily do školy, a proto byly v soupisech uvedeny jako *žáci*, však zároveň pracovaly jako

⁷⁹ Statistické údaje v této kapitole srov. SOKA České Budějovice, Okresní úřad České Budějovice I, Sčítání lidu 1900, fasc. 112-115.

pasáci a pasačky. A tak i tyto děti byly ekonomicky aktivní a přispívaly do rodinného rozpočtu.

II. 3. 2. Socioprofesionální struktura obyvatel lišovské farnosti v roce 1900

Tato podkapitola vychází ze sčítání lidu v roce 1900 a jsou zde podrobněji rozebrána povolání, kterým se obyvatelé lišovské farnosti věnovali. V počtech je tedy zahrnuto jen ekonomicky aktivní obyvatelstvo farnosti. Celkový počet obyvatel lišovské farnosti činil v roce 1900 3 317 lidí. Z toho bylo 1 664 mužů a 1 653 žen. Obyvatel mužského pohlaví bylo ve farnosti jen nepatrně více než ženského, přesně to bylo o 0,34 procenta více. V celé farnosti bylo 1 222 osob ekonomicky aktivních a 2 095 lidí ekonomicky neaktivních. Do neaktivních jsou zařazeny hlavně ženy v domácnosti, žáci či studenti, výminkáři, penzisté a také ti, kteří v hospodářství pouze vypomáhali, protože to většinou byli svobodní potomci, dále almužníci/almužnice a podporovanci.⁸⁰

Jedním z hledisek výběru či určení povolání je míra vzdělání jedince. Proto nejprve několik slov a údajů o gramotnosti. Měl-li člověk na přelomu 19. a 20. století hospodářství, většinou nepotřeboval umět číst a psát. Vše co potřeboval, vyřídil ústně a vše se naučil od svého otce. Pokud jde ale o specializovaná řemesla, tak k těm je za potřebí již nějaké vzdělání, o povolání úředníka, učitele a podobně ani nemluvě. To vše jde samozřejmě ruku v ruce s městem, kde byla větší šance, že se dítě naučí číst a psát než na vsi, kde rodiče honili své děti více na pole než do školy.

V samotném Lišově v roce 1900 z celkem 2 521 přítomných obyvatel bylo plně gramotných, tedy umělo číst i psát, 1 026 mužů a 998 žen. Jen číst uměli tři muži a devět žen a negramotných bylo 241 mužů a 244 žen. Do počtu negramotných jsou samozřejmě zahrnuti i děti předškolního věku, které ještě neměly šanci naučit se číst a psát. Alespoň částečně gramotných bylo v Lišově téměř 80 procent lidí.⁸¹

Na venkově jsou výsledky překvapivější. Výpočty ukazují, že průměrná gramotnost ve sledovaných vsích byla v roce 1900 85,7 procenta. Vůbec nejvíce lidí umělo číst a psát v osadě Hrutov, kde jejich podíl tvořil 90,6 procenta všech obyvatel.

⁸⁰ Více o ekonomické aktivitě obyvatel lišovské farnosti v roce 1900 viz Příloha č. 2.

⁸¹ SOKA České Budějovice, Okresní úřad České Budějovice I, Sčítání lidu 1900, fasc. 115.

Poměr v gramotnosti mezi muži a ženami byl na vsích podobný jako v Lišově, jen mírně převažovali muži nad ženami.⁸²

Vzhledem k poměru obyvatel ve městě a v přifařených vesnicích bylo v roce 1900 mnohem více zemědělských povolání na vsi. V celém Lišově se totiž zemědělstvím živilo 227 lidí a ve všech čtyřech přifařených osadách dohromady 173 lidí. Ale poměr počtu obyvatel mezi Lišovem a těmito obcemi byl více než tři ku jedné.

Oproti tomu v řemeslných povoláních jasně vedlo město s 540 obyvateli živícími se tímto způsobem a pouhými 67 v přifařených vsích. Zatímco ve městě byla škála takovýchto povolání velmi široká, na vesnici tvořili největší část sluzky a tovaryši. Většinou byl ve vsích kovář, majitel hostinství a mlynář. Našel se i jeden vlastník cihlářství. V Lišově jich bylo několik. Je to proto, že v okolí Lišova se nachází hlína vhodná k tomuto zpracování. Většina takových povolání je ale ve sčítacích operátech uváděna pro přifařené vesnice jako vedlejší povolání a tak nebyla do výpočtů zahrnuta. Pro dotyčné bylo zřejmě výnosnější a více ceněné polní hospodářství.⁸³

Lišov byl na přelomu století co do povolání velmi pestrý a objevovala se tam široká škála jak samotných řemesel, tak úřednických profesí i téměř kuriózních zaměstnání.⁸⁴ Největší zastoupení zde měla řemesla a živnosti, tvořily téměř jednu třetinu všech povolání. Do této skupiny patřili především mistři a tovaryši různých řemesel. Dále sem byly zařazeny i pradelny, švadleny, porodní babičky, pošmistr, zvěrolékař a obvodní a praktický lékař.

Ve sféře obchodu pracovalo v Lišově v roce 1900 přes deset procent ekonomicky aktivních obyvatel. Nejvíce jich bylo uvedeno jako majitelé různých živností.⁸⁵ Do sféry obchodu bylo zahrnuto dvacet blíže nespecifikovaných obchodníků a například také koňský handlíř.

Největší zastoupení v řemeslech bylo u oděvů a obuvi. Lidé se zkrátka oblékají a obouvají pořád. Nejvíce bylo v této skupině obuvníků (51). Více než čtvrtinu všech řemesel pokryla ta, která mají co do činění se dřevem. Nábytkářství má v tomto městečku velkou tradici a také tu v roce 1900 bylo hned 39 truhlářských mistrů.

⁸² TAMTÉŽ.

⁸³ Více k poměru zemědělství a řemesel v lišovské farnosti v roce 1900 viz Příloha č. 3.

⁸⁴ Tabulky uvádějící povolání lišovských obyvatel v roce 1900 viz Příloha č. 4.

⁸⁵ Cihlářství, krupařství, truhlářství, soustružnictví, krejčovství, sklářství, holičství, řeznictví, pumpařství, mlynářství, kamnářství, koželužnictví, stavitelství, provaznictví, sedlářství, kloboučnictví.

III. HOSPODÁŘSKÉ ZABEZPEČENÍ FARNOSTI V LETECH 1843-1913

Následující kapitola se pokusí objasnit zdroje příjmů a vydání kostelních peněz lišovského záduší zhruba od poloviny 19. století až po konec časového rozmezí této práce. Pramenem jsou kostelní účty dochované ve Státním okresním archivu v Českých Budějovicích.⁸⁶ Pro velké časové rozpětí zmiňovaného materiálu byly provedeny sondy v desetiletých intervalech, tedy pro léta 1843, 1853, 1863, 1873, 1883, 1893, 1903 a 1913. Každý účet začíná nadpisem s rokem, ke kterému se vztahuje. Nejprve jsou uvedeny příjmy lišovského záduší, přičemž v jejich úvodu je zmíněn zůstatek hospodaření za předešlý rok. Pak následuje položka nové příjmy a po ní výdaje. Na konci každoročního účtu je provedeno zúčtování příjmů a výdajů a uveden přebytek. Poté následuje ještě rozpis, kde všude je uložen zůstatkový kapitál z předešlého roku. Většinou šlo o nadační peníze, které byly uloženy v Městské spořitelně v Českých Budějovicích. Určitý obnos byl také v hotových penězích k dispozici faráři ve farní pokladně. Popisované účty jsou poměrně přehledné a v některých letech i dost rozsáhlé a velmi podrobné, pouze v roce 1893 byl sepsán jen extrakt se souhrnnými údaji o příjmech a výdajích.

Srovnání účtů ve sledovaných letech poněkud znesnadňuje fakt, že během tohoto období došlo v rakouské monarchii k několika měnovým reformám. Od roku 1811 byla kromě konvenční zlatkové měny v rakouském soustátí v oběhu také tzv. vídeňská měna (Wiener Währung). Kvůli stoupajícím potížím uvnitř i vně státu se země během několika následujících desetiletí stále více zadlužovala a východisko představovala další měnová reforma. Tak byla v roce 1857 zavedena tzv. rakouská měna a začalo se s ražbou nových rakouských zlatých, tedy florénů (fl.) nebo také zlatých rakouského čísla (zl.r. č), které se dělily na sto krejcarů. V poměru konvenční měny a nové rakouské měny odpovídalo 100 zl.k.m. 105 zl.r.č. Konečně v roce 1892 byla zavedena korunová měna, která měla rakousko-uherskou měnu definitivně stabilizovat. Jeden zlatý

⁸⁶ SOkA České Budějovice, Farní úřad (dále FÚ) Lišov, knihy č. 30-31, Knihy příjmů a vydání kostelních peněz z let 1842-1931.

rakouského čísla pak odpovídal dvěma korunám (K).⁸⁷ Kostelní účet lišovské farnosti z roku 1893⁸⁸ byl vypracován ještě ve zlatkové měně, jsou tedy uvedeny florény a krejcary. O deset let později se v účtech počítá již v měně korunové, tedy v korunách a halířích.⁸⁹ Pokud se přibližně srovnají částky, s kterými záduší ve sledovaných letech hospodařilo, pak jednoznačně nejvyšší suma je zapsána u roku 1913, a to 45 378 K 99 h. Z toho důvodu bude kostelním účtům v tomto roce věnována v následující části větší pozornost než letům předešlým.⁹⁰

⁸⁷ Více k měnovým reformám v rakouské monarchii viz Ivan HLAVÁČEK - Jaroslav KAŠPAR - Rostislav NOVÝ, *Vademecum pomocných věd historických*, Praha 2002³, s. 455-461. Srov. též Miloslav BĚLOHLÁVEK, *Staré míry, váhy a peníze*, Praha 1984; Antonín DOLENSKÝ, *Bankocetle a šajny v současných skládaných lidových*, ČL 18; Zdeněk PETRÁŇ - Pavel RADOMĚRSKÝ, *Encyklopedie české numismatiky*, Praha 1986; Bedřich SPÁČIL, *Česká měna. Od dávné minulosti k dnešku*, Praha 1973 a Petr VOREL, *Od českého tolaru ke světovému dolaru. Zrození tolaru a jeho cesta v evropském a světovém peněžním oběhu 16. - 20. století*, Praha 2003.

⁸⁸ SOKA České Budějovice, FÚ Lišov, kniha č. 31.

⁸⁹ TAMTÉŽ.

⁹⁰ Pro přesné srovnání by musela být zohledněna i inflace.

III. 1. Příjmy

Příjmy lišovského záduší se dají rozdělit na ty, které farnost získala od církve, potažmo od státu, dále na ty, které získala od svých farníků, na příjmy z vlastního podnikání a na případné příjmy z jiných zdrojů. Objevují se zde ale také příjmy blíže nespecifikované.⁹¹

V příjmech pocházejících od církve tvoří první položku úroky (*Interessen*), které se dělily na ty, které pocházely z nadačních jistin a ty, které byly z jistin vlastních. Tyto úroky byly každoročně pro farnost významným zdrojem finančních prostředků. Vůbec nejvíce peněz z nich do farní pokladny přišlo v roce 1863 (691 zl. 47 kr). S tím souvisí i další část příjmů lišovského záduší, a to nově založené jistiny (*neu angelegten Capitalien*). Opět se tato částka dělí na jistiny nadační a vlastní. Výše peněz získaných tímto způsobem se pohybovala od 100 zl. v roce 1853 do 600 korun z roku 1903. Od roku 1902 se v kostelních příjmech objevuje poplatek z vyplácených náhrad (*gebührenäquivalents*). V obou sledovaných letech, tedy 1903 i 1913, se částka pohybovala okolo 40 korun. Obnos odváděli děkan, oba kaplani, regenschori, zádušní účetní, kostelník a zvoník, ministranti, pokladník lišovského chudobince a vlastní kostel.

Co se týče příjmů z podnikání lišovského záduší, tak peníze pocházely především z nájmu a realit (*Zinsen und Realitäten*). Tato kolonka se však objevuje ve sledovaných účtech naposledy v roce 1872, kdy byl tento příjem velmi malý.⁹² V následujících dvou letech byl tento příjem sice uveden, ale byl nulový a od roku 1875 položka úplně chybí. Lišovskému záduší platili každoročně dva lidé z Červeného Újezdu a jeden z Miletína.⁹³ Také byl v této části evidován příjem z tzv. železných krav⁹⁴, kterých lišovská farnost vlastnila 69. Odkud přesně tyto krávy pocházely, není uvedeno.⁹⁵ Další příjem plynul kostelu z lesa (*Waldnutzen*), který lišovské záduší

⁹¹ Např. v roce 1893 jsou v příjmových účtech kolonky *zpětně vyplaceno* s částkou 200 zl. a *proti zpětnému vyplacení obdržené zálohy*. Ani u jednoho tohoto zdroje není uvedeno, odkud nebo od koho peníze pocházejí.

⁹² 25 krejcarů.

⁹³ Z Červeného Újezdu to byl každoročně Marek, druhý platící se měnil. Z Miletína platil nájemné Wančura.

⁹⁴ Železnými kravami se označovaly kusy hověžního dobytka, který faráři propůjčovali jednotlivým hospodářům a ti z nich potom odváděli faře věčné platy. Více k problematice železných krav viz Karolína ADAMOVÁ, *Tak zvaná věčná (železná) zvířata a jejich funkce v hospodářském zajištění církevních institucí se zaměřením na české země (14.-19. století)*, AUC-Iuridica, 1-2, 1972, s. 127-155.

⁹⁵ V letech 1843 činil příjem z železných krav 5 zl. 22 kr., roku 1863 to byly 2 zl. 26 a půl kr.

vlastnilo u vesnice Levín na místě zvaném Ve Vrších. Kromě roku 1873 se tato položka objevuje ve sledovaném období vždy. Výnosy z lesa se dost lišily, nejvíce peněz z něj bylo v roce 1863 (885 zl. 50½ kr.), nejméně to bylo v roce 1893, kdy příjem činil pouhých 6 zl. 90 kr. Podrobné účty z hospodaření lesa patřícího lišovskému záduší byly každoročně uváděny v knize kostelních účtů ještě zvlášť za všeobecným zúčtováním.

Významný podíl v příjmech lišovského záduší tvořily peníze přijaté od farníků za církevní úkony. Jednalo se především o tzv. oběry (*Opfern*), tedy peněžité sbírky věřících a o pohřebné (*Funeralien*), tedy peníze za vykonané pohřby. Obě tyto položky jsou v kostelních účtech pouze vyčísleny s odkazem na jejich vlastní registry, které se ale bohužel nedochovaly. Od věřících získávalo záduší peníze také za stvrzení a vykonání posledních vůlí (*Vermächtnissen*) farníků. Částka za tento úkon velmi kolísala ve sledovaných letech. Zatímco v letech 1843, 1903 a 1913 nebyly vůbec žádné příjmy v této kolonce evidovány, v roce 1873 za jejich sepsání lišovské záduší obdrželo 210 zl. 40 kr. V letech 1903 a 1913 se objevuje příjem „z nových nadací a odkazů“. Jedná se o odnož z položky nově založených jistin. Byly to peníze, které věřící odkázali lišovskému kostelu a faře. V prvním zmiňovaném roce byla tato částka 630 korun, o deset let později 118 korun.

Pouze jedinkrát (v roce 1903) se v rámci této sondy ve sledovaném období v kostelních účtech objevila částka označená jako příspěvek patrona (*Beiträge des Patrons*). Jednalo se o 72 K 45 h. Na přestavbu kostela svatého Václava, která se uskutečnila v letech 1862-1864 však daroval tehdejší patron, kníže Jan Adolf ze Schwarzenbergu částku 3 000 zlatých.

Jako poslední v příjmové části se objevuje kolonka rozličné příjmy (*Verschiedene Einnahmen*). V té je ve sledovaných letech zaznamenána přijatá částka od hosínského kostela za sloužení mší. Výše peněz se s ohledem na měnové reformy neměnila, v nové rakouské měně to bylo 8 zl. 96 kr.⁹⁶ Dále musely následující osoby platit do kostelní pokladny příspěvek z nadačních poplatků (*Stiftungsgebühren*).⁹⁷ Výše této odváděné částky se měnila podle velikosti úroku, který se pohyboval od sedmi do dvaceti procent. Nařízení platilo pro faráře, kaplana, učitele, kostelního otce, ministranty, účetního ad. Částka takto získaná se v jednotlivých letech dost lišila.⁹⁸

⁹⁶ Po přepočtení částek přijatých za tuto položku v obdobích, kdy platila vídeňská měna nebo později měna korunová na novou rakouskou měnu se částky ve sledovaných letech téměř nelišily.

⁹⁷ Tento poplatek byla daň z odměny, kterou následující osoby obdržely za odslouženou nadační mši. Výše této odměny byla vždy stanovena již zakladatelem nadace.

⁹⁸ V roce 1863 to bylo necelých 36 zl., o deset let později ale již téměř 105 zl.

Nakonec se v těchto příjmech objevuje částka za úroky na účtech ze státních dluhopisů (*Staatsinteressen Quittungen*), vybíraná taktéž od výše psaných. A opět se v jednotlivých desetiletích výrazně liší.⁹⁹ Příležitostně se v rozličných příjmech objevují částky např. za skapaný vosk (v roce 1913 to byla 1 koruna 60 haléřů) či od některých nadací.

Celkové příjmy lišovského záduší se v letech 1843-1913 pohybovaly od 12 244 zl. v roce 1883 po 50 228 K získaných roku 1913.

⁹⁹ Roku 1863 bylo vybráno něco přes jeden zlatý a o deset let později více než 115 zlatých.

III. 2. Výdaje

Zádušní výdaje je možné, stejně jako příjmy, rozdělit do několika skupin. Farnost musela, stejně jako všichni obyvatelé, platit daně. Objevují se také výdaje za nově založené jistiny, od roku 1903 povinné ekvivalenty a pojištění. Největší výdaje byly každoročně na zajištění chodu kostela - mše a pobožnosti, platy zaměstnanců, kostelní potřeby a opravy kostela a fary. Od roku 1903 byly také vydávány peníze na zvelebení zádušního lesa.

Daně (*Steuern*), které lišovské záduší každoročně odvádělo, se dělily do několika skupin. Platila se daň z příjmu, pozemková daň, příspěvek zemskému fondu a také na zemský školní fond, roku 1883 se také platilo místnímu školnímu fondu. Daně měly ve sledovaných desetiletích stoupající tendenci, pouze mezi léty 1873 a 1883 celková částka odvedená na daních klesla o 9 zl. Nejvyšší částku zaplatilo lišovské záduší na daních v roce 1913 (68 K 33 h).¹⁰⁰

Výdaje za nově zakoupené jistiny se v kostelních účtech vyskytují také pravidelně. A stejně jako tato položka v příjmové části, se tyto jistiny dělí na vlastní a nadační. Částka, jež byla za tyto jistiny vydána, se obvykle pohybovala mezi 100 a 500 zl. za rok.¹⁰¹

Od počátku sledování kostelních účtů, tedy od roku 1843 se až do roku 1903 objevuje kolonka „*auf angeschafte Apparamente*,“ tedy na zakoupená roucha. Jisté výdaje jsou ale evidovány pouze v roce 1903.¹⁰² Od roku 1903 se musely z kostelní pokladny platit i tzv. povinné ekvivalenty.¹⁰³ Platilo se kostelu v Hosíně, z vlastního jmění (movitého i nemovitého), z nadačního jmění (movitého a nemovitého) a školní příspěvek.¹⁰⁴ Povinné pojištění lišovského kostela a fary se ve sledovaných letech objevuje v účtech od roku 1903.¹⁰⁵

Lišovský farář asi usoudil, že zádušní les je třeba také zalesňovat, když se v něm každoročně kácí stromy. Roku 1903 bylo na zvelebení lesa vydáno přes 13 K, za deset let to bylo již téměř 160 K.

¹⁰⁰ V přepočtu na novou rakouskou měnu to bylo 34 zl. 17 kr.

¹⁰¹ Nejméně bylo na nově založené jistiny vydáno 20 zl. v roce 1853 a nejvíce roku 1903, 615 K 60 h (tj. 307 zl. 80 kr.).

¹⁰² V tomto roce bylo za zakoupená roucha a inventární předměty vydáno 44 K 48 h.

¹⁰³ Viz povinné ekvivalenty v příjmové části.

¹⁰⁴ V roce 1903 činila tato částka 60 K 52 h, o deset let později již 85 K 41 h.

¹⁰⁵ Za rok 1903 činilo pojistné 38 K 20 h, za rok 1913 pak 51 K 81 h.

Značné výdaje sebou vždy neslo sloužení mší a pobožností. Lišovské záduší na tyto účely každoročně vydalo několik set zlatých, resp. korun. Tyto peníze pocházely od dobrodinců, kteří si založili nadaci, aby z ní po jejich smrti byly za jejich duši slouženy mše. Z každé takovéto mše či pobožnosti dostával odměnu farář (od roku 1898 děkan), oba kaplani, varhaník, zádušní účetní, kostelník a zvoník, ministranti, chudobinec, pokladník chudobince a případně další osoby. Například v roce 1913 si díky tomuto příjmu přišel tehdejší lišovský děkan Ludvík Kazda na více než 387 korun. Ve starších účtech je podrobně rozepsáno za koho byla mše či pobožnost odsloužena a kolik za ní jednotliví členové kostelního personálu dostali. V roce 1893 se již tento výčet neobjevuje a je uveden pouze jakýsi sumář jednotlivých odměn. Vůbec nejvíce bylo za odsloužené mše a pobožnosti vydáno v roce 1913.¹⁰⁶

Dost peněz každoročně vydávalo záduší také za kostelní potřeby. Nejvíce to bylo opět v roce 1913.¹⁰⁷ Do této sumy je ale například započítáno i zasklení oken v kostele či oprava kostelních lavic, kteréžto opravy by spíše měly náležet do následujících výdajů za stavby a opravy. Dále se pořizovaly do kostela svíce,¹⁰⁸ mešní víno „ze zásob pana faráře“, hostie, kadidlo, oleje. Z kostelních peněz se také platilo předplatné časopisu Cyrill¹⁰⁹. Ze stejných peněz se i čistil kostel a pralo kostelní prádlo. Byla také pořizována vazba matriky, matriční archy, ordinariátní list a jeho vazba. Dále byla zakoupena křestní bavlna, krajky, květiny na oltář, lampičky k Božímu hrobu a běžné potřeby do domácnosti jako např. rýžové koště či víko na uhlák.

Ve výdajích lišovského záduší nelze opomenout ani platy jeho „zaměstnancům“. Částka takto vydaná téměř pokaždé o něco vzrostla, až roku 1913 dosáhla skoro 315 korun. K personálu lišovského záduší patřil v tomto roce děkan, varhaník, kostelník, pokladník chudých, hajný a zádušní účetní. Služné dostal také „pan vikář za *visitaci a revisi účtů*“. Výnosy z konvenční papírové renty získal varhaník (150 K) a kostelník (50 K). Z lišovského záduší obdržel tohoto roku děkan Kazda 2 koruny a 52 haléřů.

Dost rozdílné částky byly vydávány za stavby a opravy. Zatímco v roce 1843 nebylo na lišovském kostele nebo faře opraveno vůbec nic, v roce 1863 dosahoval účet za tyto práce 2 368 korun. Takto vysoká suma je dána rozsáhlou přestavbou kostela, jež byla provedena v letech 1862-1864 a blíže o ní bude řeč v následující kapitole. Běžné

¹⁰⁶ 651 K 10 h.

¹⁰⁷ 366 K 43 h.

¹⁰⁸ Svíce včetně paškálu, také knoty ke svícím, zapalovače svící.

¹⁰⁹ 5 K.

byly každoročně opravy oken, někdy bílení na faře. Také se dvakrát ročně prohlížely varhany¹¹⁰. Roku 1913 byly například opraveny kostelní zvony a pumpa na faře.

Každoroční soupis výdajů zakončuje kolonka s názvem rozličné výdaje (*verschiedene Ausgaben*). Do této části se zapisovaly všechny výdaje, které se jinam nehodily. Většinou se zde objevují výdaje za vyhotovení kopií kostelních účtů, inventáře nebo za kolkovaný papír. V roce 1863 je v tomto oddělení vyčíslena částka 2 294 zlatých, což opět souvisí s různými výdaji na úpravu kostela. V ostatních sledovaných letech ale tato vydání obvykle nepřesáhla 100 zlatých, respektive 500 korun.

Celkové roční výdaje lišovského záduší se mezi léty 1843 a 1913 pohybovaly většinou mezi 500 zlatými v roce 1853 a necelými 5 000 korunami roku 1913.¹¹¹ Stoupající tendence vydaných peněz je zřejmá (stejně jako v příjmové části). Z této řady vybočuje pouze rok 1863, kdy se celkové výdaje vyšplhaly k 5 700 zlatých kvůli nákladné přestavbě kostela.

Zúčtování příjmů a výdajů ukazuje, že ve všech osmi sledovaných letech bylo hospodaření farnosti v kladných hodnotách, lišovské záduší se tedy nezadlužovalo. Finanční přebytek byl většinou dost velký, což způsobovaly nadace, ve kterých byl uložen kapitál často na několik dalších desítek let.¹¹²

Kolik byli lišovští obyvatelé ochotni dát za spásu své duše nebo duše svých blízkých? Jinými slovy, jak často byly v lišovské farnosti zakládány nadace či fundace a kolik peněz do nich věřící investovali? Ve sledovaných sondách mezi léty 1843-1913 lze pracovat jen s údaji z let 1853-1883, protože jak na začátku, tak ke konci sledovaného období jsou v kostelních účtech uvedeny jen sumáře, kolik který z participujících celoročně dostal peněz za odměnu za všechny nadace a fundace dohromady. V období 1853-1883 jsou jmenovitě vypsány všechny běžící nadace a fundace. Lze takto postřehnout, že v uvedeném období počet nadací narůstal. Zatímco v roce 1853 jich bylo zaznamenáno třiatdvacet, o deset let později jich bylo již jednatřicet, o další desetiletí později šestatřicet a v roce 1883 dokonce devětačtyřicet.

¹¹⁰ Dle kostelního účtu z roku 1913.

¹¹¹ Částka 5 000 korun v roce 1913 odpovídá po přepočtu 2 375 W. W., měně, která se používala v roce 1853.

¹¹² Největší kladné saldo vykazovalo lišovské záduší v roce 1913 (45 378 K 99 h). Naopak nejmenší přebytek byl v roce 1883 (11 397 zl. 6 a půl kr.).

Může tento nárůst vypovídat o větší zbožnosti farníků? Nebo to bylo zapříčiněno spíše tím, že se zvyšující se životní úroveň si lidé mohli častěji dovolit vykupovat své duše?¹¹³

Je zajímavé, že (kromě jediné) všechny nadace z roku 1853 pokračovaly až do roku 1883, kde je o nich v kostelních účtech poslední zmínka a postupně „přibíraly“ nadace z let následujících. Za celých třicet let skončila pouze jedna jediná nadace. Touto skončenou nadací byla tzv. Dvořákovská nadace, kterou ve své závěti z roku 1733 zřídil tehdejší hejtmán a ředitel panství Hluboká Mikuláš Ignác Dvořák.¹¹⁴ Nadace byla zřízena na kaplanství s částkou 5 000 zl., 300 zl. ke kostelu v Lišově a 2 000 zl. chudým.¹¹⁵ Z Dvořákovské nadace byly v roce 1853 odslouženy mše za 283 zl. 44 kr.¹¹⁶ Většina nadací či fundací ale takto štedrá nebyla. Obvykle se každoroční částka vydaná na mše pohybovala od šesti do patnácti zlatých,¹¹⁷ některé nadace nevydaly více než dvě zlaté ročně¹¹⁸.

¹¹³ Druhá polovina devatenáctého století byla v jižních Čechách pod vlivem reforem českobudějovického biskupa Jana Valeriána Jirsíka dobou vzestupu lidové zbožnosti. Hojně se konaly lidové misie, poutě, byla zakládána náboženská bratrstva atd. Tato doba bývá také nazývána jako druhá konfesionalizace. Více k této problematice viz M. NOVOTNÝ, *Řeholní kongregace v Čechách*, zvl. s. 310-312.

¹¹⁴ V. VAŠEK, *Historie*, s. 323-324.

¹¹⁵ Kromě toho zřídil v témže roce Mikuláš Ignác Dvořák i studentskou nadaci ve výši 1 000 zl., kterou měli předně využívat jeho chudí studující příbuzní, pokud žádní takoví nebyli, tak chudí studenti z Lišova.

¹¹⁶ O deset let později to bylo 297 zl. 92 kr., stejně jako za dalších deset let. Roku 1883 je sice Dvořákovská nadace v účtech uvedena, ale není u ní připsána žádná částka peněz.

¹¹⁷ Např. nadace faráře Ferdinanda Krále (v Lišově 1681-1702) vydala roku 1863 13 zl. 48 kr.

¹¹⁸ Více ke srovnání příjmů a výdajů lišovského záduší v letech 1843-1913 viz Příloha č. 5.

IV. FARNÍ KOSTEL SVATÉHO VÁCLAVA

IV. 1. Původní kostel¹¹⁹

Nejvýraznější dominantou celého Lišova je bezesporu novorománský kostel svatého Václava, jehož věž je ze všech směrů vidět již z dálky. Původní kostel byl v Lišově postaven určitě již v době založení města, tedy koncem 13. století. Tento kostel nebyl příliš velký, byl jednoduší s polygonálním trojbokým presbytářem. V čele už tehdy stála čtverhranná věž. K pozdějším úpravám kostela docházelo především v baroku. Byly to zásahy do kleneb, kruchty, fasád, horní části věže, moc toho ale o nich není známo.

V létě roku 1637 došlo k menším úpravám kostelní věže, ale střecha zůstala patrně nedotčena. V roce 1644 byl již krov na věži zcela zchátralý a tak byl vyroben nový i s podkrovní světničkou pro věžného, završený měděnou makovicí. Na opravách se tehdy podíleli tesaři Wolf z Českých Budějovic a Vlach, pokrývač Václav, kovář Jakub, makovici vyrobil kotlár z Budějovic a pozlacena byla budějovickým zlatníkem Tomášem zlatem za 24 dukátů. Dovnitř makovice byla uložena pamětní listina sepsaná 6. září 1644 městským písařem Kašparem Aucupidem Pardubským. Střecha věže byla pokryta prejzy a okolo nejvyššího patra byl vystavěn dřevěný ochoz, odkud věžný hlídal město před požárem. K roku 1658 je v lišovském kostele bezpečně doložena existence oltáře svatého Mikuláše a oltáře Panny Marie.

Po delším uprázdňení fary přišel roku 1661 do Lišova nový farář Polák Stanislav Gajecius. Ten sebou přinesl pro místní kostel i lid důležitý obraz Matky Boží¹²⁰, a když roku 1667 kvůli chatrnému zdraví a neshodám s obyvateli rezignoval, obraz kostelu zanechal.

Na lišovské faře a v kostele se v červenci 1679 konala vizitace a bylo zjištěno, že kostelu chybí ciborium a kostnice je ve špatném stavu. Při renovační hostině roku 1685 se tehdejší farář Ferdinand Král zavázal dát 300 zlatých na nový zvon. Tento slib byl splněn 8. května 1687, kdy byl nový zvon zvaný Vavřinec nebo Šturmovák ulit. Byl

¹¹⁹ Souhrnně k historii, stavební úpravám a výzdobě kostela srov. V. VAŠEK, *Historie* a D. KOVÁŘ, *Lišov*, s. 107-116. Pokud není uvedeno jinak, text této kapitoly vychází právě z těchto prací.

¹²⁰ Tímto obrazem se ve své studii detailně zabývá Martin Gaží. Zamýšlí se především nad zasvěcením obrazu - zda je na plátně zobrazena Panna Marie Sněžná nebo Matka Boží Čenstochovská. Viz Martin GAŽI, *Místo téměř poutní. Nad barokní výbavou kostela sv. Václava v Lišově a jejím vnímáním soudobými duchovními správci*, JSH 75, 2006, s. 62-78.

vyroben v Norimberku za 378 zl. a vážil 470 kg. Za svůj bohubilý skutek obdržel farář Král z Hluboké „*pěkný kus zvěřiny*“.¹²¹ V témže roce byl v kostele postaven také nový oltář. Václav Vašek uvádí: „*Takže chrám Páně měl 3 lodě a 4 oltáře. Hlavní oltář sv. Václava nesl též obraz Panny Marie Sněžné, který dosud chrám zdobí. Ve špičce téhož oltáře byl obrázek 'Nanebevstoupení Páně', na kterýž den se slaví tu pouť až do dnešní doby. Na epištolní straně oltář sv. Jana Nepomuckého, na evangelické straně ku cti sv. Mikuláše biskupa a sv. Linhartu opata a na prahu presbytáře oltářík sv. Judy Tadeáše.*“¹²²

V roce 1689 žádala obec vrchnost o schválení vydání na opravu kostela a dovolává se hejtmana Eliáše z Heidelbergu a lišovského faráře Krále, kteří již stavbu odsouhlasili. Žádosti bylo vyhověno a stavby se ujal knížecí stavitel Giacomo Antonio de Maggi. Starý prkenný strop byl nahrazen klenbou zakotvenou v pilířích. Byla pořízena nová kruchta a okna a také zdi byly vyrovnány. Stavební úpravy pravděpodobně vůbec nezasáhly presbyterium kostela s gotickou klenbou. Stavitel za přestavbu obdržel 320 zlatých, 30 strychů ovsa a 4 sudy piva s dovezením. Zbytek nákladů, 305 zl. a 24 krejcarů dostali řemeslníci nebo bylo vydáno za materiál. Sám farář Král na opravu přispěl patnácti zlatými.

Do kostela se 27. září 1697 vloupal zloděj. Odněl si stříbrné ciborium, pozlacené, s krumplovanou korunou a červeno-zlatohlavým pláštíkem. Hostie, které v něm byly uloženy, vysypal. Dále ukradl z milostného obrazu stříbrné koruny Panně Marii i jejímu synovi. Dovnitř se bezbožník dostal oknem poblíž velkého oltáře, k němuž si místo žebříku přistavil máry.

Za faráře Manna byl roku 1710 v kostele postaven nový oltář. Sochař za něj obdržel 70 zlatých. Všechny oltáře pozlatil pozlacovač Pietro Colatho z Jindřichova Hradce.

Záznamy z roku 1720 uvádějí, že na oltářích bylo tehdy umístěno šest krucifixů, jeden stříbrný, ostatní dřevěné. U oltářů byly také nalezeny čtyři vyřezávané pozlacené relikviáře, obvykle stojící na hlavním oltáři a obrazy za sklem v rámech vyřezávaných podobně jako relikviáře. Tyto obrazy byly celkem tři, jeden s vyobrazením Panny Marie, o zbylých dvou není nic bližšího známo. Na způsob relikviářů byly vytvořeny pravděpodobně i sochy svatého Petra, svatého Pavla a svatého Floriána. U hlavního oltáře bylo devět ručně zhotovených párů svící a dvě velké malované svíce, které

¹²¹ V. VAŠEK, *Historie*, s. 260.

¹²² TAMTÉŽ, s. 260.

kostelu daroval miletínský „soused“ Brůžek. Na stěnách kostela tehdy viselo dvanáct obrazů s různými motivy a na kůru byly umístěny varhany se šesti rejstříky a pedálem a v boční kapli pozitiv se čtyřmi rejstříky. Rokem 1714 je datovaná křtitelnice kostela. Byla zhotovena z kamene a překryta cínovým „kloboukem“ se zobrazením svatého Jana Křtitele.

Se souhlasem vrchnosti i arcibiskupské konzistoře byla za faráře Jana Václava Slavíka roku 1726 vybudována nová kostnice, kde mohly být také slouženy mše.

Inventář z roku 1728 přináší oproti roku 1720 jen málo změn, ale zato podstatných. Nově byl pořízen hlavní oltář Panny Marie, dále levý boční oltář svatého Mikuláše a nově byla vystavěna také kazatelna.

Nad lišovským kostelem se až do počátku 18. století tyčila nejspíš dlátková nebo jehlancová věžní střecha pokrytá prejzy. Mnoho z nich ale strhala vichřice, která se nad městem přehnala 13. srpna 1708. Kostelní věž se navíc hnula a naklonila, a tak v letech 1729-1730 došlo k její přestavbě. Celkové výdaje byly ve výši 1 827 zl. 19 kr. Projekt na přestavbu vytvořil schwarzenberský stavitel Antonio Erhard Martinelli. Podle tohoto návrhu byla vyzděna malá horní část věže a postaven nový krov, který zhotovil tesař Řehoř Kunst z Hluboké za 162 zl. 49 kr. Byl také zbourán dřevěný ochoz, jehož trámy už byly shnilé. Báň věže oplechoval budějovický kotlář Andreas Greillinger a malíř Šimon Říha ji pozlatil a spolu s ní i čtyři ukazující lopatky a namaloval čtvery hodiny (ciferníky). Tomáš Novák, hamerník z Českých Budějovic zase vyrobil železný kříž, který byl usazen na vrchol věže a okoval zvony. Další oprava věže spolu s kostelní střechou proběhla až roku 1773.

Podle inventáře z roku 1784 byl v kostele hlavní oltář s milostným obrazem Panny Marie a dále pak tři malé oltáře - svatého Tadeáše, svatého Linharta a svatého Jana Nepomuckého. Tehdejší farář Jan Polák dostal za kaplana Vojtěcha Schmidta, aby mu, již sešlému věkem, pomáhal s administrativou. Schmidt byl ale horlivý josefinista a v neděli veřejně prodával kostelní stříbro. Když se na něj místní obořili, okřikl je s tím, že koná na příkaz panovníka. Farář však nelenil a oznámil hejtmanovi, že mu kaplan rozprodává kostelní stříbro a ten Schmidtovi poručil vyplatit ony věci zpět. Kupci je ale vracet příliš nechtěli. Nakonec byl Schmidt přeložen a farář dostal ku pomoci kaplana nového.¹²³

¹²³ V. VAŠEK, *Historie*, s. 360.

Roku 1785 se podle nařízení císaře Josefa II. přestalo pohřbívat na hřbitovech okolo kostelů a hřbitovy měly být zřizovány mimo obývané části měst a vesnic. Pro lišovský nový hřbitov bylo vybráno místo mezi silnicí ke Štěpánovicím a Miletínu. Farář Kosmáček ale tento hřbitov považoval za nevhodný a roku 1813 chtěl znovu pochovávat u kostela. Lišovští ovšem protestovali a jimi vyslaná komise uznala nový hřbitov za dostatečný. Jen nemluvňata byla pohřbívána u kostela vedle chudobince. Nakonec byl ale farářův postoj uznán a v letech 1817-1819 byl postaven hřbitov nyníjší, jen kousek vedle původně určeného místa.

Za napoleonských válek postihla rakouskou monarchii hospodářská krize. Když už nebylo z čeho platit válečnou náhradu, nařídil císař roku 1809 odvádění stříbrných kostelních nádob. Úřady měly počítat každou hřivnu čistého stříbra za 23 zl. a zlata za 359 zl. Za odvedené drahé kovy dostali dárci osvědčení, s kterým se mohli zúčastnit loterie zavedené na výplatu kovů. Toto nařízení se pravděpodobně dotklo i lišovského kostela a jeho cenností, ale nelze jej přesně doložit.

Farář Antonín Herrmann, který v Lišově působil v letech 1824-1842, byl náruživý ve věcech oprav a přestaveb kostela a fary. V kostele nechal opravit dvě zpovědnice a oltáře. Ze svého na tento účel věnoval 80 zl. Nejvíce se ale zasloužil o přestavbu fary, ke které byla během jeho působení přistavěna kamenná a zděná stodola.¹²⁴

Někdy v té době byla také do kostela pořízena nová křížová cesta, která byla financována dobrodinci. Vytvořil ji Jakub Kubata ze Zbudova.

¹²⁴ O dalších přístavbách a přestavbách, které tento farář provedl více v kapitole této práce věnované lišovským farářům.

IV. 2. Stavba nového kostela

Původní stavba lišovského kostela svatého Václava postupně přestala v polovině 19. století vyhovovat potřebám zvyšujícího se počtu jak lišovských obyvatel, tak farníků. V roce 1862 měla lišovská farnost již 3 289 katolíků a jen v samotném Lišově žilo 2 523 katolíků.¹²⁵ A tak „*lidé při službách božích se nemohli do chrámu vejít a museli venku stát*“¹²⁶. O stavbě nového kostela se uvažovalo už v roce 1836, ale teprve za faráře Štěpána Sýkory padlo konečné rozhodnutí.

Nejprve však musela proběhnout jednání mezi pražským místodržitelstvím, biskupskou konzistoří, okresním, městským i patronátním úřadem a muselo se vyřídit také stavební povolení. Českobudějovické biskupství lišovským farníkům doporučovalo starý kostel zachovat a postavit nový na náměstí, ale nakonec bylo rozhodnuto, především přičiněním tehdejšího městského soudce Petra Růžáka, starý kostel strhnout a na jeho místě postavit novostavbu. Lišov tak přišel o hodnotnou gotickou památku. Na den svaté Lucie 13. prosince 1858 povolil českobudějovický krajský úřad pořádání sbírek na budoucí kostel a o pár dnů později bylo na základě komisionálního šetření rozhodnuto, že kostel se postaví ještě větší, než se původně předpokládalo. Kvůli tomu se ale musel vykoupit dům, kde bývala kaple svatého Michala a nyní patřil židovi Fischerovi.

Důležité slovo měl při stavbě kostela kníže Jan Adolf II. ze Schwarzenbergu, jakožto majitel hlubockého panství a tedy patron lišovského chrámu. Původní plán na přestavbu byl schwarzenberskou inspekcí, v zastoupení stavitelů Slapaka a Antona Oswalda dokončen roku 1859. Poté se projekt ještě několikrát pozměnil, až konečný návrh vypracoval vrchní inspicient knížecích staveb Damasius Deworezky. Patron kostela přispěl částkou 3 000 zlatých, dále pak přispěly i obce k Lišovu přifařené.¹²⁷ Císař František Josef I. také daroval, a to 300 zlatých. Některé dary byly ale i naturální. Jakub Symota, Lišovan a majitel cihelny, věnoval veškeré tašky na střechu v hodnotě 680 zl. 20 kr. Tehdejší starosta města Jan Bendík zase věnoval na kostel ze své cihelny 20 000 cihel a další značně zlevnil. Bendík se také postaral o to, aby vlastní provedení stavby bylo zadáno místnímu zednickému mistru Václavu Nováčkovi, který pak práce

¹²⁵ J. TRAJER, *Historisch-statistische Beschreibung*, s. 431.

¹²⁶ V. VAŠEK, *Historie*, s. 424.

¹²⁷ Hůrky 801 zl. 65 kr., Levín 318 zl. 73 kr., Hrutov 176 zl. 19 kr., Dolní Miletín 278 zl. 33 kr.

osobně řídil. Kromě toho byly pořádány veřejné sbírky. Zbylou částku, 14 644 zlatých, uhradila lišovská obec. Celkově všechny výlohy na stavbu, vnější i vnitřní úpravy, měly činit 40 000 zlatých.

Komisionální prohlídka staveniště se uskutečnila v říjnu 1861 a stavební povolení bylo vydáno nejprve pražským zastupitelstvím a později krajským úřadem na jaře 1862. Práci na kostele tak již nic nebránilo a mohla započít.

Oficiální zahájení stavby oznámil starosta Lišova Jan Bendík 2. července 1862, ale již v červnu byl na místo dovezen materiál a nářadí, při čemž se svými povozy vydatně pomáhali lišovští občané. Nejprve bylo potřeba zbořit ohradní zeď starého hřbitova, kapli svaté Barbory s kostnicí a odkoupený „židovský domek“. Obec také prodala šest vzrostlých stromů, které stály v okolí stavby a bylo potřeba je porazit. A konečně byl stržen i starý kostel, z něhož zůstala stát jen věž, ke které měl být přistavěn kostel nový. Začátkem srpna se rozprodávaly prejzy z rozebrané střechy, latě a dlaždice. Od konce srpna do poloviny listopadu si lidé mohli kupovat suť ze zbořeného kostela, za kterou obec utřžila celkem 254 zl. 11 kr. včetně prodaných stromů.

Prozatímní kostel, aby lišovští věřící nepřišli během stavby zkrátka, bylo hlubockým panstvím povoleno vytvořit spojením tří kolen, které stály mezi kostelem a špitálem a které dříve špitál využíval k uskladnění dřeva.

Den po svatém Václavu, tedy 29. září, byl položen základní kámen nového kostela. Vysvětil jej za asistence faráře Štěpána Sýkory třeboňský děkan Josef Fischer. Do kamene byla vložena pamětní listina. Hned nato se započaly zednické práce a do začátku zimy, kdy byly práce kvůli mrazu přerušeny, stály zdi kostela již do třetiny své budoucí výšky. Od počátku dubna do listopadu 1863 na stavbě pracovalo několik desítek dělníků (průběžně se počet pohyboval mezi 17-43 dělníky). Celkem se při výstavbě kostela mezi červnem 1862 a zářím 1864 vystřídalo přes sto zedníků. Kromě toho na stavbě pomáhalo několik desítek nádeníků, mezi nimi asi čtvrtinu tvořily ženy. Byly to většinou manželky mužů na stavbě pracujících. Budování se, jak už to bývá, neobešlo bez zranění. Trvale postižen byl František Svoboda, který přišel o prsty a nádeník Jan Dejčmar na následky úrazu dokonce zemřel. Pohřeb mu vystrojila obec.

Stavba však pokračovala dále, byť s problémy. V červenci 1863 se vázal krov a začala se klenout hlavní loď, což trvalo až do dubna příštího roku. S budějovickým stavitelem Alexandrem Haasem byla 11. května 1864 uzavřena smlouva o provedení dokončovacích prací na novém chrámu Páně - omítnutí a začištění stěn, osazení oken,

bílení a podobně. Haas nejenže měl spory se stavitelem Václavem Nováčkem o provedení určitých úkonů, ale práce jemu přidělené se stále protahovaly, takže ještě v roce 1865 nebyla hotova sakristie. A to si ještě Haas žádal oproti dohodnuté ceně doplatek.

V létě 1864 musel být ještě na poslední chvíli kvůli špatné statické zbrojení již dokončený kůr a postaven znovu, tentokrát již podpíraný čtyřmi sloupy. Do září, tedy termínu dokončení stavby kostela, se nakonec podařilo práci stihnout. Střechu pokryl Vojtěch Hofhanzl z Českých Budějovic, klempířské práce provedl Jan Mašek. Kamenickou práci si rozdělilo několik mistrů. František Michálek vytvořil kvádry soklu, základní kameny dvou hlavních vchodů a vchod do sakristie, desky lemující vnitřní zeď zase zhotovil Josef Marx z Nové Bystřice a Václav Neuwirth z Českých Budějovic dodal kostelu kamennou dlažbu, osmiboké sloupy pod kůr, čtyři základní kameny středních pilířů, čtyři dveřní ostění a 29 schodů. V roce 1866 dodal ještě další schody kameník František Krizer z Trhových Svinů. Na kovářských pracích se podíleli Václav Klíma, Kašpar Kroutl a Jan Porák.

S velkou slávou se uskutečnilo na svatého Václava 1864 svěcení nového kostela českobudějovickým biskupem Janem Valeriánem Jirsíkem. Hosté se sjeli z širokého okolí, sešlo se mnoho duchovenstva i zástupci hlubockého panství, rovněž knížata Jan Adolf II. a Adolf Josef ze Schwarzenbergu, poctila Lišov svou přítomností.

Konečná hodnota stavby byla vyčíslena na 45 973 zl. 59 ½ kr. Skutečně vyplaceno bylo ale jen 41 566 zl. 98 ½ kr.¹²⁸ Schody ke kostelu byly postaveny ještě roku 1866 stavitelem Nováčkem, který za ně obdržel 105 zlatých. Definitivní kolaudace chrámu se uskutečnila až 28. května 1866.

Jedinou vzpomínkou na starý kostel zůstala věž i s původní bání. Ta byla ale dost chatrná a v roce 1879 varoval Václav Nováček před jejím zřícením. Tak byl v témže roce stržen celý střešní krov na věži a nahrazen nevzhlednou prozatímní krytinou, kvůli které se obyvatelé okolních vsí lišovským posmívali. Nový krov byl následně postaven opět stavitelem Nováčkem, který za něj obdržel částku 1 431 zl. 4 kr. Návrh zhotovil knížecí stavitel Oswald. Makovice na vrcholku věže byla slavnostně

¹²⁸ Zbytek byla hodnota materiálu, který byl povětšinou darován dobrodinci nebo pocházel z kostelního lesa. Při stavbě se spotřebovalo celkem 397 683 cihel. Ne přesně určené množství stavebního kamene bylo dovezeno ze schwarzenberského lomu na vrchu Čankově. Ves Dunajovice dovolila brát zdarma její písek. Z Českého Krumlova byl zase dovezen vápenec a z něj se pak pátilo vápno ve speciálně k tomuto účelu zřízené peci nad Horním rybníkem. Dříví na trámy a lešení pocházelo většinou z kostelního lesa u Levína.

osazena v září 1881. Věž tak získala její dodnes trvající charakteristický tvar – místo bane se nad Lišovem tyčí špičatý jehlanec, který ve své době vyvolal svým neobvyklým tvarem pozdvižení.

Od té doby se vzhled kostela, který má trojlodní dispozici se dvěma páry pilířů, jež nesou křížovou klenbu, výrazněji nezměnil. Roku 1924 bylo za děkana Václava Honse do chrámu zavedeno elektrické světlo. Instalace se zaplatila ze sbírek mezi věřícími a stála 2 580 korun. V následujících desetiletích se čas od času konaly pouze průběžné opravy a generální rekonstrukcí kostel prošel až v polovině šedesátých let 20. století. Věž se opravy dočkala dokonce až v roce 1983. Tehdy se očekával nález pamětních listin z 19. století v ní uložených, ale protože od války byly ve věži díry a zatékalo tam, byla nalezena jen beztvářá hmota. Další opravu přinesla až devadesátá léta 20. století, když 28. ledna 1994 odnesla vichřice téměř celou střechu kostela a tak musela být nahrazena novou. Na Štědrý den roku 1998 se poprvé okolo lišovského chrámu Páně rozzářilo venkovní osvětlení.

IV. 3. Interiér kostela

Při stavbě kostela v letech 1862-1864 obec rozhodla, že se obnoví také vnitřní vybavení. Od roku 1863 tudíž probíhala jednání na dodávku lavic, varhan, kazatelny, oltářů a dalšího mobiliáře. Když se kostel v září roku 1864 otevřel veřejnosti, měl jen hlavní oltář a kazatelnu. Ostatní oltáře, lavice, zpovědnice, dubová mříž do presbytáře a stoličky byly dodány později třeboňským truhlářem Václavem Rachačem. Od podzimu 1865 do začátku následujícího roku se osazovala nová kazatelna, zvony, varhany a další součásti mobiliáře. Varhany s dvaceti rejstříky byly objednány v roce 1865 u Františka Svítla z Nového Města na Moravě. Dobrovodský kněz a vynikající varhaník Norbert Pejša se o nich po zhlédnutí vyjádřil jako o vynikajících. Stály 1 900 zlatých.¹²⁹

Nejvýznamnější z vnitřního vybavení byl jistě již zmiňovaný hlavní oltář svatého Václava pořízený roku 1864 podle Deworezkého návrhu mistrem Rachačem, na němž je zavěšen obraz svatého Václava dovezený z Vídně. Namaloval jej malíř Schilder a stál 600 zlatých.

Boční oltář Panny Marie Sněžné byl pořízen z veřejné sbírky roku 1870. Za 300 zlatých jej zhotovil knížecí truhlář Jan Vondruška z Hluboké. Zároveň s ním byl obnoven již zmiňovaný prastarý obraz Panny Marie Sněžné dovezený do Lišova roku 1667 z Polska.

Oltář Panny Marie Růžencové ze zbořeného kostela zůstal kvůli nedostatku financí ještě nějakou dobu v novém chrámu a teprve roku 1881 byl nahrazen nynějším oltářem svatého Jana Nepomuckého. Ten mohl být vyroben jen díky veřejné sbírce uspořádané kaplany Janem Uhlíkem a Vítem Dolejším. Oltář vyrobil lišovský truhlář Jakub Irmiš spolu s českobudějovickým pozlacovačem Täublem. Obraz svatého Jana Nepomuckého namaloval Bartoloměj Čurn z Českých Budějovic. Vzorem mu byl svatojánský obraz z bočního oltáře budějovické katedrály. Oltář stál celkem 616 zlatých a v roce 1881 jej vysvětil třeboňský vikář František Toušek. Svě místo na tomto oltáři našla socha svatého Michala Archanděla, která původně stála ve zrušené kapli svatého Michala.

¹²⁹ Informace o vybavení kostela opět V. VAŠEK, *Historie*, zvl. s. 424-440 a D. KOVÁŘ, *Lišov*, zvl. s. 112-114. Srovnání též SOKA České Budějovice, FÚ Lišov, kart. č. 1, Kostelní zařízení 1858-1943.

Truhlář Rachač dodal do kostela roku 1866 také lavice. Obecní výbor s nimi nebyl spokojen, prý byly vyrobeny ze špatného dřeva, a tak musel Rachač dodat jako zadostiučinění ještě dvě lavice navíc. Rovněž vyrobil kazatelnu a zábradlí na kůru.

Na stěny nového kostela byly zavěšeny obrazy křížové cesty namalované českobudějovickým malířem Matějem Künzelem za 411 zl. 60 kr. Náklady opět uhradila veřejná sbírka pořádaná lišovskými měšťany Janem Veselým a Janem Pávkem. Křížová cesta byla dokončena v září 1867. Z výtěžku sbírky zbylo ještě na obraz ukřížovaného Krista, který bývá zavěšován na hlavní oltář v postní době.

Ze šedesátých let 19. století také pochází lustr pořízený za peníze z dobrovolných darů. Postupem doby přibyly do kostela ještě další doplňky: 1875 byl pořízen Boží hrob. Stál 207 zlatých. Dříví i tesaře poskytla obec a řezbářskou práci odvedl Václav Michal z Hluboké. Díky kaplanu Šteinbachovi proběhla roku 1914 významná oprava vnitřního zařízení - oltářů, kazatelny, křížové cesty a lavic. V roce 1927 byla místním strojníkem Janem Němcem zhotovena železná mříž oddělující presbytář od lodí. Dva roky nato byly do kostela přidány dvě nové sochy svatého Antonína Paduánského a svaté Terezie od Ježíše. Vytvořil je sochař Bohumil Bek z Kutné Hory. Podstavce však zhotovil místní truhlář Josef Vlk, který také roku 1946 dodal dvě nové zповědnice. Misijní kříž, který dodnes stojí před kostelním vchodem, tam byl postaven roku 1951.

Co se týče varhan v lišovském kostele, tak ty původní byly zhotovené roku 1715 a opravované byly v letech 1728-1729, kdy byl také opatřen nový pozitiv. Ty nynější, o nichž již byla řeč, byly instalovány roku 1865 a poslední velkou opravou nástroj prošel v roce 1995.

Na kostelní věži byly zavěšeny zvony, které - tak jako jinde - hlásily lišovským události týkající se duchovního života obce, ale také třeba oznamovaly konec lidského života. Pro město byly velmi důležité, vždyť se zvonívalo při požárech nebo při bouřkách či krupobití. Nejstarší lišovský zvon - *Svatý Václav* - byl odlit zvonařským mistrem Bartolomějem na Novém Městě Pražském už roku 1508. Měl průměr 100 cm, výšku 77 cm a vážil 674 kg. Na plášti měl reliéf svatého apoštola Pavla s knihou a mečem a latinským nápisem. Říkalo se mu také *Velký zvon*.

Roku 1643 byl ulit *Svatý Martin*, kterému se říkávalo *Šturmovák*, protože zvoníval na poplach, nebo *Stříbrňák* pro velký obsah stříbra, což ho také zachránilo před vojenskými rekvizicemi za světových válek.¹³⁰

Třetí zvon *Vavřinec* byl vyroben v roce 1687 v Norimberku a byla o něm již řeč. Někdy před rokem 1865 tento zvon praskl. Bylo rozhodnuto nechat tento zvon přelít a to u linecké zvonařské firmy Franze Serafina Hollederera. Zvon byl v létě roku 1865 dopraven koněspřežkou do Lince. Tam padlo rozhodnutí ulít z něj dva menší zvony, které budou mít na věži lepší souzvuk se zbylými dvěma. Na prvním zvonu zůstal původní reliéf o darování zvonu farářem Králem. Druhý zvon byl ozdoben reliéfem s nápisem: „*Obec Lišovská pojednala zvon tento roku 1865.*“ Nové zvony byly v lednu 1866 uvítány v Lišově, vážily 221 a 80 kilogramů. Obecnímu výboru se ale nezamlouval zvuk většího z nich a tak byly oba zvony dopraveny znovu do Lince s požadavkem jejich slití na zvon o původní hmotnost 470 kg. Tomuto novému zvonu se říkalo *Svatá Maria* nebo také *Poledňák*. Kdy byl odlit poslední lišovský zvon, malý *Umíráček*, nesoucí reliéf svatého Václava, není přesně známo.

První válečná rekvizice dopadla pro lišovské zvony poměrně dobře. Byl vzat pouze prasklý *Umíráček* a *Šturmovák* byl zapůjčen do Mladošovic, kde jim vzali všechny zvony. Při druhé rekvizici roku 1917 byl však zabaven i *Svatý Václav*, který naposledy zvonil při pohřbu bývalého soběslavského děkana Františka Šachla.

Roku 1922 byl odlit nový *Svatý Václav* vážící 274 kg.¹³¹ *Šturmovák* byl po několikeré žádosti navrácen z Mladošovic roku 1928. Tak byly na kostelní věži opět čtyři zvony.

Obyvatelé města iniciovali v roce 1933 veřejnou sbírku na nový zvon, protože ani všechny čtyři zvony dohromady nebyly slyšet až na konec města. A tak českobudějovická firma Rudolfa (II.) Pernera opět dostala od lišovských zakázku na zvon. Zjistilo se ale, že by zvony nesouzněly a tak byl *Svatý Václav* sejmuto a v Českých Budějovicích byly odlity dva nové zvony. Menší *Svatý Václav* vážil 297 kg a *Svatý Jan Nepomucký* celých 723 kilogramů.¹³² Slavnostně vysvěceny byly na den svatého Václava v roce 1934. Nepoužívaný *Umíráček* byl přesunut na hřbitov.

¹³⁰ *Svatý Martin* váží kolem 150 kg, v průměru má 55 cm a vysoký je 46 cm.

¹³¹ Vyrobita jej českobudějovická zvonařská firma Rudolfa Pernera a stál 12 856 korun a 8 haléřů. Blíže k rodinné firmě Pernerů srov. K. PLETZER, *Pernerové*, in: Encyklopedie Českých Budějovic, České Budějovice 2006, s. 394-395.

¹³² Oba zvony dohromady stály 19 337 korun a 55 haléřů.

V dubnu 1942 byly zaměstnanci firmy Perner a stavitele Bohoňka sejmuty zvony *Svatý Václav*, *Svatý Jan Nepomucký* i *Svatá Marie* a traktorem odvezeny na sběrné stanoviště do Českých Budějovic. Jen *Svatý Martin* se opět zachránil. Po osvobození byla vyhlášena nová sbírka, ze které vzešlo 82 000 korun a firmou Perner byl odlit nový zvon nesoucí zasvěcení opět *Svatý Václav*. Zavěšen byl roku 1947 a na kostelní věži zvoní dodnes. V roce 1960 byly zvony opatřeny elektrickým pohonem.

Věžní hodiny odtikávaly na lišovské kostelní věži čas už před rokem 1665, kdy se dochoval záznam o jejich opravě. Nové hodiny byly zakoupeny roku 1851 od českobudějovického hodináře Jakuba Rožánka, ale už v létě 1885 je nahradil stroj nový od mistra Johanna Stippela z Rožmberka. Obec stál 223 zl. 77 kr. V roce 1913 už ale byly hodiny k nepotřebě a nahradily je nové od známé firmy Hainz z Prahy.

Českobudějovickým pracovištěm Národního památkového ústavu byl 28. července 1998 podán návrh na prohlášení kostela svatého Václava v Lišově za kulturní památku. V odůvodnění bylo uvedeno že: „*Z architektonického a památkového hlediska se jedná o velmi význačný a hodnotný církevní objekt, dosud památkovou péčí nedoceněný. Velmi zdařilá stavba z 60. let 19. století je koncipovaná z pozic slohového historismu ve výrazně novorománském pojetí jako monumentálně působící vyvážený a harmonický celek.*“¹³³ Rozhodnutím Ministerstva kultury České republiky, č. j. 9034/1998 byl kostel dne 21. srpna 2006 se souborem movitého vybavení prohlášen kulturní památkou.¹³⁴

¹³³ Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, evidenční list nemovité kulturní památky kostel sv. Václava, Lišov, okres České Budějovice, r. č. ÚSKP 101948.

¹³⁴ Současná podoba lišovského kostela a fary viz Příloha č. 6.

V. KOSTEL A JEHO LIDÉ

V. 1. Patron a patronát

Patronátem se rozumí „*souhrn práv příslušejících zpravidla určité osobě, příp. instituci vůči církvi nebo církevnímu beneficiu na základě zvláštního právního titulu.*“¹³⁵ Bez patrona (jinak také *collator*) by až do poloviny devatenáctého století nebylo fungování kostela vůbec možné. Předmětem patronátu mohly být kostely a benefícia, ale i oltáře a kostelní zařízení. Obsah patronátního práva byl velmi široký, ale především náleželo patronovi právo prezentační, tedy navrhnout příslušné církevní vrchnosti svého kandidáta na uprázdněné místo duchovního (beneficiáta). Dále tu byla některá další práva hmotná (*iura utilitatis*) a práva čestná (*iura honorifica, honores*). Určitá práva měl patron ve správě církevního jmění. Nikdy ale neměl zasahovat do čistě duchovních záležitostí a stejně tak se směl účastnit vizitací, jen pokud to dovolovala nadační ustanovení. Také pouze na základě nadačních ustanovení si mohl patron činit nárok na podíl z důchodů nebo příjmů kostelního jmění. Ve výjimečných případech měl také patron právo alimentární.¹³⁶

Častá byla pro patrona práva čestná. Především měl zajištěno čestné místo při veřejných procesích, měl právo mít v kostele zvláštní lavici a také rodový erb. Také měl zajištěno zvláštní vzpomínku při církevních modlitbách a církevní smutek po své smrti.

Na druhou stranu, pokud patron na sebe nevzal žádné povinnosti jako fundátor, neměl vůči svému patronátu žádné závazky. Postupně mu ale určité veřejné povinnosti vyplynuly. Patron měl ve všech záležitostech hájit a zastupovat svůj kostel před soudem i mimo něj a nesl všechna veřejná břemena s ním spojená. Počítalo se také, že bude přispívat na udržování kostelních budov a jiné výdaje spojené se sloužením bohoslužeb. Fakticky to ale byla povinnost duchovního a účast patrona na těchto nákladech byla čistě dobrovolná. Patron kostela měl dále právo i povinnost dohlížet na správu církevního majetku tak, aby beneficiát nehospodařil špatně a případné nedostatky měl hlásit biskupovi. Vždy ale záleželo nejvíce na iniciativě samotného patrona, jaká na sebe bral práva a povinnosti ohledně patronátu.

¹³⁵ Marie RYANTOVÁ, *Církevní patronát Eggenberků a Schwarzenberků na přelomu 17. a 18. století (1694-1710)*, in: Václav BŮŽEK - Pavel KRÁL (edd.), *Život na dvorech barokní šlechty (1600-1750)*, Opera Historica 5, České Budějovice 1996, s. 617.

¹³⁶ Pouze pokud patron upadl do chudoby.

Roku 1848 bylo zrušeno poddanství a zároveň s ním de iure zaniklo i patronátní právo. Nadále patronovi nevyplývaly z jeho funkce žádné závazky a jeho zájem byl čistě dobrovolný. Tím také zaniklo patronovi právo prezentační, které přešlo pod církevní správu.¹³⁷

Od roku 1661, kdy kníže Jan Adolf I. ze Schwarzenbergu koupil od Bartolomea Marradase hlubocké panství, byla až do zrušení poddanství v roce 1848 patrony lišovské farnosti a kostela knížata ze Schwarzenbergu. V roce 1789 se správy rodového majetku ujal kníže Josef ze Schwarzenbergu.¹³⁸ O pár let později se rozdělila rodová linie Schwarzenbergů na primogenituru hlubocko-krumlovskou zastoupenou právě Josefem ze Schwarzenbergu, která vlastnila všechny schwarzenberské statky kromě orlického panství. To spravoval Josefův bratr Karel patřící do nově vzniklé sekundogenitury.¹³⁹

Ačkoli v roce 1806 spolu se zánikem Svaté říše římské, ztratil schwarzenberský rod suverenitu na německém území, jeho úsilí o zvelebení rodových držav v Čechách nijak nepolevilo. Například kníže Josef dokončil schwarzenberský plavební kanál pro plavení dříví z jeho šumavských revírů do Vídně.¹⁴⁰ Dále roku 1800 založil ve Zlaté Koruně lesnickou školu a v roce 1801 v Českém Krumlově hospodářský ústav, kde se vzdělávali budoucí úředníci nejen schwarzenberských velkostatků. Kníže Josef dal také podnět k uspořádání všech archivů nacházejících se na rodovém majetku.

Po otcově smrti se panství ujal Josefův nejstarší syn kníže Jan Adolf II. ze Schwarzenbergu.¹⁴¹ Za jeho spravování prodělaly rodinné statky velké změny. V roce

¹³⁷ V dobovém katolickém tisku se o zrušení patronátního práva vedly značné debaty. Církevní zástupci vesměs zrušení patronátu vítali, patronova práva viděli jako výdobytek josefinismu, který neměl historický základ. Především jim trnem v oku bylo právo prezentační. Srov. např. Karel VINAŘICKÝ, *Otázka o povinnosti patronátní (co do opatřování potřeb kostelních)*, Časopis katolického duchovenstva 2, 1861, s. 219-221; TÝŽ, *K otázce patronátní*, Časopis katolického duchovenstva 4, 1863, s. 390-392, 589-602; R. S., *Otázka patronátní*, Časopis katolického duchovenstva 4, 1863, s. 275-278; Josef DOUBRAVA, *Otázka patronátní v Čechách*, Časopis katolického duchovenstva 41, 1900, s. 204-211; TÝŽ, *Otázka patronátní v Čechách*, Časopis katolického duchovenstva 42, 1901, s. 51-56; Josef TUMPACH, *Trvání práva patronátního*, Časopis katolického duchovenstva 54, 1913, s. 240; František STEJSKAL, *Patronátní právo v Čechách*, Časopis katolického duchovenstva 54, 1913, s. 716.

¹³⁸ Josef ze Schwarzenbergu žil mezi léty 1769 a 1833.

¹³⁹ Tímto rozdělením rodu na dvě větve se naplnila závěť Ferdinanda ze Schwarzenbergu (1652-1703), kterou sepsal v roce své smrti a ustanovil v ní dvě rodová svěřenství. Předpokladem ale bylo, že se v rodě vyskytnou v jedné generaci dva bratři, schopni toto svěřenství převzít. To se stalo právě až na počátku devatenáctého století, viz Jiří ZÁLOHA, *Stručné dějiny rodu knížat ze Schwarzenberku*, Hluboká nad Vltavou, b. d., nestránkováno. Více k dějinám rodu Schwarzenberg zejména Zdeněk BEZECNÝ - Martin GAŽI - Martin C. PUTNA (edd.), *Schwarzenbergové v české a středoevropské kulturní historii*, České Budějovice 2008.

¹⁴⁰ Tento kanál začal stavět Josefův otec kníže Jan ze Schwarzenbergu (1742-1789).

¹⁴¹ Jan Adolf II. ze Schwarzenbergu se narodil roku 1799 a zemřel v pozhnaném věku v roce 1888, panství spravoval v letech 1833-1888.

1848 bylo zrušeno poddanství a 230 000 poddaných žijících na schwarzenberských dominiích bylo zbaveno vrchnosti. Z pánů se tak stali velkostatkáři. Patriarchální vztahy však ve společnosti dlouho přetrvávaly, především pro bývalé poddané bylo nové společenské uspořádání někdy nepochopitelné.¹⁴² Od té doby byl pro Schwarzenberky patronát skutečně jen formální funkcí.¹⁴³ Zároveň také přestaly existovat vrchnostenské úřady a místo nich vznikly úřady státní. Kníže Jan Adolf II. byl významný národohospodář a zasloužil se o značnou modernizaci a vědecké řízení svých velkostatků. V zemědělské výrobě zaváděl nové plodiny, chovy skotu, hnojení, prováděl meliorace. V lesnictví zavedl hospodaření podle dlouhodobých plánů. Zasloužil se i o rozvoj rybníkářství, pivovarnictví a dalších odvětví na svých statcích. Také nechal, na popud své manželky Eleonory, přestavět hlubocký hrad na zámek ve stylu windsdorské gotiky.

Nástupcem Jana Adolfa II. byl jeho syn kníže Adolf Josef ze Schwarzenbergu.¹⁴⁴ Ten, kromě toho, že spravoval rodinný majetek, se také věnoval politické činnosti, když působil jako poslanec v říšské radě za některé šumavské okresy.

¹⁴² Radmila SLABÁKOVÁ, *Šlechtic*, in: Lukáš FASORA - Jiří HANUŠ - Jiří MALÍŘ (edd.), *Člověk na Moravě 19. století*, Brno 2004, s. 326 an.

¹⁴³ To dokazuje i fakt, že mezi roky 1843-1913, kdy byly prováděny vždy v desetiletých intervalech sondy do hospodaření lišovské farnosti, byl pouze jednou v kostelních účtech zaznamenán příspěvek patrona a to v roce 1903 72 korun a 45 haléřů. Ovšem na stavbu nového kostela v letech 1862-1864 přispěl Jan Adolf II. ze Schwarzenbergu částkou 3 000 zlatých.

¹⁴⁴ Adolf Josef ze Schwarzenbergu žil v letech 1832-1914, panství spravoval v letech 1888-1914.

V. 2. Kaplan

Původně byli jako kaplani označováni duchovní u některé dvorské kaple, kteří zastávali vysoké diplomatické nebo kancelářské funkce. Později název přešel na pomocné kněze ve velkých farnostech. Někde, a tak to bylo i v Lišově, působili kaplani na základě nadace či fundace. Většinu z nich přijímal, platil i propouštěl farář, který takový počín poté ohlásil konzistoři. Sociální postavení kaplanů nebylo zrovna ideální, mnozí z nich hmotně strádali. Teprve Josef II. zvýšil kaplanům roční plat ze 150 na 250 zlatých.¹⁴⁵

V Lišově byla postupem času ustanovena hned dvě kaplanská místa. První takzvanou Dvořákovskou nadací nechal ve své závěti z roku 1733 zřídít tehdejší hejtman a ředitel panství Hluboká Mikuláš Ignác Dvořák. Nadace byla zřízena částkou 5 000 zlatých právě na kaplanství, 300 zlatých ke kostelu v Lišově a 2 000 zlatých mělo přijít chudým. Ve sledované době postupně „dvořákovskými kaplany“ byli: Ignác Veselý, Jan Denk, Josef Krnis, Polák, Josef Celestin von Freyfeld, V. Stiepan, Alois Žizka, Antonín Plánička, František Paneš, Martin Veselý, K. Kamíšek, Jan Hulec, Kašpar Kolouch, Václav Chuman, Matěj Sládek, František Vejvara, Augustin Svoboda, František Müller, Petr Malý,¹⁴⁶ František Huber, Jan Veselý, Jan Thurnwald, Jan Uhlík¹⁴⁷, Vít Dolejší, Antonín Vedral, Jan Beznoska, Josef Leška, Jan Jílek a od roku 1909 Václav Steinbach.¹⁴⁸

Druhé kaplanství bylo zřízeno až v roce 1875. Ve své závěti, ve které zřídil nadaci, jej ustanovil lišovský měšťan Jakub Symota.¹⁴⁹ V nadaci odkázal kostelu pozemky o výměře devět strychů, které během prvních šesti let (1876-1882), vynesly 403 zlatých, 90 krejcarů. V hotovosti daroval kostelu 4 000 zlatých, za které byly zakoupeny státní papíry v nominální hodnotě 6 500 zlatých. Ty ročně vynášely 273 zlatých. Z obou výnosů, jak z pozemků, tak ze státních papírů, připadalo ročně na

¹⁴⁵ Rudolf ZUBER, *Osudy moravské církve v 18. století (1695-1777)*, I, Praha 1987, s. 200 an.

¹⁴⁶ P. Petr Malý v letech 1854-1855 dvakrát žádal knížete, aby byl do úřadu kaplana prezentován. Nestalo se tak a P. Malý nakonec odplul do Ameriky.

¹⁴⁷ Ten se pak roku 1875 stal prvním „symotovským kaplanem“, viz dále.

¹⁴⁸ V. VAŠEK, *Historie*, s. 323-326. Více ke Dvořákovské nadaci viz kapitola této práce Hospodaření lišovské farnosti.

¹⁴⁹ Jakub Symota v letech 1862-1864 daroval během přestavby lišovského kostela všechny tašky na pokrytí střechy (viz předešlá kapitola této práce).

kaplana 600 zlatých.¹⁵⁰ „Symotovskými kaplany“ byli postupně ustanoveni: Jan Uhlík, Vít Dolejší, Antonín Vedral, Jan Jílek, Václav Steinbach, který na toto místo přestoupil v roce 1910 z dvořákovského kaplanství, a Matěj Bolech.¹⁵¹ Dvořákovští a symotovští kaplani nezdávka přecházeli z jednoho kaplanského místa na druhé a poté se i často stali samotnými faráři, resp. děkany.

Jaké byly povinnosti kaplanů a co všechno museli ze své funkce vykonávat a jak se o tyto úkoly oba kaplani podělili? Z dochovaných smluv z roku 1909 mezi farářem Ludvíkem Kazdou a dvořákovským kaplanem Václavem Steinbachem a symotovským kaplanem Matějem Bolechem právě o rozdělení povinností a také o jejich příjmech je možné tyto závazky velmi dobře rekonstruovat.¹⁵²

Oba kaplani se zavázali, že budou mít o nedělích a o svátcích střídavě s druhým kaplanem kázání. Dále budou mít střídavě s druhým kaplanem „týden“, v kterém by případně převzali povinnosti za faráře, kdyby on kvůli své nemoci nebyl schopen sloužit. Jednalo se o sloužení nedělních a svátečních mší (kromě Božích Hodů a některých slavností), zpívanou mši svatou a odpolední cvičení v chrámu. Také v přífařených vesnicích by vedli odpolední služby Boží, případně modlitbu růžence, zaopatřování nemocných, sepisování snubních protokolů, cvičení se snoubenci, křty a úvody.¹⁵³ Manuální stipendia od věřících, kteří jsou na prahu smrti, by pak získal pouze ten kaplan, který byl u umírajícího přítomen. Za vedení pohřbů a oddávání snoubenců obdržel kaplan „týden“ mající společně s druhým kaplanem od faráře jednu korunu, kromě pohřbů obecních chudých, za které farář nic nedostával. „*Za výkropy dítek v sakristii vykonané*“ dostal kaplan také jednu korunu a zapsal je do matriky zemřelých. Pokud byla při pohřbu nebo oddávkách mše svatá, náleželo mu stipendium za zpívanou mši dvě koruny, za tichou jednu korunu, které vyplatil děkan ze své štolý jen jemu samému.

Každý z kaplanů se zavázal k vyučování náboženství ve všech třídách lišovské měšťanské školy, pokud možno, každý z nich stejný počet hodin. Stejně tak o exhorty v neděli se měli kaplani podělit a každý za to dostal polovinu stanovené odměny. Rozdělení tříd, kdo v které bude učit, bylo na kaplanech, ale mělo být provedeno tak,

¹⁵⁰ Kostelu pak ročně připadlo 30 zlatých, kostelníkovi 5 zlatých, účetnímu 4 zlaté a na daně a jiné 37 zlatých a 90 krejcarů. Jakub Symota také odkázal 500 zlatých na „*chudé školní dítky*“, 500 zlatých chudým v Lišově a 100 zlatých kostelnímu zpěváckému spolku Bohuslav.

¹⁵¹ V. VAŠEK, *Historie*, s. 430-431.

¹⁵² SOKA České Budějovice, FÚ Lišov, kart. č. 1, Písemnosti týkající se farářů 1811-1914.

¹⁵³ Za psaní snubních protokolů, křty a úvody měl kaplan dostat vždy polovinu odměny, ať by byly tyto povinnosti připadly do „týdnu“ tohoto nebo druhého kaplana.

aby žádný z nich nebyl přetížen. Jednalo se o čtyři třídy měšťanské, sedm obecných a dvě třídy v Hůrkách, za které ten z kaplanů, který tam docházel, dostal zvláštní odměnu za cesty.

Dvořákovský kaplan měl za tyto služby z nadace Mikuláše Dvořáka ročně obdržet 160 korun. Za fundační mše pro tohoto kaplana ustanovené obdržel částku, která byla každoročně zanesena v kostelních účtech (činila 73 korun a 7 haléřů). K tomu dostával dvořákovský kaplan z berního úřadu doplněk své kongrury. Oproti tomu symotovský kaplan dostal každý rok ze své nadace o dost více peněz - 968 korun. Peníze za celoroční prosby, pokud nebyly přímo na některého kaplana fundovány, náležely oběma kaplanům.

Dvořákovský kaplan musel z titulu svého úřadu ročně odsloužit padesát fundačních mší, jak to stanovil fundátor Mikuláš Dvořák. Obdržel také od děkana snídani, oběd i večeři, praní prádla a posluhu. Pivo, svítivo a palivo si musel platit sám a také byl zavázán přispívat děkanovi měsíčně dvěma korunami na služku. Pokud by stouply ceny, měl kaplan ze své vůle přispívat děkanovi více než dvě koruny.¹⁵⁴ *“Pivo se kaplanovi k obědu a k večeři domácí posluhou ku stolu přinese.”* Symotovský kaplan ročně odsloužil padesát šest fundačních mší a za stravu si platil sám a to třicet čtyři korun měsíčně a stejně jako jeho kolega i on přispíval dvě koruny na služku.

Dále se oba kaplani zavázali, že za děkana ochotně vykonají prosebný průvod, první a poslední zpívané *„rosate“* v adventu a také jitřní mši svatou. Protože děkan zastával také úřad biskupského vikáře, kaplani za něj v jeho nepřítomnosti vyhotovovali matriční listy a podpisy. Také sepisovali měsíční výkazy zemřelých a nemanželských dětí a populační tabulky a vytvářeli seznamy k očkování, pro školu a branců. Na konec se jak dvořákovský tak symotovský kaplan zavázal, že *„s děkanem svorně živ a domácí pořádek zachovávati bude.”*¹⁵⁵

¹⁵⁴ U tohoto závazku je přípis, že roku 1903 platil děkan všechny potřeby na živobytí kaplana ze svých peněz a že tolik ze svého úřadu ani nedostal a byl tedy vlastně v deficitu.

¹⁵⁵ SOKA České Budějovice, FÚ Lišov, kart. č. 1, Písemnosti týkající se farářů 1811-1914.

V. 3. Kostelník

Běžný provoz v kostele se neobešel bez laických posil, jejichž nejdůležitější součástí byl kostelník. Tím měl být především člověk důvěryhodný. Za svou práci dostával spíše jen symbolickou odměnu, takže se kostelníkem obvykle stával některý zámožnější měšťan nebo majitel gruntu. Vykonávat tento úřad byla především otázka prestiže ve farnosti. Mezi kostelníky se také často objevovali tak zvaní *Kirchenväter*, tedy kostelní otcové, kteří byli voleni z vážených měšťanů a sedláků farnosti. Ti se starali o to, aby byl kostel stále v dobrém stavu, kontrolovali jeho inventář a kostelní účty a také vlastnili jeden z klíčů ke kostelní pokladně. Za to měli tito otcové právo na bezplatný pohřeb, někdy dostávali i drobné služné.¹⁵⁶ V menších farnostech, jako byla lišovská, zpravidla úřad kostelního otce a kostelníka splýval. Kostelníci přísluhovali při bohoslužbách v blízkosti oltáře a vybírali milodary, starali se o hmotné zařízení kostela a obstarávali pro faráře nejrůznější pochůzky.¹⁵⁷

Kromě kostelníků přísluhovali faráři během mše svaté také malí chlapci – ministranti. Jejich funkce byla prestižní a neplynula jim z toho žádná finanční ani jiná odměna. Jen ve fundacích na ně bylo většinou pamatováno a za pomoc při fundacní bohoslužbě dostávali drobný obnos peněz.¹⁵⁸

¹⁵⁶ R. ZUBER, *Osudy*, s. 202.

¹⁵⁷ Jan ŠIMÁNEK, *Kostel a fara v Doudlebech v době baroka. Příspěvek k poznání každodenního života venkovské jihočeské farnosti v 17. a 18. století*, diplomová práce, Historický ústav Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, České Budějovice 2004, s. 44-46. V prostudovaných pramenech není o lišovských kostelnících zmínka.

¹⁵⁸ Srov. kapitulu této práce Hospodaření lišovské farnosti.

VI. FARÁŘ

V minulosti byl výklad o působení kněží v 19. století zaměřen především na jejich obrozenecké snahy a odcizení národně uvědomělého kněžstva pracujícího s českým lidem od vzdělaných vrstev, které se přimkly ke vzdělanosti německé. Z toho obrazu vyplývá, že český duchovní byl rozpolcen, protože měl sloužit rakouskému státu a zároveň být dobrým katolíkem nacionalistickým, tzn. českým. Mnozí kněží skutečně byli velmi náruživí vlastenci a šířitelé české kultury prostřednictvím zakládání knihoven, divadel či nejrůznějších kroužků.

Důležitým fenoménem 19. století byl romantismus, který se nevyhnul ani duchovním pastýřům. Pro katolicismus znamenala romantická éra oživení a změnu některých základních akcentů: kladl se důraz na cit a estetiku. Mnoho katolických kněží v této době psalo básně.¹⁵⁹ Často v nich ale duchovní radí řídit se více rozumem než citem, který je zrádný, což je s romantickým smýšlením v rozporu. Kněžský romantismus byl výrazně omezen ortodoxií a uměřeností katolicismu. Někteří kněží měli vztah i k lidovým písním a sbírali je, popřípadě i vydávali jejich sbírky.

Někteří duchovní v 19. století snad až příliš propadli „národnímu pokušení“, tedy buditelství na úkor působení v církevní správě. Jejich snahy o básnickou tvorbu ohrožovaly pastoraci, život modlitby i případně kněžský celibát (problémy s ním

¹⁵⁹ Například Václav Svatopluk Šulc byl básníkem. Tento katolický kněz se také zabýval překladatelskou činností (překládal do češtiny polskou literaturu) a výrazně se v Praze okolo poloviny 19. století podílel na buditelské a politické činnosti. Václav Svatopluk Šulc je ryzím příkladem národně uvědomělého kněze 19. století. Viz práce Daniely VYŽRÁLKOVÉ, *Václav Svatopluk Šulc - život a dílo českého katolického kněze (1814-1887)*, diplomová práce, katedra historie, Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, České Budějovice 1994. Ještě více mnohostranně aktivního katolického kněze lze spatřit v osobě Karla Vinařického (1803-1869), který se kromě spisovatelské a básnické činnosti věnoval také pedagogice a lingvistice (mimo jiné společně s Josefem Jungmannem a Václavem Hankou prosazoval novou formu českého pravopisu). Stál také u zrodu Časopisu katolického duchovenstva a stýkal se s mnoha významnými obrozenci své doby – s Pavlem Josefem Šafaříkem, Františkem Palackým, Františkem Ladislavem Riegrem, do jehož slovníku byl pověřen sepsat hesla týkající se náboženství a církve. Významnou roli hrál svého času i v církvi, kdy byl nejprve tajemníkem pražských arcibiskupů a na sklonku svého života byl na Vyšehradě sídelním kanovníkem. Mezitím působil jako řadový kněz na Kování a v Týně nad Vltavou. Více k osobnosti Karla Vinařického především práce Hany PLEŠKOVÉ, *Karel Alois Vinařický. Ze života venkovského kněze 19. století*, diplomová práce, katedra historie, Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, České Budějovice 1994. K jižním Čechám mají vztah také významní básníci, buditelé a duchovní J. Puchmajer či J. V. Kamarýt. Srov. nejnovější literaturu k nim: František KREJČA - Jan PODLEŠÁK (edd.), *Josef Vlastimil Kamarýt. Život. Dílo. Doba*, České Budějovice - Velešín 2007; Jaroslav VYČICHLO - Viktor VIKTORA (edd.), *Jeden jazyk naše heslo buď I. Antonín Jaroslav Puchmajer, Radnice - Plzeň 2001.*

vyvrcholily na přelomu 19. a 20. století). Většinou však docházelo jen k vnitřnímu rozchodu kněží s církví, navenek zůstávali dobrými pastýři.

Na Moravě začali katoličtí kněží vydávat časopis *Hlas jednoty katolické*, kde se pokusili spojit ideu vlastenectví s katolickým náboženstvím. V této činnosti se angažovalo vyšší i nižší duchovenstvo. V Čechách byl ekvivalentem časopis *Dědictví sv. Jana Nepomuckého*.

V té době bylo také časté zakládání katolických spolků. Na nich bylo asi nejdůležitější, že mimo jiné vydávaly knihy a šířily tak evangelizaci v tehdejší stále ateističtější společnosti. Nejvíce se tiskly dějepisné a zeměpisné populárně-naučné tituly, které souvisely s náboženskými tématy, dále pak kalendáře a obrazové reprodukce. Vznikající spolky se orientovaly také na liturgickou oblast, na školství či sociálně-charitativní akce. Od druhé poloviny šedesátých let se jednoty (tedy spolky) věnovaly i politice.¹⁶⁰

Změnila se i příprava a studium budoucího kněžstva, které se od konce 18. století plně soustředilo v diecézních seminářích a na teologických fakultách.

Měnila se doba v 19. století kladla na faráře nové nároky, než na jaké byli dosud zvyklí. Katolický kněz byl jakousi prodlouženou rukou státu a měl nejen hlídat své ovečky, ale měl za úkol je také vzdělávat. Tak se mnozí faráři stávali zároveň jakýmsi místními novinami, ze kterých se farníci dozvěděli o všem důležitém, co se událo ve světě, ale také a především nové poznatky týkající se jich samotných – v zemědělství, chovu dobytka, včelařství. Zároveň faráři osvětlovali venkovským lidem důležitost vzdělání, základy hygieny a další záležitosti týkající se jejich běžného života.

Jednou ze základních povinností faráře bylo kázání. Mělo se kázat především v neděli a o svátcích. Pokud byl kněz zaneprázdněn, byl povinen sehnat za sebe na kázání náhradu. V praxi se ale například v přífařených vesnicích kázalo jen zřídka, anebo vůbec ne, což bylo většinou zapříčiněno množstvím jiných povinností, jež musel farář vykonávat. Základem kázání bylo Písmo svaté a jeho cílem bylo především poučení, ale také do určité míry pobavení, kněz totiž musel umět farníka zaujmout. Kromě kázání na oslavu svatých, byly časté i projevy na oslavu živých i zemřelých osob, ty především na pohřbech. U věřících byla oblíbená misijní kázání, která byla zaměřená na přijímání svátostí. Ve venkovských kostelech lidé většinou poslouchali prosté homilie, tedy výklady evangeliálních perikop, spíše než konceptuální a tematická

¹⁶⁰ J. HANUŠ, *Katolický kněz*, in: L. FASORA - J. HANUŠ - J. MALÍŘ (edd.), *Člověk na Moravě 19. století*, s. 375 an.

kázání. V 19. století se již jako základ kázání nepoužívaly citáty vytržené z kontextu evangelia a poté rozváděné až do mystiky, což bylo časté v předchozích dvou stoletích. Naopak, základem byl výklad Písma podaný jasným a přátelským způsobem, který věřícím poskytl praktický užitek. Hlavními směrnicemi, jakým směrem se mělo kázání ubírat, byly rozum a přirozenost. Také už se teologové při svých kázáních vyhýbali drastickému popisování pekelných muk, jak to bylo běžné v baroku. Naopak bylo prosazováno josefínské náboženství bez metafyziky a tajemna.

Dalším z důležitých úkolů faráře byla katecheze. Základy věrouky, morální předpisy, poslušnost církvi a poučení o přijetí svátostí včetně nejznámějších modliteb vštěpovali duchovní hlavně dětem. Marie Terezie přenesla náboženskou výuku z kostelů do škol a kněží museli nově z katechismu skládat zkoušku, bez níž by nemohli získat beneficium. Nově upravený a snáze srozumitelný katechismus vstoupil v platnost roku 1777. A protože se předpokládalo, že všichni dospělí chodili do školy a tudíž prošli tímto „kurzem“ náboženství, katecheze dospělých, která byla ještě v 18. století běžná, se ve století následujícím už nekonala. Také už v 19. století vycházelo mnoho náboženských příruček a časopisů, které mohli využívat jak kněží, tak prostí lidé.

Závazkem faráře bylo vykonávání kněžského úřadu v mnoha formách bohoslužeb, které se souhrnně nazývaly liturgií. Ta se stala viditelným znamením katolické církve, protože protestantské církve se od této podoby značně odklonily ve snaze oprostít člověka od zbožných úkonů a přivést jej do přímého styku s Bohem. Základními úkoly liturgie bylo udílení svátostí a svátostin. Svátosti byly již Tridentským koncilem definovány jako viditelná znamení, jimiž se uděluje nadpřirozená milost. Poznamenávaly život člověka přijetím do společenství věřících (křest), potvrzovaly jeho zralost (biřmování), usmiřovaly hříšníka s Kristem (zpověď), se kterým se pak setkal v přijímání (eucharistie). Ke službě církvi opravňovalo člověka kněžské svěcení, rodinnou stabilitu potvrzovala svátost manželství a svátost pomazání nemocných připravovala člověka na konečné setkání s Kristem. Pouze kněz ovládal složité obřadní formy a měl dovoleno udílet svátostí, a tak se tato činnost stala hlavní farářovou náplní. Příručky pro duchovní správu se proto zabývaly hlavně touto tematikou, která také tvořila základ teologického studia. Svátostiny byly úkony napodobující svátost, neposkytovaly však milost vlastní mocí. Mezi svátostiny patří

svěcení, žehnání a zažehnavání (exorcismy) a většinou byly součástí některé ze svátostí. Patřily mezi ně i úvody žen po porodu nebo pohřby.¹⁶¹

¹⁶¹ R. ZUBER, *Osudy*, s. 205-248.

VI. 1. Lišovští faráři

Od založení lišovské farnosti po polovině 14. století působilo až do současnosti v Lišově celkem šedesát dva farářů.¹⁶² Mezi sledovanými léty 1789-1914 jich bylo dvanáct. Nejkratší dobu zde zastával svůj úřad František Michal, pobyl zde pouhé dva roky (1900-1902). Oproti tomu nejdéle pobyl na lišovské faře Jan Kosmáček - celých dvacet let (1801-1821).

Prvním z farářů, který zastával svůj úřad na lišovské farnosti ve sledovaných letech, byl páter Jan Polák, který 30. ledna 1790 zemřel, a po něm nastoupil otec Benedikt Křepelka. Ten pocházel z Benešova a dvacet tři let byl členem řádu piaristů, kde zastával nejrůznější úřady. Nejprve byl čtyři roky profesorem na různých gymnáziích, pak byl šest let prefektem a na to zase jako profesor učil. Poté pět let zastával úřad rektora na piaristické koleji v Českých Budějovicích (1786-1790).¹⁶³ „Byl dobrým českým kazatelem, horlivě působil v duchovní správě, ve škole milosrdný, k vrchnosti uctivý, k lidem vlídný, v hospodářství dobrý hospodář bez výtky.“¹⁶⁴ Postaral se o znovuzřízení lišovské fary v roce 1791 tím, že přistavěl nové světnice a poschodí.¹⁶⁵ Páter Křepelka zemřel 10. prosince roku 1800 a je pohřben na novém hřbitově.¹⁶⁶

Obce patřící do lišovské farnosti na to žádaly knížete - patrona Josefa ze Schwarzenbergu, aby za nového faráře prezentoval bývalého kaplana Tomáše Poláka. Kníže to ale zamítl a 23. února 1801 prezentoval do Lišova pátera Jana Kosmáčka, který do té doby působil na faře v Modré Hůrce. Kosmáček pocházel ze Štěpánova u Kouřimi. Roku 1773 byl v Praze vysvěcen na kněze. Třináct let byl kaplanem ve Věžné a během té doby získal bakalářský titul a licenciát svaté teologie na pražské univerzitě. Farář Kosmáček se v Lišově zasloužil o stavbu nového hřbitova. Když se v roce 1785 přestalo pochovávat na hřbitově okolo kostela, byl zřízen nový hřbitov mezi silnicemi

¹⁶² Výčet všech lišovských farářů viz Příloha č. 7.

¹⁶³ Lucie JANDOVÁ, *Působení řádu piaristů v Českých Budějovicích ve druhé polovině osmnáctého století*, historický ústav, Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, České Budějovice 1998, Příloha 6, nestr.

¹⁶⁴ V. VAŠEK, *Historie*, s. 364.

¹⁶⁵ To celé ho stálo 1 336 zlatých a 24 krejcarů.

¹⁶⁶ Na jeho náhrobku byl nápis v latině, který v češtině zněl: „Benedikt Křepelka z řádu piaristů, děkan lišovský, náhlým a nenadálým osudem nám i stádcí svému vyrván, zde odpočívá. Zemřel 10. prosince věku svého 54 let. Zde v malé urně uzavřen leží Benedikt; kdo to čteš zbožnou myslí, pomodli se k Bohu.“ V. VAŠEK, *Historie*, s. 368.

na Třeboň a na Miletín. Faráři se ale zdál nevhodný a chtěl znovu pohřbívát okolo kostela. Proti tomu ale protestovali lišovští osadníci. Nakonec byl postaven nový hřbitov, z druhé strany třeboňské silnice než, stál „původní nový“ hřbitov. Hřbitov byl vysvěcen 20. dubna 1819 a pohřbívá se na něm dodnes. Kosmáček také musel od roku 1822 spravovat farnost bez kaplana. Sice byla na kaplanství dvořákovská nadace, ale finančním patentem z roku 1811 se její příjmy zmenšily natolik, že ročně vynášela pouze padesát zlatých, což na udržování kaplana nestačilo. Farníci si ale přesto stěžovali, že ač běží nadace, kaplan v Lišově není. Páter Kosmáček se dožil jednasedmdesáti let a zemřel v Lišově 21. června 1821. Je pohřben na hřbitově, jenž sám vysvětil.

Kosmáčkovým nástupcem se stal Páter Jan Křtitel Kratochvíle, který přišel do Lišova z České Křemže a ještě před tím působil jako lokalista v Libniči. Na lišovské farnosti působil jen tři roky a roku 1824 se odstěhoval do Kamenného Újezdu, kde žil až do své smrti v roce 1844.

Po Kratochvílovi byl do Lišova prezentován Antonín Hermann, narozený 26. října 1786 v Mladějovicích. Studoval v Českých Budějovicích nejprve na piaristickém gymnáziu a později v českobudějovickém biskupském kněžském semináři¹⁶⁷ Na kněze byl vysvěcen 18. srpna 1811. Jeho prvním působištěm se staly Netolice, roku 1816 přešel jako administrátor na faru do Čakova a stal se tam i farářem. Tam také nechal opravit faru a kostel i s věží. Do Lišova Hermann přišel 28. září 1824 a i zde vyvolal stavební ruch. Díky němu tak byla postavena nová školní budova, v kostele pak opravil dvě zповědnice a oltáře. Také faru zvelebil a to tím, že nechal vymalovat pokoje v patře, na chodbu položil prkna a koupil nová kamna. V kuchyni nechal postavit klenbu a i do čeledníku pořídil nová kamna. Také založil dvě farní zahrady a postavil nové klenuté stáje.¹⁶⁸ Nakonec, poté co žádal patronát o příspěvek, ale ten jej zamítl, nechal ještě ze svého v roce 1830 postavit novou kolnu. Na faře ještě dal v přízemí zřídit farní kancelář a za tím účelem nechal prorazit na ulici tři okna. Roku 1836 postavil zeď kolem zahrady směrem k Malé straně,¹⁶⁹ o tři roky později pokryl kaplanku

¹⁶⁷ V letech 1794-1798 studoval na piaristickém gymnáziu v Českých Budějovicích a poté v témže městě v biskupském kněžském semináři. Srov. L. JANDOVÁ, *Působení řádu piaristů*, Příloha 9, nestr. a Tomáš VEBER, *Českobudějovický biskupský kněžský seminář a diecézní teologický institut v letech 1803-1850*, diplomová práce, Historický ústav Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, České Budějovice 2003, Příloha č. 1, nestr.

¹⁶⁸ Na to vše vynaložil ze svých peněz 630 zlatých.

¹⁶⁹ Malá strana se říká části Lišova jižně od kostela.

a špýchar dvojitou krytinou. Do špýcharu dal pak dlaždice, nová vrata a dvířka a za další dva roky postavil novou zeď kolem malé zahrady.

Pater Hermann mluvil o Lišově jako o žaláři. Dokonce roku 1826 sepsal žalobu ke guberniu. Lišovští faráři měli totiž odedávna zajištěnou část svých hmotných příjmů od obce, mimo jiné „štedrovku“ (vánočku) o Vánocích, z každé várky uvařeného piva džber mláta, vědro patoku a dvacet dva zlatých. Obec to ale farářům přestala odvádět. V říjnu následujícího roku byla tedy svolána komise složená z císařských, patronátních i obecních úředníků¹⁷⁰ a sjednala, že obec bude lišovským farářům platit peněžní rentu 41 zlatých, 44 a půl krejcaru. Protože měl i další nepříjemnosti s lišovskými občany a městskou radou, 25. října 1842 se z Lišova odstěhoval do Netolic, kde pak také působil jako farář.

Novým farářem se pak stal Antonín Jan Nepomuk Toušek, který se narodil 12. června 1792. Pocházel z Netolic a v letech 1806-1810 studoval na piaristickém gymnáziu v Českých Budějovicích.¹⁷¹ Na kněze byl vysvěcen 11. srpna 1815 také v Českých Budějovicích, kde před tím studoval v biskupském kněžském semináři.¹⁷² Do Lišova přišel roku 1843 z Modré Hůrky. V Netolicích se jako bohoslovec setkal s farářem Hermannem a pravděpodobně se nepohodli, protože Toušek proti němu stále brojil a haněl vše, co Hermann před ním v Lišově postavil. V roce 1850 povolal farář do Lišova misionáře, kteří tu pobýli deset dní a protože malý kostel nestačil, kázání se konala před kostelem.

Po P. Touškovi, který zemřel v Lišově 16. února 1859, nastoupil na lišovskou faru Štěpán Sýkora. Ten se narodil 25. prosince 1798 v Bohožkovicích u Křemže. Během let 1814-1818 studoval na českobudějovickém piaristickém gymnáziu¹⁷³ a na kněze byl vysvěcen roku 1824 v Českých Budějovicích.¹⁷⁴ Do Lišova pak přišel z Lomnice nad Lužnicí 27. května 1859. Za jeho působení byl v Lišově postaven nový

¹⁷⁰ V komisi zasedali: krajský komisař von Kömigshofen, měšťanosta František Pašek, radní Jakub Opočenský, František Velický a Jakub Kordina, reprezentanti Šimon Pfleger a Matěj Bendík, lesní dohlížitel Vojtěch Pazderník a kancléř Josef Novotný. V. VAŠEK, *Historie*, s. 400-401.

¹⁷¹ Martina KOPEČNÁ, *Piaristické gymnázium v Českých Budějovicích v letech 1800-1848*, diplomová práce, Historický ústav Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, České Budějovice 2003, Příloha č. 1, nestr.

¹⁷² T. VEBER, *Českobudějovický biskupský kněžský seminář a diecézní teologický institut v letech 1803-1850*, Příloha č. 1, nestr.

¹⁷³ M. KOPEČNÁ, *Piaristické gymnázium*, Příloha č. 1, nestr.

¹⁷⁴ T. VEBER, *Českobudějovický biskupský kněžský seminář a diecézní teologický institut v letech 1803-1850*, Příloha č. 1, nestr.

kostel.¹⁷⁵ Farář Sýkora byl v Lišově oblíbený pro svou vlídnost. Zemřel tam 10. května 1870.

Dalším lišovským farářem se stal Vojtěch Michálek, narozený 14. dubna 1812 v Netolicích. V letech 1825-1830 studoval Michálek na piaristickém gymnáziu v Českých Budějovicích.¹⁷⁶ Kněžské svěcení obdržel ve stejném městě 25. července 1836.¹⁷⁷ Do Lišova byl prezentován z Modré Hůrky. Zemřel pak v Lišově 22. května 1876.

Po faráři Michálkovi byl do Lišova dosazen Václav Putschögl. Narodil se 7. září 1815 ve Vimperku. Mezi léty 1828-1833 studoval na českobudějovickém piaristickém gymnáziu¹⁷⁸ a na kněze byl vysvěcen roku 1839. Nejprve byl kaplanem v Chýnově a v Ratiboři, dále působil opět jako kaplan v Milčíně, načež byl přeložen na Hlubokou a nakonec byl roku 1855 ustanoven farářem v Ratibořicích. Po deseti letech byl Putschögl přeložen do Štěpánovic, odkud pak přišel na lišovskou faru. Nechal v kostele postavit místo starého oltáře Růžencové Panny Marie oltář svatého Jana Nepomuckého. Také byla v jeho době postavena nová věž kostela.¹⁷⁹ Po deseti letech strávených v Lišově ale páter Putschögl podlehl 6. března 1886 dlouhé nemoci.

Novým správcem lišovské farnosti se ještě téhož roku stal František Uhl, který se narodil v roce 1828 v Sušici. Kněžské svěcení získal 29. srpna 1850 od kardinála Bedřicha ze Schwarzenbergu. Do Lišova přišel z Libniče. Tehdejší českobudějovický biskup Martin Říha povýšil roku 1898 lišovskou faru na děkanství a tak se František Uhl stal prvním lišovským děkanem. O dva roky později ale děkan odešel do penze a zemřel 11. listopadu 1910 v úctyhodném věku 82 let v rodné Sušici.

Po Uhlově odchodu administroval nějakou dobu děkanství kaplan Josef Leška, pozdější farář v Lomci u Netolic, načež byl 24. října 1900 na lišovskou faru prezentován František Michal, narozený 8. dubna 1844 v Kloubu.¹⁸⁰ Na kněze byl vysvěcen 19. července 1868 v Českých Budějovicích biskupem Janem Valeriánem

¹⁷⁵ Viz kapitola této práce nazvaná Kostel svatého Václava.

¹⁷⁶ M. KOPEČNÁ, *Piaristické gymnázium*, Příloha č. 1, nestr.

¹⁷⁷ T. VEBER, *Českobudějovický biskupský kněžský seminář a diecézní teologický institut v letech 1803-1850*, Příloha č. 1, nestr.

¹⁷⁸ M. KOPEČNÁ, *Piaristické gymnázium*, Příloha č. 1, nestr.

¹⁷⁹ Viz kapitola této práce Kostel svatého Václava.

¹⁸⁰ Tomáš VEBER, *Českobudějovický biskupský kněžský seminář a diecézní teologický institut v letech 1850-1885*, diplomová práce, katedra patristiky a církevních dějin, Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, České Budějovice 2004, Příloha č. 1, nestr.

Jirsíkem. Do Lišova nastoupil ze Štěpánovic, ale byl nemocný a za dva roky své chorobě podlehl. Byl pohřben v Lišově 27. července 1902.¹⁸¹

Posledním z lišovských farářů ve sledovaném období byl Ludvík Kazda. O jeho životě a působení v Lišově pojednává následující podkapitola.

¹⁸¹ SOKA České Budějovice, FÚ Lišov, Pamětní kniha 1881-1950 a V. VAŠEK, *Historie*, s. 364-438.

VI. 2. Rok v životě lišovského faráře

VI. 2. 1. Život Ludvíka Kazdy

Ludvík Kazda se narodil 21. srpna 1844 v Nalžovech.¹⁸² Jeho otec se jmenoval Václav Kazda a byl sládkem. Do obecné školy a měšťanky chodil Ludvík Kazda v Plánici a poté ve Stříbrných Horách. V letech 1864/1865-1867/1868 studoval bohosloví v biskupském semináři v Českých Budějovicích.¹⁸³ Kněžské svěcení přijal ve stejný den jako jeho předchůdce Michal, tedy 19. července 1868, v Českých Budějovicích. Od roku 1868 do roku 1880 působil jako kooperátor v Třeboni, roku 1879 krátce také jako administrátor v Dolních Slověnicích. Poté byl Kazda do roku 1888 farářem v Dlouhé Vsi u Sušice¹⁸⁴ a následně čtrnáct let v Mladošovicích,¹⁸⁵ odkud přišel do Lišova.¹⁸⁶ Na lišovskou faru by dosazen 14. října 1902 po svém předchůdci a spolužákovi Františku Michalovi.

Kazdova kariéra prezentací na lišovskou farnost ale neskončila. Dne 11. ledna 1903 zemřel v Třeboni dosavadní třeboňský vikář Václav Hašek¹⁸⁷ a na jeho místo byl jmenován právě Ludvík Kazda.¹⁸⁸ Tím na sebe vzal administrativní povinnosti i práva, zejména zajišťoval oboustrannou komunikaci mezi biskupskou konzistoří a jednotlivými farnostmi (různé oběžníky, hlášení, zprávy, výkazy, nařízení atd.). Také v některých záležitostech zastupoval biskupa např. při instalacích nových farářů na jejich benefícia. Musel také zjišťovat okolnosti a příčiny v první instanci různých sporů mezi duchovními navzájem či mezi duchovními a farníky apod. a podával o tom hlášení na konzistoř, která pak věc řešila. Zároveň vystupoval i jako jakýsi mluvčí či „odborový předák“ farářů ze svého vikariátu. Současně s tím musel Kazda spravovat i lišovskou farnost, a tak byl Lišov v této době de facto sídlem vikariátu. K tomu byl ještě 26. února

¹⁸² Původně byl zámek Nalžovy samostatná lokalita a dále byla v oblasti hornická osada Stříbrné Hory. Později došlo ke spojení obou celků a vznikly dnešní Nalžovské Hory. Od roku 1813 tvořily samostatnou farnost.

¹⁸³ T. VEBER, *Českobudějovický biskupský kněžský seminář a diecézní teologický institut v letech 1850-1885*, Příloha č. 1, nestr.

¹⁸⁴ Od 24. 2. 1880. SOKA České Budějovice, FÚ Lišov, Pamětní kniha 1881-1950.

¹⁸⁵ 5. 1. 1888 - 30. 2. 1902. TAMTÉŽ.

¹⁸⁶ SOKA České Budějovice, FÚ Lišov, kart. č. 1, Písemnosti týkající se farářů 1811-1914, Služební tabulka Ludvíka Kazdy.

¹⁸⁷ SOKA České Budějovice, FÚ Lišov, Pamětní kniha 1881-1950.

¹⁸⁸ Vikariát je správní jednotka tvořená několika farnostmi, v jejímž čele stojí tzv. okrskový vikář. Vikariáty byly postupně zřízeny po roce 1631 kardinálem Harrachem pouze v Čechách (na Moravě zůstaly děkanáty).

1908 jmenován jindřichohradeckým arciknězem. Za jeho působení se do lišovského kostela vloupali 13. října 1905 zloději a odcizili čtyři kalichy, monstranci a další bohoslovné náčiní. Děkan Kazda zemřel v Lišově 14. července 1916.¹⁸⁹

VI. 2. 2. Rok v životě Ludvíka Kazdy

(od září 1903 do srpna 1904)

Liturgický rok je tvořen souborem křesťanských svátků, jež se během tohoto roku slaví. Slaví se svátky Krista (temporál) a svátky svatých (sanktorál). Tyto sváteční dny jsou zasazeny do „světského“ plynoucího času i do cyklického zemědělského roku. Svátky tak rok rozčleňují a strukturují, obsahují určité vrcholy i přípravná období. Liturgický rok je v podstatě živým katechismem.¹⁹⁰

Základním svátkem, který se slavil po celý rok, byla neděle. Ta v týdenním cyklu připomínala velikonoční tajemství, Kristovo zmrtvýchvstání. „*A jako jest neděle památkou skutečného zmrtvýchvstání Páně, tak jest i památkou našeho duchovního zmrtvýchvstání na křtu sv.*“¹⁹¹ Zatímco ale běžný křesťan měl v tento den nařízen odpočinek, pro kněze znamenal největší pracovní nasazení z celého týdne. V 19. století se pouze v neděli konaly některé obřady, při kterých se udělovaly svátosti, tedy především křty, biřmování a svatby. Tyto úkony byly součástí mše svaté, po nich ale téměř vždy následovala hostina, na kterou byl samozřejmě pozván i pan farář. Samotná bohoslužba se pro Ludvíka Kazdu, ať už v „běžnou“ neděli nebo když se slavil některý ze svátků, sestávala ze vstupních obřadů, bohoslužby slova a eucharistické liturgie, což byl vrchol celé mše.¹⁹²

V září roku 1903, kdy probíhalo dnes tzv. druhé liturgické mezidobí, a v podstatě se uzavíral liturgický rok, se slavil pro lišovskou farnost významný svátek. 28. září bylo svatého Václava, českého patrona, jemuž byl zasvěcen lišovský chrám Páně. Kromě slavnostní mše svaté se v Lišově také konala den před tím pouť, protože

¹⁸⁹ SOKA České Budějovice, FÚ Lišov, Pamětní kniha 1881-1950 a V. VAŠEK, *Historie*, s. 438.

¹⁹⁰ František KUNETKA, *Liturgický rok ve slavení církve*, Olomouc 1995, s. 9-10 a Josef KUPKA, *O církevním roce*, Praha 1907, s. 19-22.

¹⁹¹ J. KUPKA, *O církevním roce*, s. 24.

¹⁹² Více k průběhu mše svaté v katolické církvi srov. např. Vlastimil VONDRUŠKA, *Církevní rok a lidové obyčeje*, České Budějovice 1991, s. 3-4.

svatého Václava bylo toho roku v pondělí.¹⁹³ Během bohoslužby se četl úryvek z Matoušova evangelia, v němž jsou věřící nabádáni k následování Krista svým sebezapřením.¹⁹⁴ V kázání pak byl tento úryvek aplikován na život svatého Václava. Ještě před tím se ale v neděli osmého září slavilo Narození Panny Marie a v neděli třináctého téhož měsíce byl svátek Jména Panny Marie. V neděli čtvrtého října se slavil další z mariánských svátků a to slavnost Panny Marie Růžencové nebo jen Růžencová slavnost. Roku 1883 papež Lev XIII. v tzv. růžencové encyklice předepsal, aby se po celý měsíc říjen konala každý den v katedrálních, farních a mariánských kostelech modlitba růžence. O pět let později pak byl předepsán celý mešní formulář ke svátku Růžencové Panny Marie.¹⁹⁵

Na třetí neděli, tedy 18. října, připadl toho roku svátek Posvěcení chrámů Páně. V tento den se tedy konalo v Lišově i v jeho přífařených vsích posvěcení. V neděli prvního listopadu 1903 se v lišovském kostele slavila slavnost Všech svatých a následující den „*Památka dušiček v očistci*“,“¹⁹⁶ tedy Památka všech věrných zemřelých. Byl to den, kdy se katolíci nejvíce modlili za spásu duší svých blízkých, kteří již zemřeli a jejichž duše trpí v očistci.

V neděli 29. listopadu začal advent a s ním i nový liturgický rok. Kromě množství lidových zvyků, tradic a pověr se lidé během adventu především připravovali na příchod spasitele Ježíše Krista. Byla to doba postní a liturgickou barvou postních dob je fialová, tudíž si Ludvík Kazda oblékal na mše a pobožnosti fialové roucho. Mše svatá byla zkrácena o vstupní Gloria, protože tento zpěv zazněl poprvé v Betlémě teprve nad jesličkami s narozeným Ježíškem. Také se vynechávaly přímluvy svatých, aby se pozornost věřících co nejvíce soustředila na Spasitele. Protože první neděle adventní je i počátkem liturgického roku, četlo se tuto neděli v evangeliu o Posledním soudu, aby se věřící připravovali nejen na příchod Krista narozeného ve chlévě, ale i na jeho příchod v den Posledního soudu.

Od 29. listopadu do 15. prosince se v Lišově konaly misie. „*Odbývali*“ je zde bratři z Kongregace Nejsvětějšího Vykupitele v Kutné Hoře P. Plešek, Josef Benda a Emanuel Kovář „*by náboženský život zdejší se vzpružil, a víra oživila, působení*

¹⁹³ Rolník. *Kalendář pro zábavu, poučení a k užítku našich hospodářů na rok 1903*, Vimperk - Nový York 1903, s. 27.

¹⁹⁴ Mt 16, 24-27.

¹⁹⁵ J. KUPKA, *O církevním roce*, s. 552-556.

¹⁹⁶ Rolník, s. 32.

liberalismu zde paralysováno bylo“.¹⁹⁷ Možná se paralyzace nezdála být dost účinná, protože už v listopadu následujícího roku přišli bratři z téže kongregace na misie do Lišova znova „*by dílo vloni započaté dovršeno bylo*“.¹⁹⁸ Obě misie byly podle zapisovatele farní kroniky úspěšné. Při první misii bylo komunikantů na tři tisíce, při druhé asi o pět set méně. Při kázáních byl kostel vždy plný a jen málo Lišovanů ho opouštělo před koncem mše svaté.¹⁹⁹

Druhá neděle adventní vyšla roku 1903 na svátek svatého Mikuláše, tedy šestého prosince.²⁰⁰ V evangeliu tuto neděli zazníval příběh o Janu Křtiteli.²⁰¹

Na úterý osmého prosince připadl roku 1903 svátek „*Rorate*“, tedy slavnost Neposkvrněného početí Panny Marie.²⁰² Mše svatá se v tento den sloužila velmi časně, farníci přicházeli obvykle ještě před úsvitem, aby pozdravili Pannu Marii, hvězdu jitřní. Tma, která se v kostele v tuto časnou dobu rozprostírala a s ní kontrastující svícemi osvětlený oltář symbolizovali svět a Krista, jenž do této tmy vstoupil. V evangeliu se pak četlo o andělu Gabrielovi, který zvěstoval Panně Marii, že se stane matkou Spasitele.

Třetí neděle adventní se toho roku slavila 13. prosince, tedy na svatou Lucii.²⁰³ Tato neděle značila tiché a radostné očekávání narození Spasitele. Z evangelia se opět četl úryvek o Janu Křtiteli, který v něm vysvětluje kněžím a levitům, že není Mesiáš.²⁰⁴ Ve středu 16., v pátek 18. a v sobotu 19. prosince si lišovští spolu s ostatními katolíky odbývali tzv. suché dny.²⁰⁵ Při mši svaté se během těchto dnů ve středu četlo opět evangelium se zvěstováním Panny Marie, v pátek o navštívení Panny Marie a v sobotu bylo evangelium stejné jako o čtvrté neděli adventní, která následovala 20. prosince. V ten den se opět četl výňatek z evangelia o Janu Křtiteli.²⁰⁶

¹⁹⁷ SOKA České Budějovice, FÚ Lišov, Pamětní kniha 1881-1950.

¹⁹⁸ Tentokrát v Lišově jako misionáři působili ve dnech 6. - 12. listopadu František Šeřfk, František Blažek a Emanuel Kovář. TAMTÉŽ.

¹⁹⁹ TAMTÉŽ.

²⁰⁰ *Rolník*, s. 34.

²⁰¹ Mt 11, 2-10.

²⁰² *Rolník*, s. 34.

²⁰³ TAMTÉŽ, s. 34.

²⁰⁴ J 1, 19-28.

²⁰⁵ Suché dny byly postní dny, které byly církví stanoveny, aby křesťané děkovali Bohu za dary, které jim přináší. Suché dny bylo třídní (středa, pátek a sobota), které se konalo vždy po čtvrt roce. Z toho vznikl název *kvatembr*. Lidé se měli postit modlitbami, vyprošovat si Boží požehnání a zasvětit následující čtvrtletí Bohu. V roce 1903 suché dny připadly na 4., 6. a 7. března, 3., 5. a 6. června a na 16., 18. a 19. prosince. J. KUPKA, *O církevním roce*, s. 28-31 a *Rolník*, s. 4.

²⁰⁶ L 3, 1-6.

Vrcholem celého adventu byla Slavnost narození Páně 25. prosince, jež roku 1903 připadla na pátek.²⁰⁷ V očekávání tohoto narození držela se v předvečer tohoto svátku vigílie,²⁰⁸ což byla v podstatě půlnoční mše vánoční. Na Boží Hod vánoční směl každý kněz, a tedy i Ludvík Kazda, sloužit tři mše. První z nich byla půlnoční mše svatá, při které se slavil věčný původ Syna od Otce. Při druhé, jež se konala na úsvitě svátku, bylo oslavováno Synovo narození v čase a říkalo se jí pastýřská, protože evangelium vypravovalo o pastýřích, kteří se klaněli Ježíškovi. Při třetí mši v tento den se slavilo Kristovo narození v lidském srdci a četl se počátek Janova evangelia.²⁰⁹

Během Vánoc se slavily také některé svátky svatých: 26. prosince byl svátek svatého Štěpána, 27. prosince svatého Jana Evangelisty a o den později svátek Mládětek.²¹⁰ V den tohoto svátku se na znamení smutku a soucitu s jeruzalémskými matkami oblékali kněží do fialových rouch a při bohoslužbě se neříkalo radostné Gloria. Osm dní po Vánocích, což bylo na Nový rok 1904, se slavil svátek Obřezání Páně. Na středu 6. ledna připadl svátek Zjevení Páně nebo také Tří králů.²¹¹ V tento den se držela vigílie a také se světla voda. Evangelium popisovalo příchod tří mudrců do Betléma, kteří se klaněli narozenému Ježíškovi a přinesli mu dary. Slavností Zjevení Páně byly zakončeny vánoční svátky, i když doba vánoční trvala až do tzv. doby devítníkové. Slavnost Svaté rodiny, která se slavila v neděli 24. ledna, byla v roce 1904 poměrně novým svátkem. Zavedl ji totiž až roku 1893 svým dekretem ze 14. června papež Lev XIII. Rodina má být „*dle vůle Kristovy štěpníci pravého života křesťanského a bezpečným útočištěm pořádku a kázně.*“²¹²

Třetí až šestá neděle po Zjevení Páně nepatřily na počátku dvacátého století ani do vánoční, ani do velikonoční doby. Byly to neděle bez zvláštního významu, kdy se neslavil žádný zvláštní aspekt Kristova tajemství.²¹³

Doba velikonoční začala roku 1904 tzv. dobou devítníkovou už v neděli 31. ledna a skončila popeleční středou. Tato doba byla v podstatě přípravou na dobu postní

²⁰⁷ Rohník, s. 34.

²⁰⁸ Vigílie je noční bohoslužba, která bývá přípravou k velkým církevním svátkům.

²⁰⁹ J 1, 1-14.

²¹⁰ Svátek Mládětek se slaví na památku jeruzalémských dětí, které nechal Herodes povraždit po Kristově narození.

²¹¹ Malý národní kalendář pro čas a věčnost na přestupný rok 1904, Vimperk a Nový York 1904, s. 6.

²¹² J. KUPKA, O církevním roce, s. 130.

²¹³ Teprve Druhý vatikánský koncil (1962-1965) stanovil od pondělí po křtu Páně do popeleční středy tzv. 1. liturgické mezidobí. Srov. F. KUNETKA, Liturgický rok, s. 15-16.

a měla povzbudit věřící k odloučení od hmotného světa, který se právě v této době nejvíce oddával radovánkám – byla to doba masopustu.²¹⁴

Bezprostřední doba před Velikonocemi byla dobou čtyřicetidenního půstu a začínala Popeleční středou 17. února.²¹⁵ Sám tento den byl dnem velkého postu, kdy bylo dovoleno se dosyta najíst pouze jednou za den. Název popeleční je odvozen z toho, že se v ten den světil popel, připravený z ratolestí, které byly posvěceny na květnou neděli předešlého roku, a znamenala se jím čela věřících nebo se jim sypal na hlavu. Popel značil smrt, pomíjivost a křehkost lidského života a byl symbolem kajícího pokání. I evangelium, které se četlo v tento den při bohoslužbě, obsahovalo Ježíšovu nauku o postu.²¹⁶

Na první neděli postní 21. února se neslavil žádný svátek a oltář lišovského ani jiného kostela nebyl ozdoben květinami. Ludvík Kazda sloužil mši, stejně jako všechny ostatní v postním období, ve fialovém rouchu. Výňatek z evangelia pro tuto neděli popisoval Ježíšův zápas s ďáblem²¹⁷ a odkazoval na to, že křesťané nemají příliš důvěřovat vlastním silám, ale mají hledat důvěru a oporu v modlitbách a postu.

Na 24., 26. a 27. února připadly opět tzv. suché dny²¹⁸, kdy se lidé postili a modlili ještě o něco více než během celého postního období. Po těchto dnech následovala 28. února druhá neděle postní. Evangelium tohoto dne vyprávělo o proměnění Páně, jak se Ježíš zjevil vyvoleným apoštolům, kterak rozmlouvá s Mojžíšem a Eliášem.²¹⁹ Následující pondělí byl také tak trochu výjimečný den, bylo 29. února, protože rok 1904 byl přestupný. Třetí neděle postní 6. března stavěla do popředí boj mezi Ježíšem a ďáblem a apelovala tak na zpověď hříšníků. I evangelium pro tento den popisovalo příběh, jak Ježíš vymýtil ďábla z posedlého člověka.²²⁰ Následující, čtvrtá, postní neděle byla o něco radostnější než ostatní a ukazovala Krista jako osvoboditele křesťanského lidu. Evangelium přibližovalo scénu nasycení hladových zástupů pěti chleby a dvěma rybami.²²¹ Poté následovala tzv. doba pašijová, kterou tvořily poslední dva týdny čtyřicetidenního postu. Neděle 20. března se podle

²¹⁴ Dnes se zdá, že tzv. devítiníková doba byla snahou církve usměrnit masopustní veselí, jež mělo kořeny v pohanství. Druhý vatikánský koncil tuto dobu zrušil.

²¹⁵ *Malý národní kalendář*, s. 9.

²¹⁶ Mt 6, 16-21.

²¹⁷ Mt 4, 1-11.

²¹⁸ *Malý národní kalendář*, s. 4.

²¹⁹ Mt 17, 1-9.

²²⁰ L 11, 14-28.

²²¹ J 6, 1-15.

toho nazývala pašijová²²² nebo také smrtná.²²³ V tuto neděli se v kostele zahaloval kříž i oltářní obrazy na znamení smutku a odhalovaly se až na Velký pátek.

Následující pátek 25. března se slavil svátek Zvěstování Panny Marie, který v tomto roce „přebil“ svátek Sedmibolestné Panny Marie, který připadal právě na pátek po pašijové neděli. Svátek Zvěstování Panny Marie připomíná událost, kdy Anděl Páně zvěstoval Panně Marii, že ona se stane matkou Božího Syna. Jindy v tuto neděli slavený svátek Sedmibolestné Panny Marie se slavil především proto, že Velikonoce jsou zasvěceny Ježíši Kristu, jeho utrpení a zmrtvýchvstání. Ale jeho matka Panna Marie se toho všeho také účastnila a trpěla nejen, když jejího syna přibíjeli na kříž.²²⁴ Po tomto svátku následovala 27. března Květná neděle. Při mši na tuto neděli posvětil Ludvík Kazda věřícím ratolesti jako připomínku slavnostnímu vjezdu Ježíše do Jeruzaléma, kdy mu lidé mávali palmovými ratolestmi.²²⁵ Bohoslužba na Květnou neděli již byla plně zasvěcena Kristovu utrpení. Při mši se zpívaly pašije, tedy umučení Krista podle evangelia svatého Matouše.

Konečně zeleným čtvrtkem 31. března začalo v roce 1904 svaté třídní, kdy církev slavila dokonání oběti Ježíše Krista na kříži. Sám Zelený čtvrtek byl v podstatě dnem slavnostním, protože církev si připomínala ustanovení nejsvětější svátosti oltářní při poslední večeři Páně. Pak ale následoval smutek na Olivetské hoře a Jidášova zrada. Farář Kazda sloužil v tento den bohoslužbu již v bílém rouchu. Když se zpívalo Gloria, rozezněly se na věži lišovského kostela zvony, které pak zcela utichly až do Bílé soboty. Evangelium pak připomínalo poslední večeři, kdy Ježíš omyl svým učedníkům nohy. Po mši se v průvodu a za zpěvu hymnu přenesla nejsvětější svátost do postranní kaple, kde zůstala do následujícího dne a také se slavnostně obnažily oltáře.

Velký pátek byl vždy pro křesťanskou církev dnem největšího smutku a držel se přísný půst. Bohoslužebné obřady Velkého pátku si ještě počátkem dvacátého století uchovaly starobylost formu. Mše začínala tím, že kněz kráčel v černém rouchu a beze světla k obnaženému oltáři, před ním padl na tvář a rozjímal. Následovalo čtení z proroka Ozeáše a z Druhé knihy Mojžíšovy, pak se zpívaly pašije a nato byly čteny

²²² Dnes pouze pátá neděle postní.

²²³ Proč se tato neděle nazývala smrtnou, více pojednává následující kapitola této práce.

²²⁴ Sedm bolestí Panny Marie - při prorockých slovech Simeona: „Tvou vlastní duši pronikne meč“, při útěku P. Marie, Josefa a malého Ježíška do Egypta, při hledání dvanáctiletého Ježíše, který se ztratil v Jeruzalémě, při pohledu na Ježíše, když nesl svůj kříž, při ukřižování Ježíše Krista, při snímání jeho těla z kříže a při jeho pohřbívání do hrobu. J. KUPKA, *O církevním roce*, s. 244-247.

²²⁵ Přesný postup při obřadu svěcení ratolestí z počátku dvacátého století srov. J. KUPKA, *O církevním roce*, s. 254-258.

přímluvy. Poté se odhalil a uctíval kříž. V průvodu se pak nesla svatá hostie k oltáři a konala se tzv. „mše napřed posvěcených chlebů.“²²⁶

Na Bílou sobotu se držel hluboký smutek. Přes den se nesloužily žádné pobožnosti. Teprve v noci se konala velikonoční vigilie, která se skládala především z modliteb, zpěvů, čtení Písma svatého, křtu katechumenů a byla zakončována za svítáním mší svatou a přijímáním.²²⁷ Z evangelia se četl úryvek o zmrtvýchvstání Páně.²²⁸

V neděli třetího dubna se slavil Boží hod velikonoční, tedy vzkříšení Ježíše Krista. Byl to největší svátek v liturgickém roce, který byl naplněním celého křesťanství. Ježíš Kristus položil život za lidi a vstal z mrtvých, a tak i každý člověk vstane z mrtvých. I evangelium v tento den popisovalo Kristovo zmrtvýchvstání.²²⁹ Protože tímto svátkem také skončil čtyřicetidenní půst, světily se na znamení toho, že se věřící opět smí dosyta najíst, velikonoční pokrmy. Slavnostní den se pak zakončil nešporami. Také na velikonoční pondělí se sloužila slavná mše svatá a všichni věřící přišli do kostela. Evangelium vyprávělo příběh, jak se Ježíš zjevil učedníkům cestou do Emaus.²³⁰

Na začátku dvacátého století tzv. užší doba velikonoční sahala ke svátku Nanebevstoupení Páně a tzv. širší doba velikonoční končila až sobotou po svatém Duchu. Slavnost Nanebevstoupení Páně připadla roku 1904 na čtvrtek 12. května.²³¹ Byl to jeden z největších křesťanských svátků a připomínal, že Ježíš Kristus čtyřicet dní po svém vzkříšení řekl apoštolům: „Jděte do celého světa a hlásejte Evangelium.“ a na hoře Olivetské před jejich zraky vstoupil na nebesa.²³² V tento den se po čtení evangelia zhasl a odnesl paškál,²³³ který od Velikonoc hořel vždy při bohoslužbách.

Padesát dní po Vzkříšení se slavily tzv. Svatodušní svátky na památku seslání Ducha svatého Panně Marii a apoštolům. Svátkům se také říkalo Letnice.²³⁴ Seslání Ducha svatého bylo poslední dílo vzkříšeného Krista v jeho vykupitelském poslání. Tyto svátky tedy zakončovaly dobu velikonoční. Roku 1904 byl Boží hod svatodušní

²²⁶ K přesnému popisu velkopátečních obřadů srov. J. KUPKA, *O církevním roce*, s. 286-292.

²²⁷ TAMTÉŽ, s. 263-310.

²²⁸ Mt 28, 1-7.

²²⁹ Mk 16.

²³⁰ L 24, 13-35.

²³¹ *Malý národní kalendář*, s. 17.

²³² Mk 16, 15.

²³³ Velikonoční svíce.

²³⁴ Letnice jsou původně židovským svátkem, kdy si židé připomínají den, kdy jim bylo na hoře Sinaj dáno deset přikázání.

22. května a o den později bylo svatodušní pondělí.²³⁵ Mše svatá na Boží hod svatodušní byla velkolepým chvalozpěvem oslavujícím Ducha svatého. Evangelium při této bohoslužbě obsahovalo epilog Ježíšovy řeči k apoštolům, kde se s nimi loučil před svým umučením a promlouval o Duchu svatém.²³⁶ Pondělí svatodušní se v liturgii zaměřovalo především na lidskou víru. „*Kde jest víra, tam působí milost Boží, kde jest víra, tam sestupuje duch svatý, kde jest víra, tam se daří skutky světla.*“²³⁷ Slova o víře se objevovala i v evangeliu pro tento den.²³⁸

Další neděle po svatém Duchu popisovaly život a skutky Ježíše Krista a jejich liturgie nebyly příliš propojeny.²³⁹ Hned první neděli po svatém Duchu se konala slavnost Nejsvětější trojice, která poukazuje na trojjedinost Boha, že je jeden Bůh ve třech osobách – Otec, Syn a Duch svatý. Ve čtvrtek druhého června 1904 byla zase slavnost Božího těla. Jejím úkolem bylo oslavit eucharistii, ve které se zhmotňuje tělo Spasitele. Při této příležitosti se konal průvod Lišovem, v jehož čele se nesla monstrance se zhmotněným Kristem v hostii. Zároveň měl průvod Božího těla prosebný ráz, vyprošovala se při něm totiž úroda polí. Kvůli tomu byly postaveny na čtyři světové strany čtyři oltáře, u kterých se udělovalo požehnání.

V pátek desátého června se konala slavnost Nejsvětějšího srdce Páně. Svátek byl odvozen od toho, že Ježíšovo srdce bylo symbolem Ježíšovi lásky k lidem. V neděli třetího července byl slaven svátek Navštívení Panny Marie, kdy Maria šla navštívit svou sestřenicí Alžbětu, jež nosila pod srdcem Jan Křtitele. Největším mariánským svátkem byla slavnost Nanebevzetí Panny Marie, která se roku 1904 konala v pondělí 15. srpna, tedy v den údajné smrti Panny Marie. Liturgie tohoto svátku obracela pozornost nejen k její smrti, ale k celému jejímu životu.

²³⁵ *Malý národní kalendář*, s. 17.

²³⁶ J 14, 23-31.

²³⁷ J. KUPKA, *O církevním roce*, s. 386.

²³⁸ J 3, 16-21.

²³⁹ Od Druhého vatikánského koncilu se tato doba označuje jako druhé liturgické mezidobí, které trvá od pondělí po slavnosti Seslání Ducha až do soboty před první nedělí adventní. F. KUNETKA, *Liturgický rok*, s. 21.

VII. FARNÍK

Jak mohl vypadat jeden rok v životě obyvatele lišovské farnosti? Co všechno během roku zažil, co vše musel vykonat? Jak prožíval události, které se kolem něho děly, ať už přímo v jeho okolí nebo v širším měřítku? Čím se řídil a jak hodně musel pracovat, aby se uživil? Na tyto otázky se pokusí odpovědět následující kapitola. Je věnována lišovskému farníkovi Františku Benedovi z Dolního Miletína²⁴⁰ a přibližuje jeho život v od září roku 1903 do srpna roku 1904.

²⁴⁰ Díky *Kronice rodu Beneda*, bylo možno alespoň zevrubně rekonstruovat život Františka Benedy, což u jiných lišovských farníků možné nebylo. Srov. Václav BENEDA, *Kronika rodu Beneda*, rkp. v archivu autorky.

VII. 1. Život Františka Benedy²⁴¹

František Beneda se narodil 7. září 1866 v Dolním Miletíně v zemědělské usedlosti²⁴² jako deváté dítě Václava a Anny Kateřiny Benedových.²⁴³ Protože měl František dva starší bratry,²⁴⁴ nebyla pro něj žádná šance zdědit rodinný statek. Otec ho tedy dal do služby do Rakouska, odkud přišel na výměnu sloužit do Dolního Miletína na benedovský grunt rakouský chlapec. Po svém návratu sloužil František v Hůrkách u Frolíků.

Jako poměrně mladý, ve dvaceti letech, se stal František Beneda otcem. Dne 28. prosince 1886 se mu narodil syn Jan,²⁴⁵ ke kterému se on sice přiznal, avšak jeho matku, Kateřinu Hurtovou, která byla o pět let starší než František, si z neznámých příčin nevzal a oženil se s ní teprve počátkem roku 1892,²⁴⁶ čímž byl jejich syn Jan legitimizován. Kateřina však ještě téhož roku zemřela.²⁴⁷ Tím se František Beneda přiznal na grunt v Dolním Miletíně čp. 6.²⁴⁸ Než se oženil, pracoval František jako výpomocný konduktér na dráze císařovny Alžběty v Českých Budějovicích. Bydlel tam na Dobrovodské silnici číslo 244.²⁴⁹ Poté, co si vzal Kateřinou Hurtovou, na dráze skončil a obhospodařoval statek.

²⁴¹ Údaje o životě Františka Benedy viz V. BENEDA, *Kronika*, s. 28 an. Rovněž další odkazy, pokud není uvedeno jinak, vycházejí z tohoto pramene. Stručný rodokmen rodu Benedů viz Příloha č. 8.

²⁴² Dolní Miletín čp. 13. Františkův nejstarší bratr Josef tento grunt zdědil a 17. července 1891 jej prodal Janu Vávrovi ze Skalice. Více o majetkových vztazích na statku viz Katastrální úřad České Budějovice, pracoviště Pozemková kniha, č. knihy 48, Dolní Miletín, knihovní vložka č. 13. Rod Benedů vlastnil tento statek v přímé linii téměř tři sta let. Již roku 1612 se na benedovský grunt přistěhoval Marek Bubla ze Spolí a převzal jméno po původním majiteli Janu Benedovi, který zemřel při vpádu pasovských vojsk do jižních Čech.

²⁴³ Václav Beneda se narodil 5. srpna 1823 v Dolním Miletíně na statku čp. 13 a zemřel tamtéž 17. února 1873. Anna Kateřina Benedová, rozená Adamcová pocházela z obce Hůrky čp. 9. Po Františkovi se jeho matce narodily ještě dvě děti, ale obě zemřely ještě v týž den, kdy se narodily.

²⁴⁴ Josef Beneda (1852-1929) a Jan Beneda (1861-1941).

²⁴⁵ SOA Třeboň, Sběrka matrik, Matriční obvod Lišov, kniha 10. Jan Beneda se 3. června 1919 oženil s Marií Holickou (6. ledna 1890 - 12. prosince 1964) z Dolních Slověnic a zdědil statek jejich rodičů. Jan Beneda zemřel 11. dubna 1966. Společně se svou ženou měli čtyři syny: Jana (23. 5. 1920 - 2. 2. 1989), Františka (3. 12. 1922 - 3. 11. 1979, převzal po otci statek v Dolních Slověnicích), Jaroslava (29. 5. 1927, dosud žije) a Josefa (21. 10. 1928 - 13. 7. 2008).

²⁴⁶ František Beneda se s Kateřinou Hurtovou oženil 26. ledna 1892, viz TAMTÉŽ, kniha 17.

²⁴⁷ TAMTÉŽ, kniha 25. Proč si František Beneda nevzal svou první ženu dříve, není možno dopátrat. Lze tedy jen spekulovat, zda sňatku třeba nebránil Kateřinin otec, protože ona byla dědičkou gruntu a František Beneda byl v podstatě nemajetný.

²⁴⁸ Statek měl původně zdědit Kateřinin bratr, ale tragicky zahynul poté, co se opil a nešťastně upadl na hlavu. V této usedlosti žijí potomci Františka Benedy dodnes. Převod statku čp. 6 na Františka Benedu a jeho ženu Kateřinu Benedovou - viz Katastrální úřad České Budějovice, pracoviště Pozemková kniha, č. knihy 48, Dolní Miletín, knihovní vložka č. 6. Katastrální mapa části Dolního Miletína s označením benedovského gruntu z roku 1889 viz Příloha č. 9 a současná podoba tohoto statku viz Příloha č. 10.

²⁴⁹ SOA Třeboň, Sběrka matrik, Matriční obvod Lišov, kniha 17.

V roce 1895 se František Beneda oženil podruhé. Jeho další manželkou se stala Anna Benedová, rozená Michalová.²⁵⁰ Ta svému muži porodila nejprve v lednu 1893 syna Františka, který ale ještě téhož roku zemřel. O rok později se narodila dcera Kateřina, která také brzy po porodu zemřela.²⁵¹ Teprve v květnu roku 1896 přišla na svět dcera Marie, která zůstala naživu.²⁵² Téměř deset let později, v roce 1905, se narodil syn František²⁵³ a za dva roky přibyl do rodiny ještě syn Václav.²⁵⁴ Se svou druhou ženou prožil František Beneda bezmála padesát společných let. Během této doby se jejich statek proměnil k nepoznání. V roce 1905 byla opravena stodola, v letech 1914-1916 se zase vystavěly maštale a chlívký. Byla přestavěna i obytná část.

Celou dobu, co František Beneda žil na statku v Dolním Miletíně²⁵⁵ číslo 6 patřilo k jeho denním povinnostem zvonění na zvoničku na pomyslné návsi.²⁵⁶ Zvonil vždy ráno, v poledne a večerní klekání. Za tuto svoji povinnost dostával i malou peněžní odměnu. V hospodaření na statku Františkovi kromě ženy a dětí vypomáhali ještě čeledín a dvě služky.²⁵⁷ Také zde ještě žila tchyně Františka Benedy z prvního manželství Marie Hurtová, které ale v této době bylo osmdesát let.²⁵⁸

Z počtu hospodářského zvířectva, které bylo chováno na gruntu Benedů lze soudit, že tato usedlost byla poměrně velká a Františka Benedu lze tedy označit za

²⁵⁰ Anna Benedová, rozená Michalová, se narodila 18. února 1874 v Hůrách a zemřela 30. ledna 1957 v Dolním Miletíně. Je spolu se svým mužem pochována na lišovském hřbitově.

²⁵¹ SOA Třeboň, Sběrka matrik, Matriční obvod Lišov, kniha 25.

²⁵² Marie Benedová, provdaná Španvrtová se narodila 31. května 1896 a zemřela 23. prosince 1974. Roku 1922 se provdala za Bohumila Španvrtu (4. 11. 1896 - 15. 8. 1974) a přestěhovala se za ním do Kališť u Ledenic. Měli spolu dvě dcery: Marii Španvrtovou, provdanou nejprve Bumbovou, rozvedenou a znovu provdanou Vaňatovou a Alenu Španvrtovou, provdanou Dvořákovou.

²⁵³ O Františku Benedovi se nepodařilo zjistit žádné další informace.

²⁵⁴ Václav Beneda se narodil 28. 4. 1907 a není známo, kdy zemřel. Dne 10. listopadu 1931 se oženil s Marií Brašničkovou (narozena 26. 3. 1910). Právě tento nejmladší syn Františka Benedy zdědil statek v Dolním Miletíně čp. 6 a jeho potomci na něm hospodaří dodnes. Jeho žena mu porodila celkem pět dětí: Václava Benedu (narozen 1933, ale po devíti dnech zemřel), Františka Benedu (21. 7. 1935 - 17. 3. 2007), Václava Benedu (narozen 4. 11. 1937, dosud žije na statku po svém otci), Marii Benedovou (narozena 24. 11. 1941) a Bohumíra Benedu (narozen 29. 8. 1943).

²⁵⁵ V roce 1900 měl Dolní Miletín 116 obyvatel, z toho 61 mužů a 55 žen. Všichni byli římskokatolického vyznání. Plně gramotných zde bylo 94 lidí a úplně negramotných 19. Všichni místní obyvatelé byli Češi. Stálo zde dvacet obydlených domů a jeden neobydlený. Viz SOKA České Budějovice, Okresní úřad České Budějovice I, Sčítání lidu 1900, fasc. 115.

²⁵⁶ Statek čp. 6 se nachází zhruba uprostřed vesnice. Jelikož je ale Dolní Miletín typem silniční vsi, nelze o návsi jako takové mluvit.

²⁵⁷ Dle sčítání lidu z roku 1900 pobýval na statku u Benedů jako čeledín Josef Turinský (narozen v roce 1882), který pocházel z Horního Miletína a služky Kateřina Pumprová (narozena 1881) a Kateřina Máchová (narozena 1885), obě pocházely z Dunajovice; viz SOKA České Budějovice, Okresní úřad České Budějovice I, Sčítání lidu 1900, fasc. 112.

²⁵⁸ TAMTĚŽ. Marie Hurtová je uvedena jako výminkářka.

sedláka.²⁵⁹ V roce 1900 vlastnil dvě hřibata, tři kusy hovězího dobytka mladší jednoho roku, dále tři březí jalovice, čtyři krávy, šest volů do stáří tří let a čtyři starší voly k tahu. Z ostatního zvířectva patřilo Františku Benedovi dvanáct podsvinčat mladších tří měsíců, tři svině, dvaatřicet slepic a dva blíže nespecifikované kusy drůbeže. K jeho hospodářství patřily také tři úly.²⁶⁰

Během první světové války podnikl František Beneda cestu do Haliče. Nikoliv však jako voják, ale pouze jako doprovod své švagrové, která tam vezla ukázat své novorozeně jeho otci Josefu Michalovi (bratr Františkovy ženy), který ve válce bojoval v rakousko-uherské armádě a byl zraněn. Protože se bál, že v polní nemocnici zemře a nikdy se již domů nevrátí, přál si ještě svého potomka vidět. Nakonec se ale uzdravil a navrátil na svůj statek v Hůrách.

Kromě první světové války se František Beneda dožil i války světové s označením druhá. V té době už ale byl starcem a nehrozily mu tudíž ani nucené práce. Zemřel v poklidu v polovině září 1943 a pohřben byl devatenáctého téhož měsíce v Lišově. Jeho žena Anna ho přežila o čtrnáct let a zemřela třicátého ledna 1957, pochována je vedle svého manžela.

²⁵⁹ Pavel NOVÁK, *Rolník - Vysočina*, in: L. FASORA - J. HANUŠ - J. MALÍŘ (edd.), *Člověk na Moravě*, s. 185. Zde je rozdělení vrstev zemědělského obyvatelstva ve druhé polovině 19. století dle velikosti jejich pozemku na velkostatkáře, statkáře (celoláníky, tj. tzv. selský lán o výměře 18,6 ha), sedláky (tříčtvrteláníky a půlláníky), chalupníky (čtvrtláníky), deputátníky, nádeníky a na čeledě.

²⁶⁰ SOKA České Budějovice, Okresní úřad České Budějovice I, Sčítání lidu 1900, fasc. 112.

VII. 2. Rok v životě Františka Benedy

(od září 1903 do srpna 1904)

Čas sedláka nikdy neplynul podle kalendáře, ale vždycky jej řídila příroda. Zemědělec se odjakživa musel řídit roční dobou, počasím a přírodními podmínkami okolo sebe. Byl na tom v podstatě závislý jeho život. Zároveň byl na počátku dvacátého století život na vsi stále ještě významně ovlivňován církví. Svátky a slavnosti liturgického roku byly pro venkovské obyvatelstvo stejně důležité nebo možná ještě důležitější než příroda. Vše je totiž v rukách Božích, a tak ani sebelepší počasí nezaručí úrodný rok, když se nedostává Božího požehnání. Takhle ve své době jistě uvažoval i František Beneda. Pro něj (zemědělský) rok de facto končil sklizní, tedy v srpnu. Znamenalo to konec celoročního koloběhu péče a starostí o úrodu a nadcházela doba přípravy půdy na zimu. V podstatě v tu dobu zároveň v končil i liturgický rok.

Astronomicky začal podzim roku 1903 23. září v šest hodin a čtyřicet devět minut ráno. Pro tehdy sedmatřicetiletého Františka Benedu to patrně ale žádný význam nemělo. Kromě mlácení obilí a běžné údržby hospodářství ho v září čekala jen jedna velká slavnost a tou byla na svatého Václava, 28. září, pouť v Lišově. Den před tím, v neděli, se konala poutní mše svatá, na kterou se František s celou svojí rodinou, tedy manželkou Annou, sedmnáctiletým synem z prvního manželství Janem, sedmiletou dceru Marií a snad i s tchyní po první manželce Marií Hurtovou vypravil. Do lišovského kostela nicméně tato rodina, stejně jako všechny ostatní z Miletína, putovala každou neděli.²⁶¹

V září se také sklízelo ze stromů ovoce. Během října nebo začátkem listopadu se obvykle zasíval ozim. Pak polní práce definitivně ustaly a dobytek se zahnal z pastvin na zimu do chléva. V hospodářství se prováděly drobné opravy a přípravy na zimu. Hlavně se ale již od žní až do zimy mlátilo obilí.²⁶² Po večerech se ženy často scházely, aby draly peří na peřiny. Obvykle se také napily něčeho ostřejšího a zpívaly si písně a vyprávěly.²⁶³ V neděli 18. října bylo u Benedů rušno. Slavilo se zde totiž posvícení,

²⁶¹ Kaplička byla v Horním Miletíně postavena až roku 1908. Od té doby se tam mše svatá vždy sloužila jen o pouti na konci srpna.

²⁶² Václav MAREK, *Vesnický život potomka Doudlebanů v obci Hůrách*, Budivoj 9. 10. 1903, 39, č. 83. V tomto čísle Budivoje začíná v rubrice Historické drobnosti seriál, v němž je zmiňováno i zemědělství. Seriál by uveřejňován do č. 87 (27. 10. 1903).

²⁶³ TAMTÉŽ.

stejně jako všude jinde.²⁶⁴ Napekly se koláče, možná i husa byla, a sešli se tu hosté a příbuzní.

Počátek listopadu byl ve znamení Dušiček, tedy nejprve se prvního dne v měsíci slavil svátek Všech svatých a na druhý den připadala Památka všech zemřelých. V ten den se rodina Benedů vydala do Lišova na hřbitov, aby tam navštívila své předky, zapálila svíčky a nazdobila jejich hroby.

Konec všedních dní znamenal začátek adventu. V této době probíhaly přípravy na Vánoce. Hospodyně se činily s úklidem, ale především se lidé měli na Kristovo narození připravit duchovně. Advent je dobou postní, a tak se během těchto čtyř týdnů lidé měli řídit zásadami střídmosti v pití a jídle. Byly zapovězeny i zábavy se zpěvem a tancem. Zároveň ale byla tato doba plná lidových obřadů a zvyků, které měly lidem snad i ukrátit dlouhé zimní chvíle. Některé dny byly speciálně významné pro věštění. To platilo především pro svátek svatého Ondřeje 30. listopadu. A tak možná i František Beneda se svou ženou přiklopili v ten den čtyřmi hrnečky hrst hlíny, kus chleba, hřeben a prsten, zamíchali je a odklopili jeden z nich, aby se dozvěděli, co je v příštím roce čeká. Pravděpodobně odhalili chleba, jenž věštil majetek, protože se jim v následujících letech dařilo dobře.²⁶⁵ Na svatého Ondřeje se také v Lišově konal výroční trh, na který v to pondělí František Beneda se svojí ženou jistě zavítali, aby nakoupili, co bylo třeba do domácnosti.

Snad ještě na počátku 20. století chodily v Dolním Miletíně na svatou Barboru ženy a dívky za ni převlečené do bílých šatů a zahalené rouškou. Snad podělily sladkostmi sedmiletou Marii Benedovou a pomodlily se s jejími rodiči, bratrem a babičkou ke svaté Barboře. Druhý den jistě i na statek u Benedů zavítal svatý Mikuláš se svými průvodci čertem a andělem a nadělil malé Marušce ořechy a sušené ovoce. Svatá Lucie byla v minulosti považována za ochránkyni před čarodějnicemi a tak František Beneda udělal v tento den nad vraty chléva svččenou vodou tři křížky a třeba k němu do stavení také přišla sama „Lucka“ – žena celá oblečená v bílém s velkým zobákem, jež domácím oznámila, že se dni již krátí.²⁶⁶

Vyvrcholením celého postního období byly Vánoce, tedy svátky oslavující narození Božího Syna Ježíše Krista. Sám Štědrý den byl dnem, kdy se dodržoval přísný

²⁶⁴ Rolník, s. 29 a *Kalendář k uctění nejsvětějších Srdcí Pána Ježíše a Panny Marie pro katolický lid na obyčejný rok 1903*, Vimperk – Nový York 1903, s. 29.

²⁶⁵ V. VONDRUŠKA, *Církevní rok*, s. 77. Známý je v tento den také zvyk lití olova - viz Čeněk ZÍBRT, *Veselé chvíle v životě lidu českého*, Praha 2006², s. 441-442.

²⁶⁶ Č. ZÍBRT, *Veselé chvíle*, s. 473.

půst. Dětem bylo slibováno, že pokud se budou správně postit, uvidí večer zlaté prasátko. Pokud by švindlovaly, rozpárala by jim Perchta břicho.²⁶⁷ Ráno se šla celá rodina umýt do potoka, který byl od jejich chalupy vzdálen jen pár desítek metrů, aby byli všichni v následujícím roce zdraví. S východem první večerní hvězdy zasedla rodina Františka Benedy ke slavnostní večeři, od které bylo zakázáno vstávat, jinak by se rodinná pospolitost v následujícím roce rozpadla. Před jídlem se všichni pomodlili, poděkovali za vše dobré v předchozím roce a prosili o požehnání do roku dalšího a aby se za rok zase ve stejném počtu sešli. Večeře měla několik chodů a jistě nechyběl kuba, sladkokyselá omáčka se sušenými švestkami a ořechy, vánočka a kapr. Jídla muselo být dost, aby se všichni nasýtli a ještě zbylo, což mělo zaručit hojnost do dalšího roku. Také se kus od štědrovečerní večeře dal dobytku a hodil do studny.²⁶⁸ Po večeři rodina rozkrajovala jablka a luštila z nich osud jednotlivých členů. Možná si již tehdy sedmiletá Marie pouštěla po vodě skořápky z ořechů s hořící svíčkou, aby zjistila, kam se jednou provdává. Poté se všichni sesedli u vánočního stromku a nadělili si drobné dárky. Později se celá rodina vydala na půlnoční mši svatou do lišovského kostela. Vánoce roku 1903 nebyly příliš bílé, ale spíše na blátě.²⁶⁹

Druhý den, na Boží hod, se nesmělo pracovat. A tak ani hospodyně Anna Benedová nestlala postele a František Beneda ráno zavázal dobytku huby, aby nepřezvykoval a neznesvětil tento den.²⁷⁰ Na svatého Štěpána se při mši svaté v kostele světilo obilí pro jarní setbu a i František Beneda si jistě přinesl do kostela to své. Již od Štědrého dne, ale nejvíce právě na Štěpána chodili po Miletíně koledníci a tak je hospodyně podělila nějakým jídlem. Poslední den roku 1903, ve čtvrtek třicátého prvního prosince se u Benedů na statku vstávalo velmi časně. V tento den se totiž všichni smáli právě tomu, kdo vyspával nejdéle.²⁷¹

Přišel rok 1904, o němž nikdo ze statku v Dolním Miletíně číslo šest nevěděl, jaký bude a co přinese. Nikdo z rodiny Františka Benedy netušil, že celá země bude trádat velkým suchem a tak ani úroda nebude v tomto roce valná. Prvního ledna na sebe ale byli všichni jistě hodní, protože „jak na nový rok, tak po celý rok“. Také toho dne nikdo nic nevynesl ze stavení, protože by to v následujícím roce chybělo.²⁷² Ve

²⁶⁷ V. VONDRUŠKA, *Církevní rok*, s. 81.

²⁶⁸ TAMTÉŽ, s. 82.

²⁶⁹ *Budivoj 2. 1. 1904*, 40, č. 1.

²⁷⁰ V. VONDRUŠKA, *Církevní rok*, s. 84.

²⁷¹ TAMTÉŽ, s. 86.

²⁷² TAMTÉŽ, s. 44.

svátek Tří králů zavítali na statek koledníci převlečení za tři mudrce, zazpívali píseň a na vrata napsali letopočet s písmeny K+M+B.²⁷³ Tímto svátkem končila vánoční doba a přišla řada všedních dní a všedních prací. Nejlépe tuto dobu vystihuje pranostika: „*Užij času jako husa klasu; užij ho ve prospěch svůj a nikdy jím nepovrhuj.*“²⁷⁴ Na statku u Benedů buď již tento den odstrojili vánoční stromek, nebo si jej ponechali až do Hromnic. Hromnice, neboli dle křesťanské liturgie svátek Očišťování Panny Marie, připadly v roce 1904 na úterý. V tento den si František Beneda přinesl z kostela posvěcenou svíčku, která se v následujícím roce zapalovala při bouřkách a měla tak ochránit stavení před zasažením bleskem. Také se toho dne v domě nic nešilo, protože se věřilo, že špička jehly by přitáhla blesk.²⁷⁵

Snad nejveselejší část roku znamenal pro lid na vesnicích masopust. Protože roku 1904 byla Popeleční středa již sedmnáctého února,²⁷⁶ masopust se slavil ve dnech jí předcházejících. Na tučný čtvrtek²⁷⁷ byla možná na statku u Benedů i zabijačka. V neděli před masopustem se konala v Horním Miletíně masopustní zábava.²⁷⁸ Vrcholem však bylo masopustní úterý. Toho dne po Dolním i Horním Miletíně chodil průvod maškar, v němž nesměl chybět medvěd a medvěďák, klíbna (kobyly), čert, žid nebo kominík. Když koleda došla ke statku číslo šest, mládenci v ní chodící si s paní domu zatancovali kolečko a ona je podělila pálenkou a také nějakou výslužkou či penězi, za které oni pak večer v hospodě pili.²⁷⁹

O masopustu se lidé bavili o to víc, že je čekal čtyřicetidenní půst před Velikonocemi. Ten byl započat Popeleční středou, která následovala hned po masopustním úterý. V lišovském kostele se konala mše svatá, při které lidé dostali „popelec“. Tedy, že kněz jim udělal prstem od popela na čelo křížek, na znamení, že „*prach jsi a v prach se obrátíš*“.²⁸⁰ Celý den platil pro katolíky přísný půst, to znamená, že na gruntě Benedů se v ten den nejedlo žádné maso a bylo povoleno se dosyta najíst jen jednou za celý den.²⁸¹ Od svátku svatého Matěje (24. února) do svatého Ondřeje (30.

²⁷³ Podle lidového podání tato značka znamená jména tří mudrců, kteří se přišli poklonit narozenému Kristu do Betléma (Kašpar, Melichar a Baltazar). Církev zase značku vykládá jako zkratku pro *Christis mansionem benedicat*, což v češtině znamená *Kristus, ať požehná přibyték*, viz TAMTÉŽ, s. 45.

²⁷⁴ *Malý národní kalendář*, s. 6.

²⁷⁵ V. VONDRUŠKA, *Církevní rok*, s. 46.

²⁷⁶ *Malý národní kalendář*, s. 4.

²⁷⁷ 11. února 1904.

²⁷⁸ Dolní Miletín vlastní hospodu nikdy neměl.

²⁷⁹ V. VONDRUŠKA, *Církevní rok*, s. 48-49 a Č. ZÍBRT, *Veselé chvíle*, s. 80-141.

²⁸⁰ Gn 3, 19.

²⁸¹ V. VONDRUŠKA, *Církevní rok*, s. 50 a Č. ZÍBRT, *Veselé chvíle*, s. 141-142.

listopadu) se v Lišově konal každý pátek trh. Tam mohl František Beneda nakupovat, co bylo zrovna potřeba a také tam třeba prodávat obilí, dobytek či drůbež.

„Březen za kamna vlezem“ je sice známé pořekadlo, ale pro sedláka platilo spíše naopak. V březnu již probíhaly přípravy na začátek zemědělského roku, tedy setí. V postní době měla největší význam pátá neděle postní (Judica), roku 1904 připadla na dvacátého března. Jinak se jí dodnes říká neděle Smrtná. V ten den se v kostelech na oltářích zahalily kříže a zůstaly tak až do zmrtvýchvstání o Bílé sobotě. Na Smrtnou neděli si děti z obou Miletínů vytvořily figurku Smrtky a za zpívání popěveků a pokřikování ji hodily do potoka, který tekl pod statkem Benedů od Štěpánovic směrem do Hůrek.²⁸² Na Květnou neděli, tedy šestou a poslední neděli postní, si František Beneda přinesl sebou do lišovského kostela k posvěcení „kočičky“. Ty pak hospodyně Anna Benedová zastrčila ve světnici za kříž, kde zůstaly celý rok.²⁸³

K takzvanému „velikonočnímu třídenní“²⁸⁴ patřil na počátku dvacátého století Zelený čtvrtek, Velký pátek a Bílá sobota. Hospodyně vstala na Zelený čtvrtek velmi časně, aby ještě před východem slunce zametla dům a smetí pak vynesla na křižovátku, aby se v domě nedržely blechy. Ale i ostatní členové domácnosti si rádi přivstali, protože kdo před východem slunce snědl chléb namazaný medem, byl chráněn po celý příští rok před hadím uštknutím. Toho dne měli u Benedů jistě k obědu zelí nebo špenát, protože právě na Zelený čtvrtek se měla jíst zelená strava, aby byl člověk celý rok zdravý. Protože v tento den zvoní zvony naposledy a pak „odlétají do Říma“, při večerním zvonění na zvoničku zacinkal František Beneda penězi, aby se ho držely.²⁸⁵ Potom až do Zmrtvýchvstání v sobotu ani jednou ve zvoničce nezvonil.

Ještě před východem slunce se u Benedů vstávalo i prvního dubna, tedy na Velký pátek, protože se všichni šli umýt do potoka, aby byli chráněni před nemocemi. Také hospodyně nikomu v tento den nic z domácnosti nepůjčila, jinak by hrozilo, že by se mohlo s onou věcí čarovat. Po celý den se nesmělo pracovat se zemí ani prát prádlo, namáčelo by se totiž do Kristovy krve.²⁸⁶ Na Bílou sobotu hospodyně uhasila oheň a

²⁸² V. VONDRUŠKA, *Církevní rok*, s. 53-54 a Č. ZÍBRT, *Veselé chvíle*, s. 203-232.

²⁸³ Č. ZÍBRT, *Veselé chvíle*, s. 232-235.

²⁸⁴ Jako velikonoční třídenní je označována doba mezi čtyřicetidenním postem a Božím hodem velikonočním. Od druhého století se do něj počítal Velký pátek, Bílá sobota a Neděle Zmrtvýchvstání jako jednota smrti a vzkříšení. Ve středověku se ale kladl důraz na zvýraznění celku umučení Páně, a tak byla z tohoto třídenní vyjmuta neděle Zmrtvýchvstání a nahrazena Zeleným čtvrtkem. Návrat k původní formě třídenní se uskutečnil až po Druhém vatikánském koncilu. Na počátku dvacátého století tedy stále platilo, že Velikonoce začínaly právě Zeleným čtvrtkem, viz V. VONDRUŠKA, *Církevní rok*, s. 55.

²⁸⁵ TAMTÉŽ, s. 55.

²⁸⁶ TAMTÉŽ, s. 56.

zažehla ho zase až po večerní vigílii v kostele, kam přinesla vlastní polínko, které bylo posvěceno a zapáleno. Právě tímto polínkem pak zapálila oheň v domácnosti. František Beneda pak z posvěceného polínka udělal na poli dřevěný křížek, aby hodně urodilo.²⁸⁷

Na Boží hod velikonoční roku 1904 nebylo příliš hezké počasí. Teplota se pohybovala okolo osmi stupňů Celsia a k večeru i trochu sprchlo.²⁸⁸ Na slavnostní mši svatou si rodina Františka Benedy nesla do kostela k posvěcení sváteční pokrmy jako beránka, mazance, vajíčka, ale i chleba. Kdokoli v tento den přišel k Benedům na návštěvu, dostal kousek posvěceného pokrmu. Hospodář také hodil kus posvěceného jídla do studně, do pole a do sadu, aby byla zdravá voda a hojná úroda. Asi nejvíce zábavy si Miletínští o Velikonocích užili na Velikonoční pondělí čtvrtého dubna. Celý den sice bylo zataženo a chvílemi pršelo,²⁸⁹ ale to jistě neodradilo koledníky od chození s pomlázkou a koledování o výslužku. Sedmnáctiletý Jan Beneda, syn Františka Benedy, si tento obyčej jistě nenechal ujít. Nejprve ale hospodyně a dívky nabarvily vejce a nazdobily kraslice, se kterými určitě pomáhala i již téměř osmiletá Františkova dcera Marie, aby mohly podarovat příšedší koledníky a ti je na oplátku vyšlehali, aby byly zdravé a „neuschly“. Nic náhodě ale určitě nenechal ani hospodář František Beneda a svoji ženu, dceru i služky osobně vyšlehal. A nezapomněl ani na dobytek. Chlapci později s vykoledovanými vajíčky hráli nejrůznější hry.²⁹⁰ Hned následující úterý se v Lišově konal výroční trh, který si František Beneda nenechal ujít.

Podle počasí se obvykle během měsíce dubna zaseto. Protože v roce 1904 bylo z jara poměrně teplo a okolo poloviny dubna se teploty vyšplhaly až ke dvaceti stupňům Celsia, bylo možné zasít dříve. Nejprve ale bylo nutno pole zorat. Ze všeho nejdříve se František Beneda vydal se svou ženou na obchůzku pole. Hospodyně se během obcházení odhalila a nahým tělem se dotkla půdy. To mělo zajistit poli plodnost. Pak se teprve hospodář pustil do orání a oblékl se na to do čisté košile. Když se z pole vracel, jeho manželka nebo služka jej polily vodou, aby nebyl líný.²⁹¹ Na místních polích se pěstovalo hlavně žito a oves, o něco méně již pšenice a ječmen. Také se často touto dobou sázelo zelí a brambory.²⁹² Potíže byly ale se suchou půdou, jelikož tou dobou už

²⁸⁷ TAMTÉŽ, s. 56-57.

²⁸⁸ *Budivoj* 8. 4. 1904, 40, č. 29.

²⁸⁹ TAMTÉŽ.

²⁹⁰ V. VONDRUŠKA, *Církevní rok*, s. 57-58 a Č. ZÍBRT, *Veselé chvíle*, s. 244-269.

²⁹¹ Josef PETRÁŇ - Lydia PETRÁŇOVÁ, *Rolník v evropské tradiční kultuře*, Praha 2000, s. 139-140.

²⁹² *Budivoj* 9. 10. 1903, 39, č. 83. Plodiny byly uvedeny pro obec Hůry. Protože obě vesnice jsou od sebe vzdáleny vzdušnou čarou přibližně devět kilometrů, ani nadmořská výška se příliš neliší, pěstované plodiny se shodovaly.

několik týdnů pořádně nezapršelo.²⁹³ K setí se vždy uchovávala nejlepší a nejvyzrálejší zrna z předešlé sklizně. Před setím se zrní kropilo svěcenou vodou s různými zaříkávadly, například: „*Pšeničko, buď tak čistá, jako Maria panna, když porodila Krista.*“²⁹⁴ Když šel František Beneda na pole sít, šel hladový, aby ptáci setbu nevyzobali. Také se řídil moudrem, že pokud jde měsíc nahoru (dorůstá), sází se rostliny, které rostou vzhůru (obilí, len atd.), pokud jde měsíc dolů (ubývá), sází se tak zvané kulatiny (hrách, čočka, mrkev či řepa), které plodí pod zemí.²⁹⁵ Důležitým mezníkem v hospodářském roce byl svátek svatého Jiří dvacátého čtvrtého dubna. V ten den se totiž dobytek vyháněl na pastvu, kde obvykle zůstal až do podzimu. V ten den koulel hospodář dobytek po hřbetě vejcem, aby byl tučný a kulatý.²⁹⁶

Od nepaměti lidé věřili v nadpřirozené síly a také v moc ďábla, který se mohl projevat skrze čarodějnice. Ty mohly v hospodářství například uřknout dobytek. Krávy by pak nedojily a volí a koně by netáhli. Proto se proti nim lidé vždy bránili a věřilo se, že o takzvané filipojakubské noci mají čarodějnice svůj sabat. V době, kdy žil František Beneda se většinou na ochranu před čarodějnicemi zapaloval v tuto noc už jen oheň. Nad něj se vyhazovala košťata, která představovala létající čarodějnice. Často býval tento zvyk spojen s tradicí stavění „máje“ nebo „májky“.²⁹⁷ Ale protože Dolní Miletín je typická silniční ves, nebylo zde v podstatě kde májku postavit. A tak je odtud známé jen stavění menších májů před domy děvčat od jejich mládenců. Protože v roce 1904 bylo dceři Františka Benedy Marii sedm let, nic takového ještě u Benedů nehrozilo. Je ale pravděpodobné, že Františkov syn Jan již svému děvčeti májku před domem postavil.

Padesát dní po Velikonocích následovaly další významné církevní svátky a to Svatodušní, zvané také jako Letnice nebo Rozalie.²⁹⁸ V roce 1904 slavnost připadla na dvacátého druhého (Boží hod svatodušní) a dvacátého třetího května (Svatodušní pondělí). Na Boží hod bylo celkem pěkné počasí, ale o Svatodušním pondělí lilo jako z konve. Svátky byly spojené s oslavami a hostinami a nejinak tomu bylo i na statku u Benedů. Pro Františka Benedu i jeho rodinu a čeleď svátek znamenal alespoň chvilkové

²⁹³ Od začátku roku výrazně pršelo pouze 10. března (16 mm srážek na m³), srov. *Budivoj 1904*, 40, č. 25-33.

²⁹⁴ J. PETRÁŇ - L. PETRÁŇOVÁ, *Rolník*, s. 141.

²⁹⁵ TAMTÉŽ, s. 134-136 a 140.

²⁹⁶ TAMTÉŽ, s. 143.

²⁹⁷ V. VONDRUŠKA, *Církevní rok*, s. 60-61.

²⁹⁸ Více ke svátku Letnic, který se slavil a dodnes slaví více na Moravě, než v Čechách viz Č. ZÍBRT, *Veselé chvíle*, s. 273-365.

odpočínutí od každodenních polních prací. Následující den po Svatodušním pondělí se opět konal v Lišově výroční trh, kam František Beneda zajel nakoupit vše potřebné.

Svátek narození svatého Jana Křtitele oceňovala hlavně mládež, která zapalovala takzvané svatojánské ohně, které pak chlapci, a mezi nimi i syn majitele gruntu Jan Beneda, přeskakovali. V předvečer tohoto svátku vyrazila Anna Benedová s Františkovou tchyní Marií Hurtovou na svatojánské byliny. Rostliny totiž prý v tuto noc měly zvláštní moc. A možná právě tyto byliny si obě nechaly posvětit v den svátku Nanebevstoupení Panny Marie patnáctého srpna, což býval jeden z hlavních svátků mariánského kultu. Byliny, plody a semena toho dne vysvěcené měly čarovnou moc.²⁹⁹ Dvacátého čtvrtého téhož měsíce, na svatého Bartoloměje se v Lišově konal další z výročních trhů.

Se srpnem přišla také spousta práce na polích, neboť „svatá Markyta hází srp do žita“. Nastaly žně. Správně odhadnout začátek žní byla jedna z hospodářových hlavních starostí. Říkalo se, že „obilí má devět dní metat, devět dní kvést, devět dní mlčít, devět dní zrát.“³⁰⁰ První požatý snop přinesla hospodyně do stodoly se slovy: „*To patří myším, ostatní hospodáři.*“³⁰¹ Soudě podle počasí v roce 1904 ale úroda nebyla moc valná. Celý rok se vyznačoval velkým suchem, a tudíž se moc obilí neurodilo.³⁰² Na poli se ponechal svazek neposečených klasů, který se svázal a ozdobil květy. Byla to oběť přírodním silám, aby napřesrok daly znovu úrodu.³⁰³ Na konci žní nastaly vždy velké oslavy, neboť celoroční úsilí o co možná nejhojnější úrodu bylo právě žněmi završeno. „*Pije se již v den, kdy se poslední fůra obilí do stodoly veze.*“³⁰⁴ V tu dobu, stejně jako o posvícení nebo o masopustu, hospodyně napekla koláče, koblíhy, chleba. Také masa musel být při dožínkových oslavách dostatek a v neposlední řadě nesměl chybět ani alkohol. Celé obžínkové oslavy trvaly tři dny a po tu dobu hrála v hospodě nepřetržitě hudba. Tam se sešla celá vesnice a společně vzdávala hold přírodě za její hojnost. V nejbližší neděli se z nové úrody jedlo a pilo.³⁰⁵

²⁹⁹ V. VONDRUŠKA, *Církevní rok*, s. 67 a 71.

³⁰⁰ J. PETRÁŇ - L. PETRÁŇOVÁ, *Rolník*, s. 143.

³⁰¹ TAMTÉŽ, s. 143.

³⁰² Informace o počasí v roce 1904: *Budivoj 1904*, 40, č. 1-105, zvláště článek *O letošní selské bídě* vypovídá o velkém suchu v roce 1904 v celých Čechách, viz *Budivoj 9. 8. 1904*, 40, č. 64.

³⁰³ J. PETRÁŇ - L. PETRÁŇOVÁ, *Rolník*, s. 135.

³⁰⁴ *Budivoj 27. 10. 1903*, 39, č. 87.

³⁰⁵ Více o staročeských žních a slavnostech s nimi spojených viz Č. ZÍBRT, *Veselé chvíle*, s. 369-421.

ZÁVĚR

Na začátku této práce byly položeny otázky: „Jaká byla lišovská farnost jako celek v devatenáctém století? Co a kdo ji tvořil? Jak fungovala a kdo zajišťoval její chod?“ Jejím úkolem pak bylo na tyto otázky co nejpřesněji odpovědět. Lišovská farnost byla v 19. století především společenstvím lidí obývajících Lišov a přífařené vesnice Hůrky, Hrutov, Levín a Dolní Miletín, kteří dohromady tvořili určitou sociální skupinu, v jejímž středu stál lišovský kostel a farář. Avšak bez farníků by farnost ztratila svůj význam a nelze je opomíjet.

Teoretickým východiskem práce bylo zasazení lišovské farnosti do širšího dějinného kontextu a to především dějin církevních se zřetelem na vývoj farní správy a organizace. Nejvýraznější změnou v této oblasti bylo tolerování a později i zrovnoprávnění některých nekatolických církví. Také se během sledovaného období postupně vymanilo školství zpod církevní nadvlády. Církev se stávala stále více podřízena státu a byl omezován její vliv jak ve státě, tak na věřící. V 19. století byla také v českých zemích plně dotvořena farní organizace, čemuž na jihu Čech předcházela již koncem 18. století vznik českobudějovického biskupství.

Lišov vznikl zhruba uprostřed významné středověké i novověké obchodní cesty mezi Českými Budějovicemi a Třeboní, odkud vedla cesta buď na Moravu, nebo do Rakouska. Dějiny Lišova sahají patrně k polovině 13. století, ale nejstarší doložená zmínka o městě je až ze století následujícího. Od svého vzniku až do poloviny 19. století byl Lišov poddanským městem a spravovalo jej několik šlechtických rodů. Ve sledovaném období jej vlastnili Schwarzenberkové. V 19. století došlo ke značnému rozvoji města a i tam se rodila občanská společnost.

Lišovská farnost je v pramenech doložena také již ve 14. století a v následujících staletích náležela vždy buď do budějovického, třeboňského nebo hlubockého vikariátu. Po celou dobu do farnosti kromě samotného Lišova patřily vsi Hůrky, Hrutov, Levín a Dolní Miletín, které leží v okolí několika kilometrů od Lišova. Kromě několika židů žijících v Lišově, nebyl nikdy zjištěn ve farnosti žádný nekatolík. V roce 1900 byla ve farnosti dost vysoká gramotnost jejích obyvatel. Více než osmdesát procent lidí tam bylo plně gramotných. Socioprofesionální struktura místních obyvatel už tolik překvapivá nebyla. V přífařených obcích převažovalo poľní hospodaření nad řemesly a v Lišově

zase byla častější řemeslná výroba, přičemž celá čtvrtina řemeslníků pracovala se dřevem. Lišov se totiž právě nejvíce v 19. století profiloval jako město s rozvinutým nábytkářským průmyslem.

V hospodaření samotného lišovského záduší převládaly vždy ve sledovaných letech příjmy nad výdaji. Bylo to způsobeno tím, že ve farnosti pokaždé bylo zřízeno několik nadací, jejichž jmění bylo uloženo v záložnách a převádělo se vždy i do následujících let. Peníze se většinou přijímaly za běžné církevní úkony a stejně tak ve výdajích nebyla objevena žádná zvláštnost. Pouze v sondě do kostelních účtů z roku 1863 bylo zjištěno, že bylo vydáno několikanásobně více peněz než v ostatních sledovaných letech. To bylo ale způsobeno tím, že právě probíhala celková přestavba lišovského kostela, která si žádala značné náklady.

Lišovský kostel svatého Václava byl založen už při vzniku města ve 13. století. Během let byl mnohokrát opravován a přestavován, stejně tak došlo ke změnám i v jeho interiéru. Zásadní byl obraz Matky Boží, který do kostela v 17. století umístil tehdejší farář. V letech 1862-1864 pak došlo k mohutné přestavbě celého kostela, kromě věže. Bylo to hlavně z důvodu, že stávající kostel byl příliš malý a lidé museli při bohoslužbách stát venku. Tím dostal lišovský chrám Páně novorománskou podobu, kterou si uchoval dodnes. Zároveň s přestavbou byl kompletně obnoven interiér kostela, kde z původních zůstaly pouze oltářní obrazy. V roce 1996 byl kostel svatého Václava prohlášen nemovitou kulturní památkou.

Jak již bylo řečeno, Lišov náležel hlubockému panství a tak byli páni z Hluboké zároveň patrony lišovského kostela. Patronát měl ale v 19. století pro Schwarzenberky spíše už jen symbolický charakter. Po polovině století, kdy byl patronát oficiálně zrušen, už ani pravidelně lišovskému záduší finančně nepřispívali. Knížata byla ovšem stále zvána na slavnostní události týkající se města a někdy se jich skutečně i účastnila. Na lišovské faře fungovalo nejprve jedno kaplanské místo, takzvané dvořákovské, které bylo zřízeno nadací v 18. století. Druhé kaplanství přibylo roku 1875, když ho nechal ve své závěti zřídit lišovský měšťan Jakub Symota. Kaplani pomáhali faráři plnit jeho každodenní povinnosti a byli farními zaměstnanci. Běžné pomocné práce v kostele pak vykonával kostelník.

Nejdůležitější osobou ve farnosti byl farář, kolem nějž se vše soustředilo. V 19. století byli faráři církevními a státními úředníky, ale také a především duchovními pastýři a šířiteli nových poznatků. Dnešní chápání faráře této doby v sobě také obsahuje

i národně obroditelskou funkci. Během sledovaného období se na lišovské faře vystřídal celkem dvanáct farářů. Větší pozornost byla věnována poslednímu z nich, Ludvíku Kazdovi. Jeho život byl velmi aktivní, působil na mnoha místech a během svého kněžského působení vystřídal několik funkcí. Lišov se díky němu na čas dokonce stal sídlem vikariátu.

Neméně důležití byli ve farnosti farníci. Proto byl vytvořen medailonek jednoho z nich, Františka Benedy, rodáka z Dolního Miletína. Ten vlastnil v této vesnici statek s poměrně velkým polním hospodářstvím. Protože se nedochoval žádný pramen osobní povahy, který by detailněji vypovídal o životě tohoto muže, víme jen, že jeho život plynul od orby, přes setí až po sklizeň a mlácení obilí. Tyto chvíle mu zpříjemňovaly četné náboženské svátky a lidové slavnosti.

Možností dalšího studia a uchopení tohoto tématu je celá řada. Je škoda, že dosud nebyla historiky a historičkami věnována větší pozornost náboženskému a církevnímu životu v devatenáctém století. Možná toto téma již není tak poetické a mystické jako je ze stejného pohledu doba barokní, ale i racionální „století páry“ má v náboženství své kouzlo, které bylo zatím teprve poodhaleno. Protože pro 19. století již existuje velké množství ego pramenů ze všech vrstev společnosti, bylo by jistě zajímavé zhodnotit, jak lidé v této době k náboženství osobně přistupovali a jaká vlastně byla jejich víra či nevíra. To je ale pouze jedna z cest, které se při studiu tohoto tématu nabízejí.

Rovněž Lišovsko by si jistě zasloužilo více pozornosti. Existují sice hodnotné práce pojednávající o Lišově a částečně o jeho okolí, ale komplexně utvořené dějiny tohoto kraje dosud vydány nebyly. Na lišovskou farnost jako takovou také ještě nebylo zaměřeno žádné dílo. Bylo by možné se farní problematikou zabývat více do hloubky a každý z tematických okruhů této práce by se dal rozvést do samostatného díla. Snad bude předkládaná práce jakousi první vlašťovkou, na kterou navážou další výzkumy věnované tomuto tématu.

PRAMENY A LITERATURA

Prameny nevydané

Beneda, Václav, Kronika rodu Beneda, rkp. v archivu autorky.

Katastrální úřad České Budějovice, pracoviště Pozemková kniha, č. knihy 48, Dolní Miletín.

Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, evidenční list nemovité kulturní památky kostel sv. Václava, Lišov, okres České Budějovice, r. č. ÚSKP 101948.

SOA Třeboň, Biskupský archiv České Budějovice, kart. č. 449, Faráři a děkani 1788-1876.

SOA Třeboň, Biskupský archiv České Budějovice, kart. č. 449, Kaplani 1723/1786-1896.

SOA Třeboň, Sběrka matrik, Matriční obvod Lišov, kniha 10, 17, 25.

SOkA České Budějovice, Farní úřad Lišov, kart. č. 1, Farní obvod, přefaření 1893-1923.

SOkA České Budějovice, Farní úřad Lišov, kart. č. 1, Záležitosti vlastní duchovní správy 1816-1934.

SOkA České Budějovice, Farní úřad Lišov, kart. č. 1, Písemnosti týkající se farářů 1811-1914.

SOkA České Budějovice, Farní úřad Lišov, kart. č. 1, Kostelní zařízení 1858-1943.

SOkA České Budějovice, Farní úřad Lišov, kart. č. 3, Nadace, fundace 1699-1939.

SOkA České Budějovice, Farní úřad Lišov, kart. č. 3, Finanční záležitosti, daně 1735-1926.

SOkA České Budějovice, Farní úřad Lišov, kart. č. 3, Písemnosti týkající se farních pozemků, pronájmy, pozemnostní archy, rejstříky výsevu a sklizně 1785-1949.

SOkA České Budějovice, Farní úřad Lišov, kniha č. 1, Pamětní kniha kostela a fary v Lišově (1654) 1808-1887.

SOkA České Budějovice, Farní úřad Lišov, kniha č. 2, Pamětní kniha kostela a fary v Lišově 1765-1930.

SOkA České Budějovice, Farní úřad Lišov, Pamětní kniha kostela a fary v Lišově 1881-1950.

SOkA České Budějovice, Farní úřad Lišov, kniha č. 4, Kniha opisů patentů a nařízení ve věcech církevních 1734-1821.

SOkA České Budějovice, Farní úřad Lišov, kniha č. 6, Kniha opisů patentů a nařízení ve věcech církevních 1843-1926.

SOkA České Budějovice, Farní úřad Lišov, kniha č. 7, Kniha opisů patentů a nařízení ve věcech církevních 1822-1831.

SOkA České Budějovice, Farní úřad Lišov, kniha č. 23, Hospodářská kniha farnosti lišovské (rejstřík osevu a sklizně) 1843-68.

SOkA České Budějovice, Farní úřad Lišov, kniha č. 30, Kniha příjmů a vydání kostelních peněz 1842-1877.

SOkA České Budějovice, Farní úřad Lišov, kniha č. 31, Kniha příjmů a vydání kostelních peněz 1878-1931.

SOkA České Budějovice, Farní úřad Lišov, kniha č. 72, Kniha příjmů a vydání za obilí 1807-1844.

SOkA České Budějovice, Okresní úřad České Budějovice I, Sčítání lidu 1900, fasc. 112-115.

Prameny vydané a dobový tisk

Diecézní katalogy českobudějovické diecéze z let 1794-1924.

Kokošková, Zdena - Sedláčková, Helena - Zahradníková, Magda, Soupis poddaných podle víry z roku 1651. Bechyňsko III, Praha 1997.

Šimák, Josef Vítězslav, Zpovědní seznamy arcidiecéze pražské z r. 1671-1752. V. Bechyňsko, Praha 1928.

Budivoj, 39/1903.

Budivoj, 40/1904.

Literatura

- Bezecný, Zdeněk - Gaži, Martin - Putna, Martin C. (edd.), Schwarzenbergové v české a středoevropské kulturní historii, České Budějovice 2008.
- Bělohávek, Miloslav, Staré míry, váhy a peníze, Praha 1984.
- Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Praha 2006¹².
- Čáňová, Eliška, Slovník představitelů katolické církevní správy v Čechách v letech 1848-1918, Praha 1995.
- Černý, Jiří, Poutní místa Českobudějovicka a Novohradska, České Budějovice 2004.
- Dolenský, Antonín, Bankocetle a šajny v současných skládaných lidových, Český lid 18, s. 125-126.
- Doubrava, Josef, Otázka patronátní v Čechách, Časopis katolického duchovenstva 41, 1900, s. 204-211.
- Doubrava, Josef, Otázka patronátní v Čechách, Časopis katolického duchovenstva 42, 1901, s. 51-56.
- Encyklopedie Českých Budějovic, České Budějovice 2006².
- Gaži, Martin, Místo téměř poutní: nad barokní výbavou kostela sv. Václava v Lišově a jejím vnímáním soudobými duchovními správci, Jihočeský sborník historický 75, 2006, s. 62-78.
- Hanuš, Jiří - Fasora, Lukáš - Malíř, Jiří (edd.), Člověk na Moravě 19. století, Brno 2004.
- Hanuš, Jiří - Fasora, Lukáš - Malíř, Jiří (edd.), Sekularizace českých zemí v letech 1848-1914, Brno 2007.
- Hanuš, Jiří - Fasora, Lukáš - Malíř, Jiří (edd.), Sekularizace venkovského prostoru v 19. století, Brno 2009.
- Hart, Jiří, Lišov. Proměny města a okolí, České Budějovice 1984.
- Heyduk, Josef, Svatí církevního roku, Praha 2001.
- Hlaváček, Ivan - Kašpar, Jaroslav - Nový, Rostislav, Vademecum pomocných věd historických, Praha 2002³.
- Janák, Jan - Hledíková, Zdena, Dějiny správy v Českých zemích do roku 1945, Praha 1989.
- Jandová, Lucie, Působení řádu piaristů v Českých Budějovicích ve druhé polovině 18. století, diplomová práce, historický ústav, Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, České Budějovice 1998.

- Kadlec, Jaroslav, Přehled českých církevních dějin I-II, Praha 1991.
- Kadlec, Jaroslav, Církevní dějiny IV. Od sněmu tridentského do konce 19. století, Praha 1973.
- Kadlec, Jaroslav, Dějiny katolické církve III., Olomouc 1993.
- Kalendář k uctění nejsvětějších Srdcí Pána Ježíše a Panny Marie pro katolický lid na obyčejný rok 1903, Vimperk - Nový York 1903.
- Kalný, Adolf, 600 let obcí Horní a Dolní Miletín, Lišov 1980.
- Katalog českobudějovické diecéze L. P. 1996. Neměnná část, České Budějovice 1996.
- Klierová, Marika, Piaristické gymnázium v Českých Budějovicích v letech 1800-1835. Příspěvek k dějinám a působení piaristického řádu v Českých Budějovicích, diplomová práce, historický ústav, Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, České Budějovice 1998.
- Kopečná, Martina, Piaristické gymnázium v Českých Budějovicích v letech 1800-1848, diplomová práce, Historický ústav Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, České Budějovice 2003.
- Kovář, Daniel, Lišov 1334-2004. Stránky z dějin jihočeského města, Lišov 2004.
- Kovář, Daniel, Českobudějovicko II. Pravý břeh Vltavy, České Budějovice 2008.
- Krejča, František - Podlešák, Jan (edd.), Josef Vlastimil Kamarýt. Život. Dílo. Doba, České Budějovice - Velešín 2007.
- Kulda, Beneš Metod, Církevní rok, II, IV, VI, Praha 1880-1881.
- Kupka, Josef, O církevním roce, Praha 1907.
- Kunetka, František, Liturgický rok ve slavení církve, Olomouc 1995.
- Malý národní kalendář pro čas a věčnost na přestupný rok 1904, Vimperk a Nový York 1904.
- Mardetschläger, Franz, Kurz gefasste Geschichte des Bisthums und der Diöcese Budweis, Budweis 1885.
- Mrázková, Jana, „Přislibujou sobě věrnost, lásku a upřímnost až do smrti zachovati.“ Vliv rodiny a „přátel“ na volbu životního partnera - panství Třeboň na konci 18. a počátkem 19. století, Historická demografie 29, 2005, s. 53-107.
- Mrštík, Alois - Mrštík, Vilém, Rok na vsi. Kronika moravské dědiny I-II, Praha 1986.
- Nešpor, Zdeněk R., Náboženství na prahu nové doby. Česká lidová zbožnost 18. a 19. století, Ústí nad Labem 2006.

- Novotný, Miroslav, Českobudějovická diecéze v kontextu proměn církevní správy v českých zemích v 18. - 20. století, in: Emil Kordiovský - Libor Jan (edd.), Vývoj církevní správy na Moravě, Mikulov 2002, s. 169-177.
- Novotný, Miroslav, Řeholní kongregace v Čechách na přelomu 19. a 20. století v kontextu proměn náboženského milieu, *Theatrum Historiae* 3, Pardubice 2008, s. 307-320.
- Petráň, Josef, Příběh Ouběnic, Praha 2001.
- Petráň, Josef - Petráňová, Lydia, Rolník v evropské tradiční kultuře, Praha 2000.
- Petráň, Zdeněk - Radoměský, Pavel, Encyklopedie české numismatiky, Praha 1986.
- Plešková, Hana, Karel Alois Vinařický. Ze života venkovského kněze 19. století, diplomová práce, katedra historie, Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, České Budějovice 1994.
- Pumpr, Pavel, Hospodaření kostelů na hlubockém panství ve druhé polovině 17. a počátkem 18. století, diplomová práce, historický ústav, Filosofická fakulta Masarykovy univerzity, Brno 2001.
- Rolník. Kalendář pro zábavu, poučení a k užitku našich hospodářů na rok 1903, Vimperk - Nový York 1903.
- Růžková, Jiřina - Škabral, Josef, Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005, Praha 2006.
- Ryantová, Marie, Církevní patronát Eggenberků a Schwarzenberků na přelomu 17. a 18. století (1694-1710), in: Václav Bůžek - Pavel Král (edd.), Život na dvorech barokní šlechty (1600-1750), *Opera Historica* 5, České Budějovice 1996, s. 617-637.
- S., R., Otázka patronátní, *Časopis katolického duchovenstva* 4, 1863, s. 275-278.
- Sommer, Johann Gottfried, Das Königreich Böhmen statistisch-topographisch dargestellt, IX, Prag 1841.
- Spáčil, Bedřich, Česká měna. Od dávné minulosti k dnešku, Praha 1973.
- Stejskal, František, Patronátní právo v Čechách, *Časopis katolického duchovenstva* 54, 1913, s. 716.
- Šamatová, Blanka, Vikariáty Český Krumlov a České Budějovice ve světle farářských relací. Příspěvek k poznání duchovní správy a náboženského života Bechyňského kraje ve druhé polovině 17. a počátkem 18. století, diplomová práce, Historický ústav Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, České Budějovice 2004.

- Šimánek, Jan, Kostel a fara v Doudlebech v době baroka. Příspěvek k poznání každodenního života venkovské jihočeské farnosti v 17. a 18. století, diplomová práce, Historický ústav Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, České Budějovice 2004.
- Šimánek, Jan, Venkovské farnosti Doudleby a Kamenný Újezd v době baroka, rigorózní práce, historický ústav, Filosofická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, České Budějovice 2007.
- Trajer, Johann, Historisch-statistische Beschreibung der Diözese Budweis, Budweis 1862.
- Tumpach, Josef, Trvání práva patronátního, Časopis katolického duchovenstva 54, 1913, s. 240.
- Tumpach, Josef - Podlaha, Antonín, Bibliografie české katolické literatury náboženské od roku 1828 až do konce roku 1913 I-V, Praha 1913-1923.
- Vašek, Václav, Historie kraje lišovského, Praha - Strakonice 1941.
- Veber, Tomáš, Českobudějovický biskupský kněžský seminář a diecézní teologický institut v letech 1803-1850, diplomová práce, Historický ústav Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, České Budějovice 2003.
- Veber, Tomáš, Českobudějovický biskupský kněžský seminář a diecézní teologický institut v letech 1850-1885, diplomová práce, katedra patristiky a církevních dějin, Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, České Budějovice 2004.
- Vinařický, Karel, K otázce patronátní, Časopis katolického duchovenstva 4, 1863, s. 390-392, 589-602.
- Vinařický, Karel, Otázka o povinnosti patronátní (co do opatřování potřeb kostelních), Časopis katolického duchovenstva 2, 1861, s. 219-221.
- Vondruška, Vlastimil, Církevní rok a lidové obyčeje aneb kalendárium světců a světic, mučedníků a mučednic, pojednávající o víře českého lidu k nim, jakož i o liturgii katolické, České Budějovice 1991.
- Vorel, Petr, Od českého tolaru ke světovému dolaru. Zrození tolaru a jeho cesta v evropském a světovém peněžním oběhu 16. - 20. století, Praha 2003.
- Vyčichlo, Jaroslav - Viktora, Viktor (edd.), Jeden jazyk naše heslo buď I. Antonín Jaroslav Puchmajer, Radnice - Plzeň 2001.

Vyžrálková, Daniela, Václav Svatopluk Štulc. Život a dílo českého katolického kněze (1814-1887), katedra historie, Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, České Budějovice 1994.

Záloha, Jiří, Stručné dějiny rodu knížat ze Schwarzenberku, Hluboká nad Vltavou, b. d. Zíbrt, Čeněk, Veselé chvíle v životě lidu českého, Praha 2006².

Zuber, Rudolf, Osudy moravské církve v 18. století (1695-1777), I-II, Praha 1987-Olomouc 2004.

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha č. 1: Proměna počtu obyvatel lišovské farnosti v letech 1839-1921
- Příloha č. 2: Ekonomická aktivita obyvatel lišovské farnosti v roce 1900
- Příloha č. 3: Poměr řemeslných a zemědělských povolání v lišovské farnosti v roce 1900
- Příloha č. 4: Povolání v Lišově v roce 1900
- Příloha č. 5: Srovnání příjmů a vydání kostelních peněz lišovské farnosti v letech 1843-1913
- Příloha č. 6: Současná podoba kostela a fary v Lišově
- Příloha č. 7: Přehled lišovských farářů od založení farnosti po současnost
- Příloha č. 8: Rodokmen rodu Benedů
- Příloha č. 9: Katastrální mapa části Dolního Miletína s označením benedovského gruntu z roku 1889
- Příloha č. 10: Současná podoba benedovského statku

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Proměna počtu obyvatel lišovské farnosti v letech 1839-1921

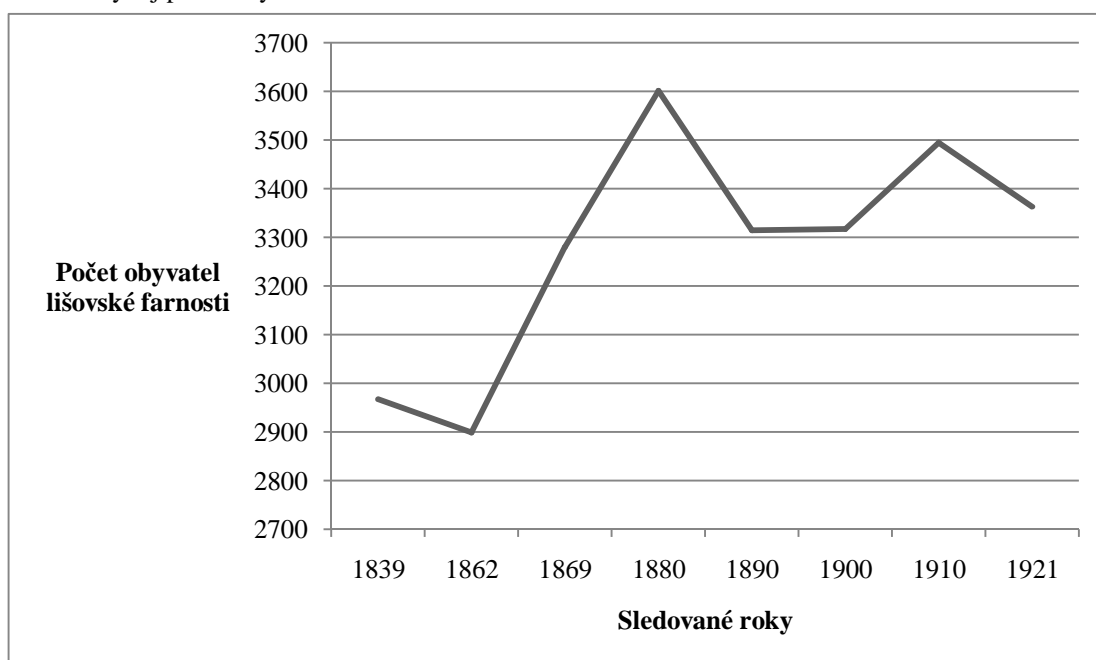
POUŽITÁ LITERATURA:

RŮŽKOVÁ, J. - ŠKABRAL, J., Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005, Praha 2006.

SOMMER, J. G., Das Königreich Böhmen statistisch-topographisch dargestellt, IX, Prag 1841.

TRAJER, J., Historisch-statistische Beschreibung der Diözese Budweis, Budweis 1862.

Graf 1. Vývoj počtu obyvatel lišovské farnosti v letech 1839 - 1921

Z grafu je patrné značné kolísání počtu obyvatel mezi některými z uvedených let. Stoupající tendence křivky je logická a příznačná pro tuto fázi demografické revoluce v celé střední Evropě.

Mezi léty 1839 a 1862 došlo v lišovské farnosti k mírnému úbytku počtu obyvatel. Přesněji ubylo o 2,3 procenta lidí. To mohlo být způsobeno tak zvanými „hladovými roky“ 1847-1848¹

Křivka poměrně strmě stoupá mezi léty 1862 a 1880. Lidem se v té době dařilo. Po hospodářských reformách v 50. a 60. letech nastal v monarchii hospodářský „boom“. Z oné doby nejsou známy ani údaje o velkých neúrodách, hladomorech či epidemiích. Ani prusko-rakouská válka se Lišovska téměř nijak nedotkla. Až v roce 1873 přišla hospodářská krize, která znamenala konec hospodářského rozkvětu.

Naopak velký a hlavně náhlý pokles počtu obyvatel lze zaznamenat mezi léty 1880 a 1890. V lišovské farnosti v těchto letech ubylo o 287 lidí, což bylo téměř osm procent. Jednak to bylo způsobeno zmiňovanou hospodářskou krizí, která se do počtu obyvatel promítla až po několika letech, jednak se ve druhé polovině 19. století Lišova dotkla velká vlna vystěhovalectví do USA. Z tehdejšího Budějovického kraje bylo nejvíce emigrantů právě z Lišovska. Pokles, jenž je patrný v grafu, nasvědčuje, že tomu tak patrně skutečně bylo.

V letech 1890 až 1900 lze pozorovat, že obyvatel v lišovské farnosti ani neubylo ani nepřibylo. Během těchto deseti let vzrostl počet lidí v celé farnosti jen o dva. Vzhledem k tomu, že v 19. století byla stále ještě porodnost dosti vyšší než úmrtnost, musíme hledat příčinu stagnace počtu obyvatel jinde. Patrně tak bylo především kvůli velké migraci lidí do měst a to hlavně těch větších, průmyslových. V případě Lišova lidé pravděpodobně odcházeli za prací a lepšími životními podmínkami do nedalekých Českých Budějovic.²

V dalším období mezi sčítáními lidu, v letech 1900 až 1910 počet obyvatel Lišova a přifařených vsí pro změnu stoupl - o 5,4 procentního bodu. Příčinu tohoto jevu lze najít v obratu v hospodářské prosperitě, kdy krize skončila a lidem se opět začalo dařit.

Poslední období je rozmezí mezi léty 1910 a 1921. Tato doba byla plná změn, poznamenaná především první světovou válkou. Vývoj počtu obyvatel lišovské farnosti v uvedených letech tomu také odpovídá. Během těchto let ubylo ve farnosti 132 lidí. Z literatury je známo, že v bojích padlo 110 lišovských mužů.³ Také se v té době jistě

¹ Ludmila FIALOVÁ - Pavla HORSKÁ - Milan KUČERA - Eduard MAUR - Jiří MUSIL - Milan STLOUKAL, *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, Praha 1996, s. 143.

² O nárůstu obyvatel v Českých Budějovicích v 19. století srov. Josef GRULICH, *Obyvatelstvo*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, České Budějovice 1998, s. 326-327.

³ D. KOVÁŘ, *Lišov*, s. 29.

rodilo méně dětí, když byli muži ve válce. *Dějiny obyvatelstva českých zemí* také uvádí, že „geograf a demograf Jaromír Korčák již ve dvacátých letech 20. století upozorňoval na dlouhodobý soustavný pokles počtu obyvatel venkova v jižních Čechách“⁴.

⁴ L. FIALOVÁ - P. HORSKÁ - M. KUČERA - E. MAUR - J. MUSIL - M. STLOUKAL, *Dějiny*, s. 146.

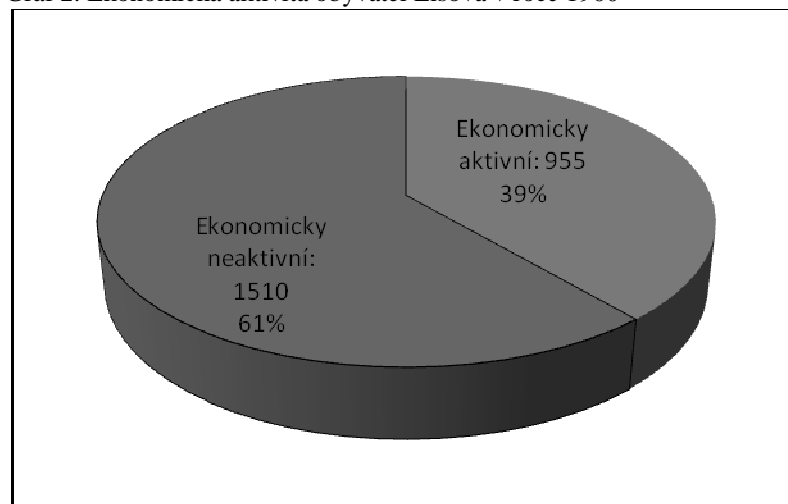
Příloha č. 2: Ekonomická aktivita obyvatel lišovské farnosti v roce 1900

POUŽITÝ PRAMEN:

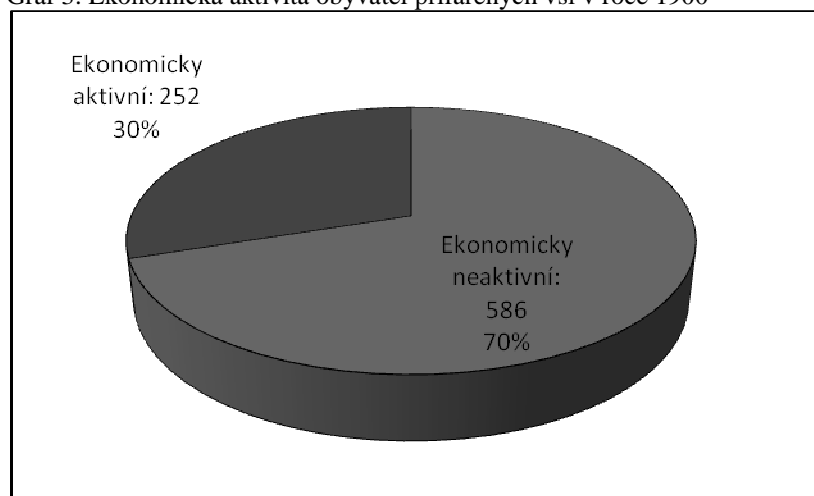
SOkA České Budějovice, Okresní úřad České Budějovice I, Sčítání lidu 1900, fasc. 112-115.

Grafy 2 a 3 zobrazují ekonomickou aktivitu obyvatel lišovské farnosti v roce 1900. První z grafů ukazuje situaci v Lišově a druhý v přifařených vsích.

Graf 2. Ekonomická aktivita obyvatel Lišova v roce 1900

Graf 3. Ekonomická aktivita obyvatel přifařených vsí v roce 1900

Z grafů je zřejmé, že podíl ekonomicky aktivních a ekonomicky neaktivních obyvatel městečka a přifařených vesnic není příliš vyrovnaný. Rozdíl v ekonomické aktivitě činí devět procent. Do ekonomicky neaktivních obyvatel byly zařazeny i ty osoby, u nichž nebylo zjištěno žádné povolání, tzn. že to byly hlavně děti předškolního věku.

Ve městě často vydělávaly i ženy a nemusely to zrovna být jen neprovdané dcery čekající na vdavky. Město nabízelo širší spektrum uplatnění pro ženu, která se mohla věnovat nejen své vlastní rodině a domácnosti, ale zvládla k tomu ještě výdělečnou činnost. Žena ve městě většinou nemusela pracovat v hospodářství. Ženy se tak ve městě uplatňovaly nejčastěji jako služky, také jako švadleny, pradleny, ale i učitelky nebo majitelky obchodů. Nebylo výjimkou, že žena provozovala živnost.

Na venkově bylo uplatnění pro ženu malé. Zůstávala buď v domácnosti nebo pomáhala v hospodářství. Obě tyto kategorie jsou zahrnuty do sféry ekonomicky neaktivních obyvatel. To samé platí o neprovdaných a neženatých dětech v hospodářství. Ve valné většině případů je u těchto mladých lidí uvedeno „*pomáhá v hospodářství*“ nebo „*pomáhá v domácnosti*“.

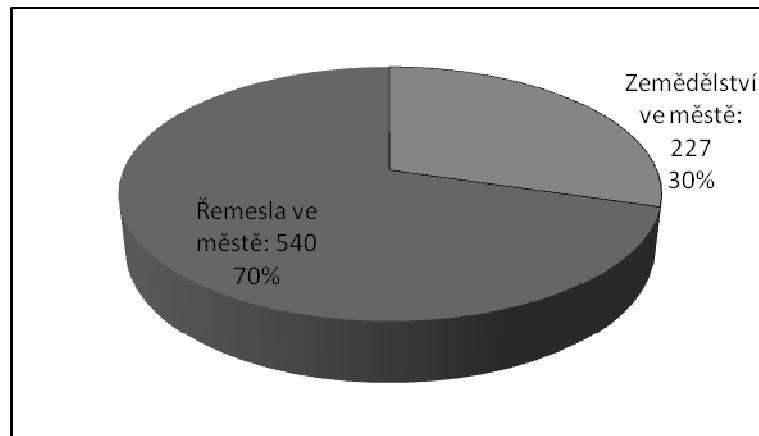
Je pravděpodobné, že i dětská složka na venkově byla vyšší než ve městě, což zvyšovalo podíl ekonomicky neaktivního obyvatelstva.

Příloha č. 3: Poměr řemeslných a zemědělských povolání v lišovské farnosti v roce 1900

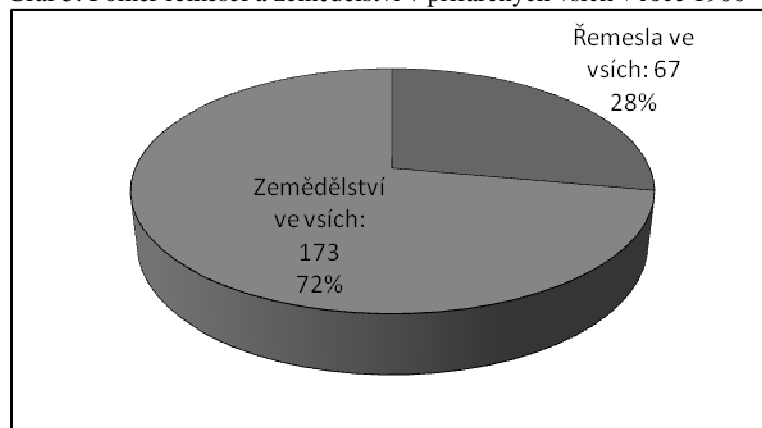
POUŽITÝ PRAMEN:

SOKA České Budějovice, Okresní úřad České Budějovice I, Sčítání lidu 1900, fasc. 112-115.

Graf 4. Poměr řemesel a zemědělství v Lišově v roce 1900

Graf 5. Poměr řemesel a zemědělství v přífařených vsích v roce 1900

Z grafů je patrné, že poměr zemědělských a řemeslných profesí byl ve městě a v daných vesnicích téměř přesně opačný. To je pro styl života ve městě a na vesnici typické. Ve městě si málokdo může dovolit vlastnit hospodářství, protože je omezen prostorem. Na vesnici je zase místa dost a také se více klade důraz na tradiční způsob života (jak žil můj otec, tak budu žít i já). Je ale zajímavé, že ve městě hodně lidí

uvádělo hospodářství jako vedlejší povolání. A to 127, což je jen o 22 méně než Lišovanů, kteří hospodářství uvedli jako své hlavní povolání. Zdá se, že i lidé ve městě si uchovávali tradiční zemědělský způsob obživy, i když zřejmě spíše jen na přilepšenou.

Příloha č. 4: Povolání v Lišově v roce 1900

POUŽITÝ PRAMEN:

SOkA České Budějovice, Okresní úřad České Budějovice I, Sčítání lidu 1900, fasc. 112-115.

Tabulka 1. Povolání v Lišově

Druh zaměstnání	Počet	Vyjádření v %
Řemesla a živnosti	272	28,50%
Obchod	102	10,70%
Zemědělství	218	22,90%
Nezjištěná zaměstnání	182	19,10%
Ostatní zaměstnání ⁵	180	18,80%

Tabulka 2. Řemesla a živnosti v Lišově

Druh řemesla, živnosti	Počet	Vyjádření v %
Potraviny	18	10,50%
Oděv, obuv	71	41,50%
Textil	10	5,80%
Kov	16	9,40%
Dřevo	44	25,80%
Kůže	5	2,90%
Stavby	0	0,00%
Zpracování zeminy	7	4,10%

⁵ Do skupiny ostatní zaměstnání jsou zařazena ta, která se do žádné z předešlých skupin nehodí a to jsou: služby, dělníci (nejvíce v cihlářství), chůva, praktikanti, dále státní zaměstnanci jako úředníci, četníci, učitelé a učitelky, listonoši a výběřčí mýta a nakonec osoby duchovní, tj. ředitel kůru, kaplan a děkan.

Příloha č. 5: Srovnání příjmů a vydání kostelních peněz lišovské farnosti v letech 1843-1913

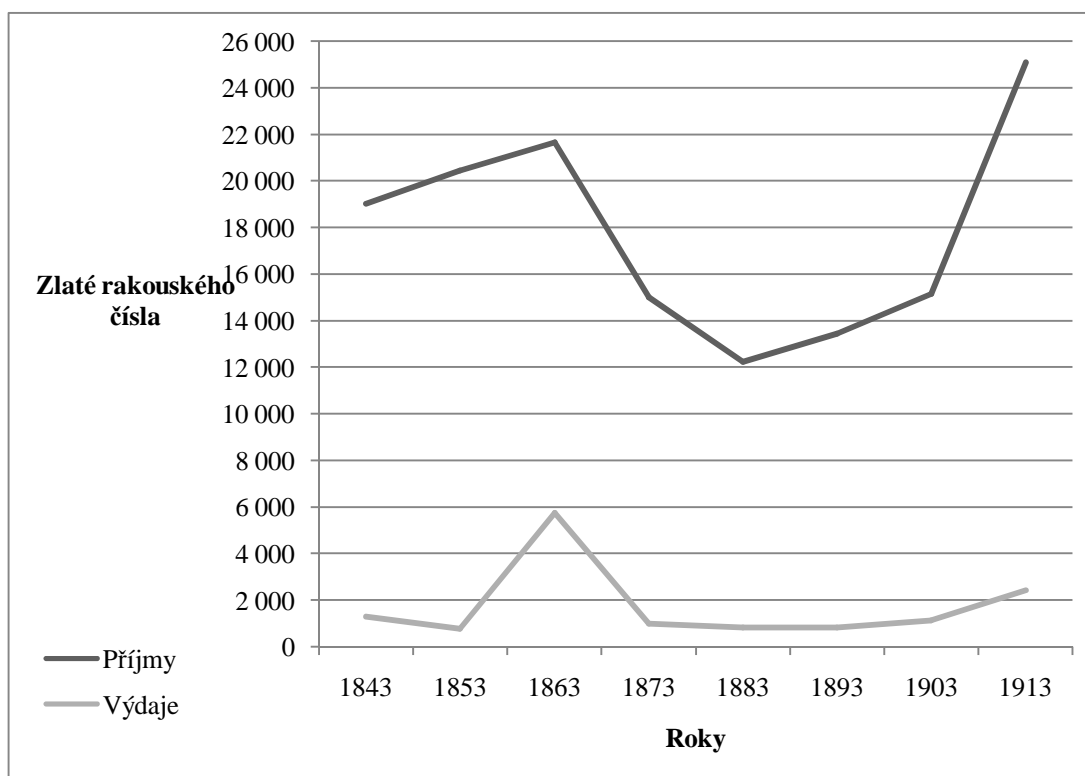
POUŽITÝ PRAMEN:

SOkA České Budějovice, Děkanský úřad Lišov, knihy č. 30-31, Knihy příjmů a vydání kostelních peněz z let 1842-1931.

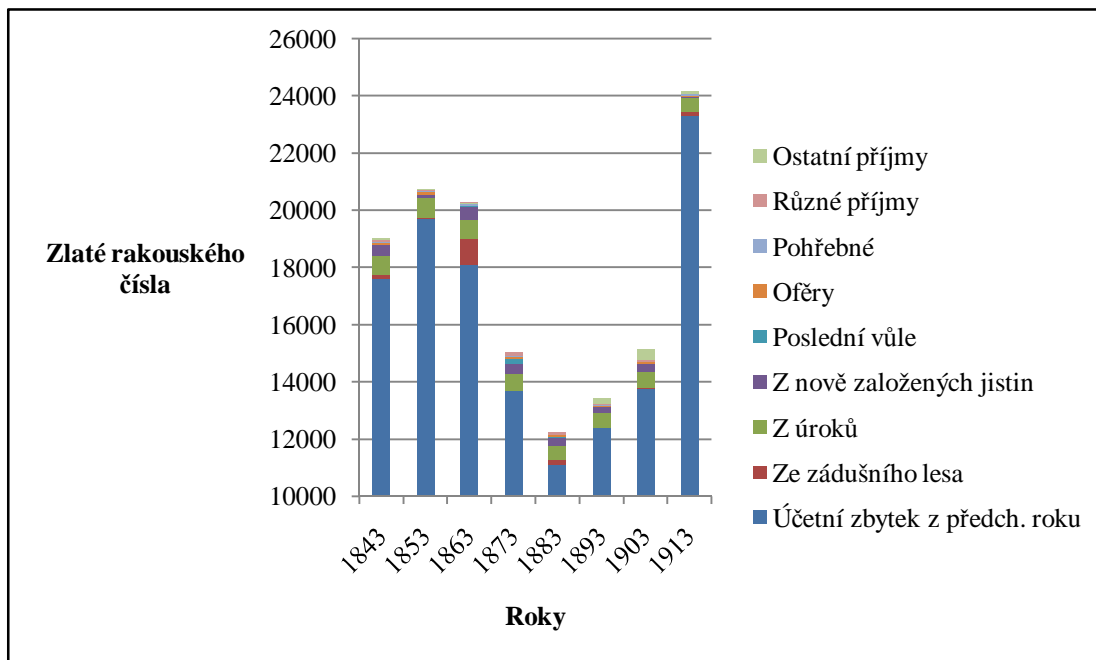
POUŽITÁ LITERATURA:

Hlaváček, I. - Kašpar, J. - Nový R., Vademecum pomocných věd historických, Praha 2002³.

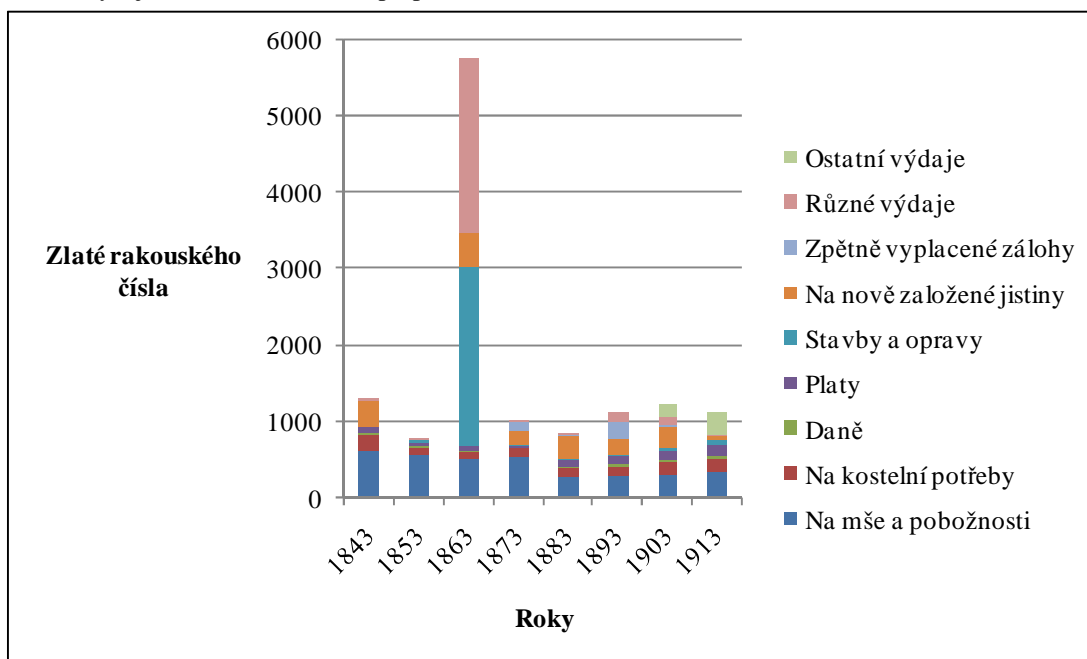
Graf 6. Srovnání celkových příjmů a výdajů lišovského záduší ve sledovaných letech v přepočtu na zlaté rakouského čísla

Graf 7. Příjmy lišovského záduší ve sledovaných letech v přepočtu na zlaté rakouského čísla

Graf 8. Výdaje lišovského záduší v přepočtu na zlaté rakouského čísla

Příloha č. 6: Současná podoba kostela a fary v Lišově

Příloha č. 7: Přehled lišovských farářů od založení farnosti po současnost

POUŽITÁ LITERATURA:

Kovář, D., Lišov 1334 - 2004. Stránky z dějin jihočeského města, Lišov 2004.

Bedřich (Fridrich)	do 1365
Jan	1365 - 1367
Petr z Jablonného	od 1367
Jan z Brtné	1385 - 1404
Jiří	1404 - 1405
Adam	1405 - 1413
Jan řečený Černá kavka	1413 - 1435
Jan z Pacova	1427
Jindřich	od 1435
Jan	do 1554
Alexandr	1616 ⁶
Šebestián Vaněk	
Stanislav Rudinský	
Jiří Steinmaasser	
Jiří Eberle	do 1628
Jakub Piscator	1628 - 1635
Adam	1638 ⁷
Jan Bertzem	1639 ⁸
Pavel	1640 ⁹
Vít Hofreiter	1640 - 1642
Ludvík Ferdinand Schindler	1642 - 1647
Jan Hicelius	1647 - 1650
Vavřinec Ferdinand Král	1650 - 1654
Tomáš Bedřich Mráz	1654 - 1656

⁶ Bezpečně doložen pouze pro tento rok.

⁷ Bezpečně doložen pouze pro tento rok.

⁸ Bezpečně doložen pouze pro tento rok.

⁹ Bezpečně doložen pouze pro tento rok.

Jakub Zralík	1656 - 1657
Lukáš Ludvík Dvořák	1657 - 1659
Pavel Kristián Ledenický	1659 - 1660
Stanislav Gejecius	1660 - 1667
Lukáš Ludvík Dvořák	1667 - 1671
Zikmund Waraus	1671 - 1674
Jan Václav Gallus	1674 - 1675
Jiří František Turinský	1675 - 1678
Jan Václav Gallus	1678 - 1681
Vavřinec Ferdinand Král	1681 - 1702
Václav Spěváček	1703 - 1707
Jan Mann	1707 - 1723
Jan Václav Slavík	1723 - 1728
Antonín Pavel Pischelli	1728 - 1741
Antonín Vojtěch Frimml	1741 - 1754
František Jan Pohl	1754 - 1767
Ferdinand Blažej	1767 - 1775
František Moučka	1775 - 1782
Jan Polák	1783 - 1790
Benedikt Křepelka	1790 - 1800
Jan Kosmáček	1801 - 1821
Jan Křtitel Kratochvíle	1821 - 1824
Antonín Hermann	1824 - 1842
Antonín Jan Nepomuk Toušek	1843 - 1859
Štěpán Sýkora	1859 - 1870
Vojtěch Michálek	1870 - 1876
Václav Putschögl	1876 - 1886
František Uhl	1886 - 1900
František Michal	1900 - 1902
Ludvík Kazda	1902 - 1916
Václav Hons	1916 - 1929
Václav Šteinbach	1929 - 1942
Ondřej Rytíř, administrátor	1942 - 1944

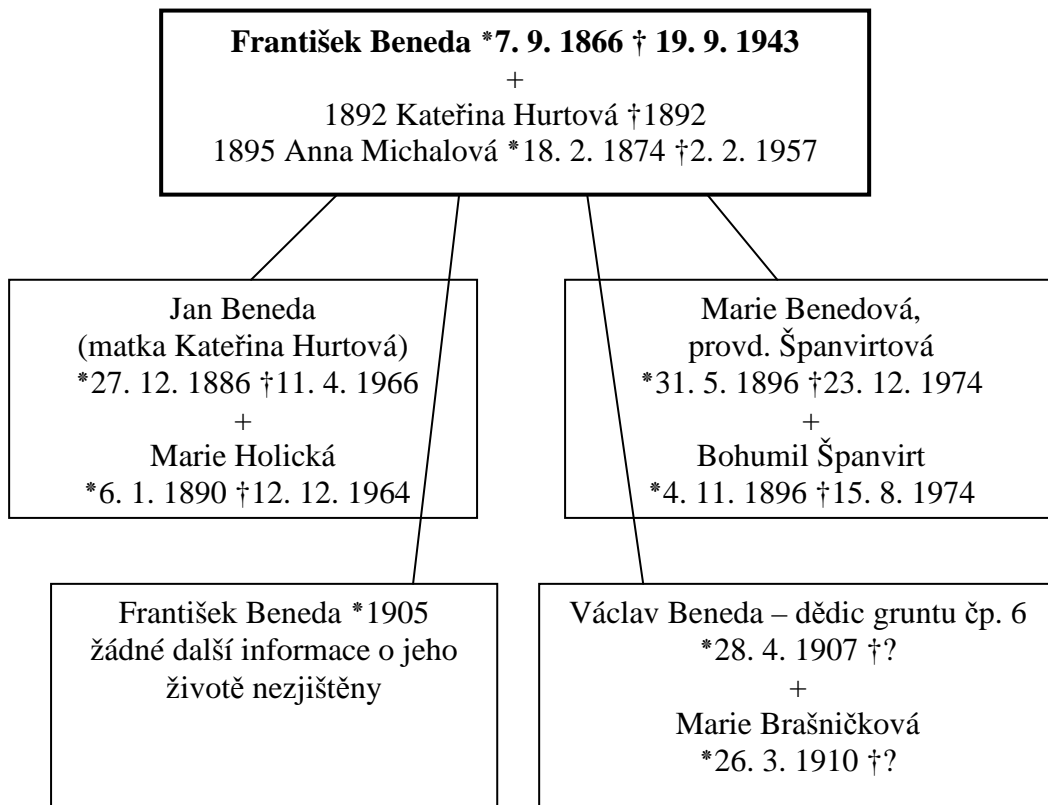
Alois Střeleček	1944 - 1949
Josef Vandas, administrátor	1949 - 1950
František Srubek	1950
Jindřich Straberger	1950 - 2002
Jan Doležal	od 2002

Příloha č. 8: Rodokmen rodu Benedů

POUŽITÝ PRAMEN:

Beneda, V., Kronika rodu Beneda, rkp. v archivu autorky.

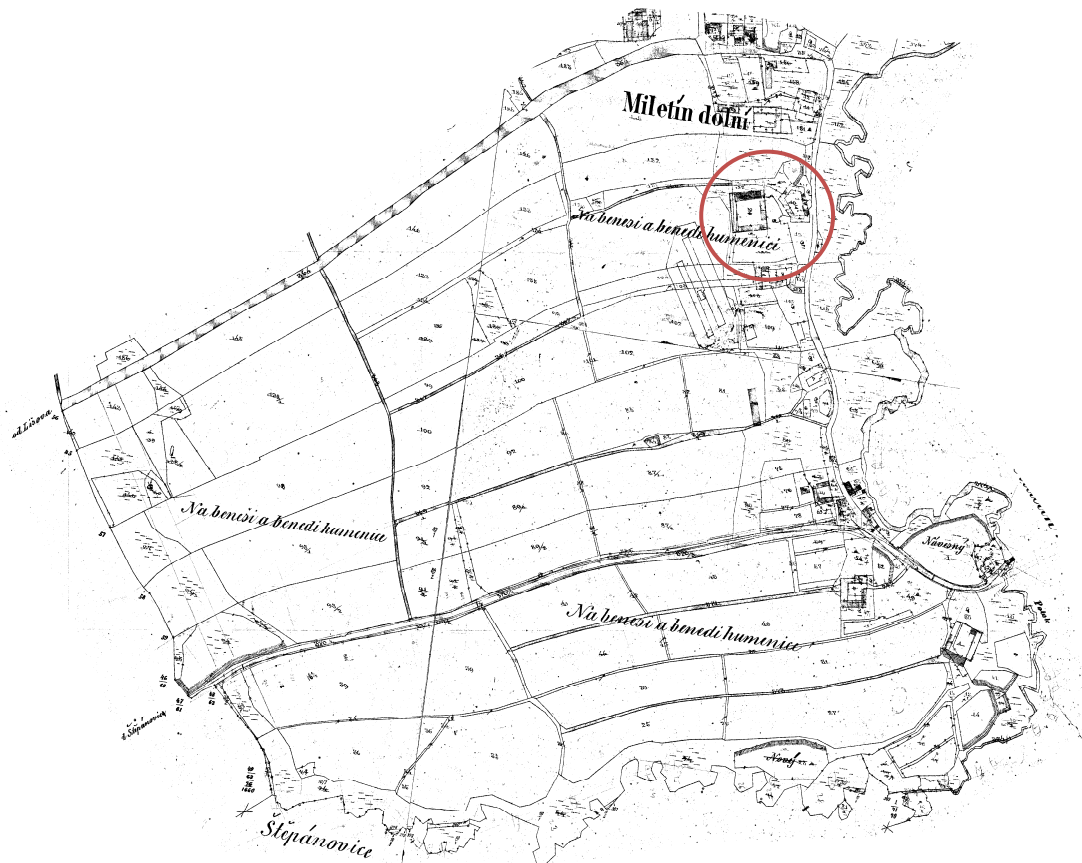

Příloha č. 9: Katastrální mapa části Dolního Miletína s označením benedovského gruntu z roku 1889

POUŽITÝ PRAMEN:

Katastrální úřad České Budějovice, Dolní Miletín, katastrální mapa č. 556 a 557.

Příloha č. 10: Současná podoba benedovského statku

